

ශ්‍රී ලංකාවේ අලි-මිනිස් ගැටුම්
අවම කිරීම සඳහා
ජාතික ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම

වර්ෂ 2020 ක් වූ දෙසැම්බර් මස

ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම සකස් කිරීම

අතිගරු ජනාධිපතිතුමන්ගේ නියෝග මත, අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා වන ජාතික ක්‍රියාකාරී සැලැස්මක් සකස් කිරීම සඳහා වන ජනාධිපති කමිටුව ජනාධිපති ලේකම් විසින් වර්ෂ 2020 ක්වූ ජූලි මස 22 වැනි දින පත්කරන ලදී.

මෙම කමිටුව විසින් සියළුම අලි - මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ ක්‍රම සමාලෝචනයට ලක් කරන ලදී. සාධනය කරන ලද ඵලදායීතාව, ප්‍රමාණවත් භූගෝලීය හා කාල පරිමාණයකින් ක්‍රියාත්මක කිරීමට ඇති හැකියාව සහ පිරිවැය ඵලදායීතාව මත පදනම්ව ජාතික ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම සඳහා ඇතුළත් කළ යුතු ක්‍රියාකාරකම් තෝරා ගන්නා ලදී. මහජනතාව සහ අදාළ ආයතන ඇතුළු පාර්ශවකරුවන්ගේ සහභාගීත්වයෙන් සිදුකෙරුණු උපදේශන සහ වලදී ඉදිරිපත් කෙරුණු අදහස්ද ක්‍රියාකාරී සැලැස්මට අනුගත කරන ලදී.

කමිටු සාමාජිකයින්

සභාපති

ආචාර්ය පෘතිවීරාජ් ප්‍රනාන්දු මයා - සභාපති, සංරක්ෂණ පර්යේෂණ ආයතනය

ලේකම්

වර්නන් පෙරේරා මයා - අතිරේක ලේකම්, පරිසර, වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය

සාමාජිකයින්

ආචාර්ය සුමිත් පිලපිටිය මයා - හිටපු අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව

ආචාර්ය යූ.කේ.ඒ.කේ. පද්මලාල් මයා - ජ්‍යෙෂ්ඨ කලීකාචාර්ය, ශ්‍රී ලංකා විවෘත විශ්වවිද්‍යාලය

ආචාර්ය එස්. විජේසමෝහන් මයා - ජ්‍යෙෂ්ඨ කලීකාචාර්ය, වවුනියාව මණ්ඩපය, යාපනය

විශ්වවිද්‍යාලය

වන්දන සූරියබණ්ඩාර මයා - අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව

ඩබ්.ඒ.සී. චේරගොඩ මයා - වන සංරක්ෂක ජනරාල්

මද්දුම බී. චීරසේකර මයා - ගොවිජන සේවා කොමසාරිස් ජනරාල්

ඉංජිනේරු කේ.ඩී.එන්. සිරිවර්ධන මයා - වාරිමාර්ග අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්

එල්.එම්.ඒ.සී. බණ්ඩාර මයා - දිස්ත්‍රික් ලේකම්, පුත්තලම

ආර්.එම්. වන්නිනායක මයා - දිස්ත්‍රික් ලේකම්, අනුරාධපුර

ඩබ්.ඒ. ධර්මසිරි මයා - දිස්ත්‍රික් ලේකම්, පොළොන්නරුව

ගුණදාස සමරසිංහ මයා - දිස්ත්‍රික් ලේකම්, මොණරාගල

ඩබ්.එච්. කරුණාරත්න මයා - දිස්ත්‍රික් ලේකම්, හම්බන්තොට

ඩී.එම්.එල්. බණ්ඩාරනායක මයා - දිස්ත්‍රික් ලේකම්, අම්පාර

ආර්.එම්.ආර්. රත්නායක මයා - දිස්ත්‍රික් ලේකම්, කුරුණෑගල

මනෝරි ගුණවර්ධන මිය - වනජීවී විද්‍යාඥ, බෝන් ශ්‍රී පදනම

විධායක සාරාංශය _____ 1

වැඩසටහන් සාරාංශය _____ 2

යෝජිත අයවැය සාරාංශය _____ 19

සවිස්තරාත්මක ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම _____ 20

පසුබිම _____ 21

    වර්තමාන තත්ත්වය _____ 21

    අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ අතීත උත්සාහයන් _____ 22

    අනාගත දිශානතිය _____ 26

A. කෙටි කාලීනව ප්‍රතිපල ලබාදෙන ක්‍රියාකාරකම් _____ 28

    A1. හෝග සහ දේපොළ හානි සඳහා කඩිනම් සහන සැලසීම _____ 28

        A1.1. විදුලි වැට _____ 28

            A1.1.1. ප්‍රජාමූල ග්‍රාමීය විදුලි වැට _____ 29

            A1.1.2. ප්‍රජාමූල කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට _____ 30

            A1.1.3. දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩසටහන් _____ 31

            A1.1.4. ප්‍රජාමූල නොවන විදුලි වැට _____ 31

            A1.1.5. වන අලින් විසින් භාවිතාකරන ප්‍රදේශ තුළ ඇති විදුලි වැට ප්‍රතිස්ථාපනය _____ 32

        A1.2. අලි පලාවහාරීම් _____ 34

            A1.2.1. මහා පරිමාණ අලි පලවාහාරීම් අත්හිටුවීම _____ 35

            A1.2.2. මධ්‍ය පරිමාණ අලි පලවාහාරීම් තක්සේරුව _____ 35

            A1.2.3. සුළු පරිමාණ අලි පලවාහාරීම් (අලි පැන්නීම) _____ 36

        A1.3. අලි වෙඩි බෙදාහැරීම _____ 37

    A2. වන අලින්ගෙන් සිදුවන ජීවිත සහ ශාරීරික හානි අවම කිරීම _____ 38

        A2.1. දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩසටහන් _____ 38

        A2.2. විශේෂිත අවධානම් ප්‍රදේශ ඵලී පෙහෙළි කිරීම _____ 39

        A2.3. ප්‍රශ්නකාරී අලින් ඉවත් කිරීම _____ 39

            A2.3.1. පරිස්ථාපනය _____ 40

            A2.3.2. ගෘහාශ්‍රිතකරණය _____ 41

            A2.3.3. සාතනය කිරීම _____ 41

    A3. මිනිසුන්ට සිදුවන හානිපූර්ණය කිරීම _____ 42

        A3.1. වන්දි ගෙවීම _____ 42

        A3.2. රක්ෂණ ක්‍රම _____ 42

            A3.2.1. ජීවිත සහ ශාරීරික හානි සඳහා _____ 42

            A3.2.2. වගා සහ දේපොළ හානි සඳහා _____ 43

    A4. මිනිසුන් විසින් අලි ඇතුන් සාතනය සහ ශාරීරික හානි සිදුකිරීම අවම කිරීම _____ 43

        A4.1. චේතනාන්විත සාතන සහ ශාරීරික හානි වැලැක්වීම _____ 44

            A4.1.1. දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩසටහන් _____ 44

            A4.1.2. අධිකරණ ක්‍රියාමාර්ග _____ 44

        A4.2. හදිසි අනතුරු නිසා සිදුවන හස්ති මරණ සහ ශාරීරික හානි වැලැක්වීම _____ 44

        A4.3. අලි ඇතුන්ගේ මරණ වලට හා ශාරීරික හිංසනයන්ට හේතු වන කළමනාකරණ ක්‍රියා අවම කිරීම/නතර කිරීම/අලි ඇතුන්ට අහිතකර බලපෑම් වැලැක්වීම සඳහා ඒවා වෙනස් කිරීම _____ 45

    A5. හස්ති වාසභූමි සහ ගොදුරුබිම් අහිමිවීම වැලැක්වීම _____ 45

        A5.1. රජයේ ඉඩම් අනවසරයෙන් අල්ලා ගැනීම වැලැක්වීම _____ 45

        A5.2. රක්ෂිත ප්‍රදේශ තුළට ගවයින් ඇතුළු කිරීම වැලැක්වීම _____ 46

    A6. දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩසටහන් _____ 47

B.	මධ්‍ය කාලීනව ප්‍රතිපල ලබාදෙන ක්‍රියාකාරකම්	49
B1.	සංවර්ධන හා කළමනාකරණ කටයුතුවලට මග පෙන්වීම සඳහා අවශ්‍ය මූලික තොරතුරු ලබාගැනීම	49
B1.1.	වන අලි සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් ව්‍යාප්ති සමීක්ෂණ සිදු කිරීම	49
B1.2.	වන අලි සංගණන	50
B1.3.	වන අලිත්ට GPS කරපටි පැළඳවීම	50
B1.4.	ගොදුරුබිම් කළමනාකරණ අත්හදාබැලීම්	52
B2.	අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ මෙවලම් සංවර්ධනය හා වැඩිදියුණු කිරීම	54
B2.1.	අගල්	54
B2.2.	විදුලි වැට ආකෘති වැඩිදියුණු කිරීම	55
B2.3.	නව අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ මෙවලම් සංවර්ධනය කිරීම	56
B3.	අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් වලට අනුගත කිරීම	56
B3.1.	මහා පරිමාණ සැලසුම්ගත ව්‍යාපෘති	57
B3.2.	කුඩා පරිමාණ ව්‍යාපෘති	58
B3.3.	හේන් වගා කළමනාකරණය	58
C.	දිගු කාලීනව ප්‍රතිපල ලබාදෙන ක්‍රියාකාරකම්	60
D.	ජාතික ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීම	62
D1.	ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීම සහ අධීක්ෂණය සඳහා ජනාධිපති කාර්යසාධක බලකායක් පිහිටුවීම	62
D2.	ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීමේදී ඇතිවිය හැකි ගැටළු	62
D3.	ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම සංශෝධනය	62
	ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ	63

විධායක සාරාංශය

අලි-මිනිස් ගැටුම මේ වනවිට ශ්‍රී ලංකාවේ අඩකට වැඩි ප්‍රදේශයක පැතිරී ඇති අතර ඊට සම්පූර්ණ වියලි කලාපයම පාහේ ගොදුරුවී ඇත. අලි-මිනිස් ගැටුම අඛණ්ඩව ඔඩුදුවමින් පවතින අතර මෑත වසර කිහිපය තුළ සීග්‍ර වර්ධනයක් පෙන්නුම් කරයි.

වන අලි කළමනාකරණය හා අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා වූ අතීත ප්‍රවේශයන් 1959 දී සකස් කරන ලද අතර, අලි ඇතුන් තෝරා ගත් රක්ෂිත ප්‍රදේශවලට සීමා කිරීමට එමගින් නිර්දේශ විය. වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් මෙම ඉලක්කය සපුරා ගැනීමට ජීවිත පවා පරිත්‍යාගයෙන් කටයුතුකළ වසර හැටකට වැඩි කාලසීමාවකටත් පසු, අද වන විටත් වන අලිගේ වාසභූමි වලින් 70% ක් ව්‍යාප්තව පවතින්නේ මිනිස් ජනාවාස සහිත ප්‍රදේශවල ය. අලි ඇතුන් රක්ෂිත ප්‍රදේශවලට සීමා කිරීමේ ප්‍රවේශය අසාර්ථක වීමට ප්‍රධාන වශයෙන් හේතු වී ඇත්තේ රක්ෂිත ප්‍රදේශවල ඉසිළුම් ධාරිතාව, පරිසර විද්‍යාත්මක අවශ්‍යතා, අලි ඇතුන්ගේ හැසිරීම සහ කළමනාකරණ ක්‍රියාකාරකම් වලට ඔවුන් දක්වන ප්‍රතිචාරය ඇතුළු ජීව විද්‍යාත්මක සාධක ය. එම ප්‍රවේශයෙන්ම ඉදිරියට යාම ගැටුම්කාරී තනි අලිගේ ප්‍රවණත්වය තවදුරටත් වර්ධනය වීමට තුඩු දෙන බැවින් ගැටුම් උත්සන්න වීම අඛණ්ඩව සිදුවීමට හේතුවනු නොඅනුමානය. ඒ අතරම අලි ඇතුන් රක්ෂිත ප්‍රදේශවලට සීමා කිරීමේ උත්සාහයන් තවත් දැඩි කිරීම අලි-මිනිස් ගැටුමට දායක නොවන, අලි රංචු වලට තදින්ම බලපාන බැවින් එම රංචු නැතිවී යාමට හේතු වන අතර එමගින් පාරිසරික සංචාරක ව්‍යාපාරය කෙරෙහි දැඩි අහිතකර බලපෑම් එල්ල වනු ඇත. එබැවින් මෙම ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම මගින් අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා බහු පාර්ශවීය සහභාගිත්වය මත පදනම්වූ ජනාවාස හා වගාබිම් වන අලි ආක්‍රමණ වලින් ආරක්ෂා කිරීම ප්‍රමුඛ කරගත් අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ නව ප්‍රවේශයක් නිර්දේශ කෙරේ.

මෙම ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම මගින් කෙටි, මධ්‍ය හා දිගු කාලීන ප්‍රතිපල අත්කර දෙන ක්‍රියාකාරකම් යෝජනා කරන අතර ගැටුම් අවම කිරීම වඩාත් ඵලදායී ලෙස සිදුකිරීම සඳහා ඒවායේ සමගාමී හා දිගු කාලීන ක්‍රියාත්මක කිරීම අවශ්‍ය වේ. එමගින් කෙටි කාලීන ප්‍රතිපල අත්කර දෙන ක්‍රියාකාරකම් ක්‍රියාවට නැංවෙන ප්‍රදේශයන්හි අලිගේ ගෙන් සිදුවන බවහෝග සහ දේපොළ හානි වලට ක්ෂණික සහන සැලසීමද, ක්‍රියාත්මක කෙරෙන වපසරිය සහ කාල පරිච්ඡේදය අනුව වසර දෙක තුනක් ඇතුළත මුළු රට තුළම බවහෝග හා දේපොළ හානි අඩු කර ගැනීමද අපේක්ෂා කෙරේ. එමෙන්ම මධ්‍යකාලීන ක්‍රියාකාරකම් තුළින් වසර පහක කාලසීමාවක් තුළ ගැටුම් තවදුරටත් මැඩපැවැත්වීමද දීර්ඝ කාලීන ක්‍රියාකාරකම් තුළින් ලබාගත් ප්‍රගතිය තිරසාර අයුරින් පවත්වාගෙන යාමද අපේක්ෂා කෙරේ.

වන අලි ප්‍රහාර වලින් පීඩාවට පත් මහජනතාවට ක්ෂණික සහන සැලසීම සඳහා ක්‍රියාකාරකම් ගණනාවක් යෝජනා කෙරේ. අලි ඇතුන් ජනාවාස හා වගාබිම් වලට හානි කිරීම වැලැක්වීම සඳහා ස්ථිර ග්‍රාමීය සහ කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට වැනි ප්‍රජාමූල විදුලි වැට ඉදිකිරීම ඊට ඇතුළත් ය. ප්‍රජා මූලිකත්වයෙන් වැට ඉදි කිරීමට නොහැකි අවස්ථාවන්හිදී එම වැට රජය විසින් ස්ථාපනය කර තබන්නා කිරීම කළයුතුය. දෙපසම අලි ඇතුන් ජීවත්වන විදුලි වැටවල් අලි ඇතුන් භාවිතා කරන ප්‍රදේශවල මායිමේ ප්‍රතික්ෂේපනය කළ යුතුය. අලි පලවාහැරීම් වැනි ගැටුම් උග්‍ර වීමට හේතුවන ක්‍රියාකාරකම් අවම කිරීම හෝ ඇගයීමෙන් පසු අත්හිටුවීම නිර්දේශ කරනු ලැබේ. ශාරීරික හා දේපොළ හානි සඳහා වන්දි ගෙවීම අඛණ්ඩව සිදුකිරීමටත් එම වැඩපිළිවෙල තවදුරටත් ශක්තිමත් කිරීමටත් නිර්දේශ කරනු ලැබේ. රක්ෂණ ක්‍රම ප්‍රවලිත කෙරෙන අතර අලි ඇතුන්ගෙන් සිදුවන හදිසි අනතුරු වලක්වාලීම සඳහා මාර්ගවල අවධානම් ස්ථාන දෙපස හොඳින් දිස්වන පරිදි යටි වගාව ඉවත්කිරීමට සහ එවැනි ස්ථාන වීම් ආලෝකකරණය කිරීමට අවශ්‍ය සැලසුම් සකස් කර ක්‍රියාත්මක කළ යුතුය. අලි වෙඩි බෙදා හැරීම ගැටුම් උත්සන්න කිරීමට හේතු වුවද, නිර්දේශිත අනෙකුත් මූල පිරිමි මගින් ගැටුම් මට්ටම් පහත හෙලන තෙක් එය අඛණ්ඩව සිදු කිරීමට යෝජනා කෙරේ. අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන වලට අලි පරිස්ථාපනයෙහි සාර්ථක අසාර්ථකබව මැනීම සඳහා දත්ත දැනට නොමැති බැවින් එම ක්‍රියාකාරකම් අධ්‍යයනය කර ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා යෝග්‍යතාවය ගැන තීරණය කිරීමට නිර්දේශ කෙරේ. රජයේ ඉඩම් අනවසරයෙන් අල්ලා ගැනීම සහ රක්ෂිත ප්‍රදේශවලට ගව රංචු ඇතුළු කිරීම වැනි අලි-මිනිස් ගැටුම් උත්සන්න කරන නීති විරෝධී ක්‍රියාකාරකම් වලක්වා ගත යුතුය. මිනිස් හා අලි මරණ අවම කිරීම සඳහාද යෝජිත ක්‍රියාමාර්ග ක්‍රියාවට නැංවීම පහසු කිරීම සඳහාද දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් පැවැත්වීම යෝජනා කෙරේ.

මධ්‍ය කාලීනව ප්‍රතිපල ලබා දෙන ක්‍රියාකාරකම් මගින් අලි-මිනිස් ගැටුම් නිර්මාණයවීම හා උත්සන්න වීම වලක්වන සංවර්ධන සැලසුම් තහවුරු කෙරෙන අතර වඩා හොඳ කළමනාකරණයක් සඳහා අවශ්‍ය දත්ත සැපයීම සිදු කරයි. වන අලි ව්‍යාප්ති සමීක්ෂණ, අලි සංගණන, අලි ඇතුන්ට ගෝලීය ස්ථාන නිර්ණයන පද්ධති (GPS) සහිත රේඩියෝ කරපටි පැළඳවීම, වාසස්ථාන සුපෝෂණය අත්හදාබැලීම, අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා නව ක්‍රමවේදයන් හඳුනාගැනීම සහ අගල් සහ එල්ලෙන විදුලි වැට වැනි ක්‍රමවේදයන් වැඩිදියුණු කිරීම මේ යටතේ යෝජනා කෙරේ. අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ ප්‍රවේශයන් සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් වලට අනුගත කිරීමේ හා හේන් වගාව නියාමනය කිරීමේ අවශ්‍යතාවද අවධාරණය කෙරේ.

දීර්ඝ කාලීනව, විද්‍යාත්මක කරුණු මත පදනම් වූ සවිස්තරාත්මක, ප්‍රායෝගික වන අලි කළමනාකරණ සැලැස්මක් අවශ්‍ය වන අතර එමගින් යෝජිත කෙටි හා මධ්‍ය කාලීන ක්‍රියාකාරකම් සම්පූර්ණ වන අතර දිගු කාලීනව ගැටුම් අවම කිරීම සහතික කෙරේ. දැනට ක්‍රියාත්මක අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ ක්‍රමවේද වල ඵලදායීතාව සහ එමගින් එල්ලවන බලපෑම් මැනබැලීම සඳහා අවශ්‍ය දත්ත බහුතරයක් වර්තමානයේ නොමැත. එබැවින් සුදුසු පාර්ශවකරුවන් සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් දීර්ඝ කාලීන වන අලි කළමනාකරණ සැලැස්මක් සකස් කිරීම සඳහා වහාම වෙනම කමිටුවක් පත් කිරීම යෝජනා කරනු ලැබේ.

අවසාන වශයෙන් ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීම අධීක්ෂණය සඳහා ජනාධිපති කාර්ය සාධක බලකායක් පිහිටුවීමටත්, වාර්ෂිකව ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම සමාලෝචනය කර සුදුසු අනුවර්තීත කළමනාකරණ ප්‍රවේශයක් ගනිමින් සංශෝධනය කිරීමටත් යෝජනා කෙරේ.

වැඩසටහන් සාරාංශය

A. කෙටි කාලීනව ප්‍රතිපල ලබාදෙන ක්‍රියාකාරකම්

A1. හෝග සහ දේපොළ හානි සඳහා කඩිනම් සහන සැලසීම

A1.1. විදුලි වැට

A1.1.1. ප්‍රජාමූල ග්‍රාමීය විදුලි වැට

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	මෙම වැඩසටහන ක්‍රියාත්මක කිරීම අදාළ පාර්ශව සමග ඒකාබද්ධව ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාල මගින් සිදුකිරීමට ප්‍රතිපත්තිමය තීරණයක් ගැනීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය	කඩිනමින්
2.	පුහුණු වැඩසටහන් නිර්මාණය කිරීම සහ මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම ^[1,2]	වනජීවී සහ වන සම්පත්	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	ප්‍රජාමූල ග්‍රාමීය විදුලි වැට ඉදිකිරීමේ වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා නිලධාරීන් 50 ක් පුහුණු කිරීම.	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය	ආරම්භයේ සිට මාස දෙකකින්
4.	ග්‍රාමීය විදුලි වැට ව්‍යාපෘති 100 ක් සඳහා අමුද්‍රව්‍ය සපයා ගැනීම	අමාත්‍යාංශය, ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාල සහ	ආරම්භයේ සිට මාස තුනකින්
5.	ප්‍රජාමූල ග්‍රාමීය විදුලි වැට 100ක් ඉදිකිරීම	අනෙකුත් අදාළ ආයතන	පළමු වසර අගදී
6.	අධීක්ෂණ හා ඇගයීම් ක්‍රමවේද සංවර්ධනය කිරීම		ආරම්භයේ සිට මාස තුනකින්
7.	අධීක්ෂණය හා ඇගයීම		මාස තුනකින් පසු
8.	පළමු වසරේ ප්‍රතිපල අනුව ව්‍යාපෘතිය පුළුල් කිරීම සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් වාර්තාවන සියළුම ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාශ වලට ව්‍යාප්ත කිරීම		දෙවැනි වසරේ සිට

A1.1.2. ප්‍රජාමූල කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	මෙම වැඩසටහන ක්‍රියාත්මක කිරීම අදාළ පාර්ශව සමග ඒකාබද්ධව ගොවිජන සේවා දෙපාර්තමේන්තුව මගින් සිදුකිරීමට ප්‍රතිපත්තිය තීරණයක් ගැනීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය	කඩිනමින්
2.	පුහුණු වැඩසටහන් නිර්මාණය කිරීම සහ මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම ^[1,3]	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, ගොවිජන සේවා දෙපාර්තමේන්තුව, ශ්‍රී ලංකා මහවැලි අධිකාරිය සහ අනෙකුත් අදාළ ආයතන	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට ඉදිකිරීමේ වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා නිලධාරීන් 50 ක් පුහුණු කිරීම.		ආරම්භයේ සිට මාස දෙකක් තුළ
4.	කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට 200 ක් ඉදිකිරීම සඳහා අවශ්‍ය අමුද්‍රව්‍ය සපයා ගැනීම		ආරම්භයේ සිට මාස තුනක් තුළ
5.	කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට 200 ක් ඉදිකිරීම		ඊළඟ වගා කන්නයේදී
6.	අධීක්ෂණ හා ඇගයීම් ක්‍රමවේද සංවර්ධනය කිරීම		ආරම්භයේ සිට මාස තුනකින්
7.	අධීක්ෂණය හා ඇගයීම		මාස තුනකින් පසු
8.	පළමු වසරේ ප්‍රතිපල අනුව ව්‍යාපෘතිය පුළුල් කිරීම සහ වන අලින් විසින් වගා හානි කරන සියළු ප්‍රදේශ වලට ව්‍යාප්ත කිරීම		දෙවැනි වසරේදී
9.	ප්‍රජාවට ප්‍රතිලාභ ලැබෙන ආකාරයට සංචාරක සැලසුමකට අනුගත කිරීමට ඇති හැකියාව සොයා බැලීම		දෙවැනි වසරේදී

A1.1.3. දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩසටහන් A6 පරිච්ඡේදය බලන්න

A1.1.4. ප්‍රජාමූල නොවන විදුලි වැට

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	ප්‍රජාමූල නොවන විදුලි වැට ඉදිකිරීමට අවශ්‍ය ප්‍රදේශ හඳුනාගැනීම සහ සිතියම් ගතකිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව සහ වෙනත් අදාළ ආයතන	ආරම්භයේ සිට මාස හයක් තුළ
2.	ඉදිකිරීමට අවශ්‍ය විදුලි වැට ප්‍රමාණය නිර්ණය කිරීම		මාස හය අවසානයේ
3.	විදුලි වැට කිලෝමීටර් 100 ක් ඉදිකිරීම		පළමු වසර අවසානයේ
4.	අධීක්ෂණ හා ඇගයීම් ක්‍රමවේද සංවර්ධනය කිරීම		ආරම්භයේ සිට මාස තුනක් තුළ
5.	අධීක්ෂණය හා ඇගයීම		මාස තුනකින් පසු
6.	පළමු වසරේ ප්‍රතිපල අනුව අලි-මිනිස් ගැටුම් වාර්තාවන සියළුම ප්‍රදේශ වලට ව්‍යාප්ත කිරීම		දෙවැනි වසරේ සිට ඉදිරියට

A1.1.5. වන අලින් විසින් භාවිතාකරන ප්‍රදේශ තුළ ඇති විදුලි වැට ප්‍රතිස්ථාපනය

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	දැනට ඉදිකර ඇති දෙපසම අලි ඇතුන් වාසය කරන විදුලි වැට, අලි ඇතුන් භාවිතාකරන ප්‍රදේශ වල මායිමේ ප්‍රතිස්ථාපනය කලයුතු බව තීරණය කිරීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය, වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මගින් ඉදිකර ඇති සියළු විදුලි වැට GPS තාක්ෂණයෙන් සිතියම්ගත කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව	ආරම්භයෙන් දෙමසක සිට
3.	දෙපසම අලි ඇතුන් වාසය කරන විදුලි වැට හඳුනාගැනීම		ආරම්භයෙන් තෙමසක සිට
4.	ප්‍රතිස්ථාපන සැලැස්මක් සකස් කිරීම, කාලරාමුවක් නිර්මාණය කරගැනීම සහ වියදම් ඇස්තමේන්තුවක් සකස් කිරීම		ආරම්භයෙන් තෙමසක සිට
5.	විදුලි වැට කිලෝමීටර් 100 ක් ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීම		පළමු වසර අග සිට
6.	අධීක්ෂණ හා ඇගයීම් ක්‍රමවේද සංවර්ධනය කිරීම		ආරම්භයෙන් තෙමසක සිට
7.	අධීක්ෂණය හා ඇගයීම		තෙමසකට පසු
8.	දැනට ඉදිකර ඇති දෙපසම අලි ඇතුන් වාසය කරන සියළු විදුලි වැට අලි ඇතුන් භාවිතාකරන ප්‍රදේශ වල මායිමේ ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීම		පළමු වසරේ සිට

A1.2. අලි පලවාහැරීම්

A1.2.1. මහා පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් අත්හිටුවීම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	මහා පරිමාණ වන අලි පලවාහැරීම් අත්හිටුවීමට ගෙන ඇති ප්‍රතිපත්තියමය තීරණය විධිමත් කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම

A1.2.2. මධ්‍ය පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් තක්සේරුව

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	GPS කරපටි 10 ක් ලබා ගැනීම	වනජීවී සහ වන සම්පත්	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	මිලහ මධ්‍යම පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් සිදුකිරීමට අපේක්ෂිත ප්‍රදේශ 2 ක ජීවත්වන පිරිමි අලි කිදෙනෙකු සහ අලි රංචු දෙකක ගැහැණු සතුන් දෙදෙනෙකුට බැගින් GPS කරපටි පැළඳවීම පලවාහැරීමට දෙමසකට පෙර සහ පලවාහැරීමෙන් වසරකට පසු හැසිරීම, ගොදුරුබිම් පරිහරණය, ශරීර තත්ත්වය සහ සෞඛ්‍ය තත්ත්වය අධ්‍යයනය කිරීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ	ක්‍රියාකාරකම 1 සම්පූර්ණකිරීම මත
3.	ප්‍රශ්නාවලියක් භාවිතා කරමින්, වන අලි පලවාහැරීම් සිදුකළ ප්‍රදේශයේ පලවාහැරීමට පෙර සහ පසු අලි-මිනිස් ගැටුම් පිළිබඳව දත්ත එක්රැස් කිරීම	සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	දත්ත ලබාගැනීම මත
4.	ඉහත 2-3 ක්‍රියාකාරකම් වලින් ලබාගත් දත්ත මත පදනම්ව මධ්‍ය පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් මගින් අලි-මිනිස් ගැටුමට සහ අලි සංරක්ෂණයට සිදුවන බලපෑම ඇගයීමට ලක්කර එහි අඛණ්ඩ භාවිතය පිළිබඳව තීරණය කිරීම		

A1.2.3. සුළු පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් (අලි පැන්නීම)

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	අලි පැන්නීම හරහා අලි-මිනිස් ගැටුමට සහ වන අලිත්ට ඇතිවන සෘණාත්මක බලපෑම පිළිබඳව දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් මගින් වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවේ ක්ෂේත්‍ර නිලධාරීන් සහ අනෙකුත් ඇල්මැති පාර්ශව දැනුවත් කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය	කඩිනමින් ආරම්භකර වාර්ෂිකව යතාවත් කිරීම
2.	පහත දත්ත කාර්යාලීය සහ කලාපීය වශයෙන් දෛනිකව, මාසිකව සහ වාර්ෂිකව එක්රැස් කර ඉදිරිපත් කිරීම: අලි පැන්නීම සඳහා ඉදිරිපත්වූ ඉල්ලීම්, ඉටුකරන ලද ඉල්ලීම්, පරිශ්‍රම තක්සේරු, ඵලදායීතා තක්සේරු	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ	කඩිනමින් ආරම්භකර වසරක කාලයක් තුළ
3.	එකතු කරන ලද දත්ත විශ්ලේෂණය කිරීම, අලි-මිනිස් ගැටුම් මට්ටම සමග ඇති සහසම්බන්ධය සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සහ අලි සංරක්ෂණය සඳහා අලි ඇතුන් පැන්නීම මගින් ලැබෙන දායකත්වය ඇගයීම	සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	ක්‍රියාකාරකම 2 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව
4.	වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මගින් අලි පැන්නීම පිළිබඳව ප්‍රතිපත්තිමය තීරණයක් ගැනීම		ක්‍රියාකාරකම 3 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව

A1.3. අලි වෙඩි බෙදාහැරීම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	අලි වෙඩි බෙදාහැරීම වර්තමානයේ සිදුකරන ප්‍රමාණයෙන් අඛණ්ඩව සිදු කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව	අඛණ්ඩව
2.	දෛනිකව, මාසිකව සහ වාර්ෂිකව දත්ත එක්රැස් කිරීම: අලි වෙඩි මිලදීගැනීම සඳහා පිරිවැය, අලි වෙඩි බෙදාහැරීම පිළිබඳ දත්ත කාර්යාලීය සහ කලාපීය වශයෙන්, අලි-මිනිස් ගැටුම් මට්ටම්		කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	එකතු කරන ලද දත්ත විශ්ලේෂනය කිරීම, අලි-මිනිස් ගැටුම් මට්ටම සමග ඇති සහසම්බන්ධය සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සහ අලි සංරක්ෂණය සඳහා අලි වෙඩි බෙදාහැරීම මගින් ලැබෙන දායකත්වය ඇගයීම		දත්ත ලබාගැනීම මත
4.	අලි වෙඩි බෙදාහැරීම සම්බන්ධයෙන් ප්‍රතිපත්තිමය තීරණයක් ගැනීම		ක්‍රියාකාරකම 3 මගින් ලබාගත් ප්‍රතිපල මත පදනම්ව

A2. වන අලින්ගෙන් සිදුවන ජීවිත සහ ශාරීරික හානි අවම කිරීම

A2.1. දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩසටහන් A6 පරිච්ඡේදය බලන්න

A2.2. විශේෂිත අවධානම් ප්‍රදේශ එළි පෙහෙළි කිරීම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	මාර්ග සංවර්ධන අධිකාරිය, ග්‍රාමීය සංවර්ධන ව්‍යාපෘති සහ පළාත් පාලන ආයතන සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් ඔවුන්ට අවශ්‍යතාවය පැහැදිලි කරදීම සහ ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලසුම් සංවර්ධනය කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, අදාළ ආයතන	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	යටිවගාව ඉවත්කර ග්‍රාමීය මාර්ග දෙපස අවශ්‍ය ස්ථාන වල දෙපස පෙනෙන ලෙස එළි පෙහෙළි කිරීම		මුල් මාස තුන තුළ සිදුකර අඛණ්ඩව නඩත්තු කිරීම
3.	අවශ්‍ය ස්ථානවල විදුලි පහන් සවි කිරීම		පළමු වසර අවසානයේ

A2.3. ප්‍රශ්නකාරී අලින් ඉවත් කිරීම

A2.3.1. පරිස්ථාපනය

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	GPS කරපටි 10 ක් ලබා ගැනීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානයට යොමු කරන මිලහ වන අලින් 10 දෙනාට GPS කරපටි පැළඳවීම, හැසිරීම, ගොදුරුබිම් පරිහරණය, ගරීර තත්ත්වය සහ සෞඛ්‍ය තත්ත්වය අධ්‍යයනය කිරීම		
3.	අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානයට යොමු කරන ලද අලින් සංඛ්‍යාව, ඒ තුළ ඉතිරිවී සිටින අලින් සංඛ්‍යාව, මියගිය සංඛ්‍යාව සහ පැනගිය සංඛ්‍යාව පිළිබඳ දත්ත රැස් කිරීම		
4.	අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන අවට අලි-මිනිස් ගැටුම් සම්බන්ධයෙන් ප්‍රශ්නාවලි යොදාගෙන සමීක්ෂණ සිදුකිරීම		
5.	ඉහත 2-4 ක්‍රියාකාරකම් වලින් ලබාගත් දත්ත මත පදනම්ව අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සහ අලි සංරක්ෂණය සඳහා අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන මගින් ලැබෙන දායකත්වය ඇගයීමට ලක්කර එහි අඛණ්ඩ භාවිතය පිළිබඳව තීරණය කිරීම	දත්ත ලබාගැනීම මත	

A2.3.2. ගෘහාශ්‍රිතකරණය

නිර්දේශ නොකෙරේ

A2.3.3. සාතනය කිරීම

නිර්දේශ නොකෙරේ

A3. මිනිසුන්ට සිදුවන හානිපූර්ණය කිරීම

A3.1. වන්දි ගෙවීම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	පවතින වැඩසටහන් අඛණ්ඩව සිදුකිරීම, ශක්තිමත් කිරීම සහ පුළුල් කිරීම	වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, දිස්ත්‍රික් ලේකම් කාර්යාල, ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාල	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම

A3.2. රක්ෂණ ක්‍රම

A3.2.1. ජීවිත හා ශාරීරික හානි සඳහා

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	සුදුසු ආයතන සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් වන අලි පහරදීම් හේතුවෙන් සිදුවන ජීවිත හා ශාරීරික හානි ආවරණය කරනු ලබන රක්ෂණ ක්‍රම දියුණු කිරීම සහ ප්‍රවර්ධනය	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම

A3.2.2. වගා සහ දේපොළ හානි සඳහා

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	සුදුසු ආයතන සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් වන අලින් නිසා සිදුවන වගා හානි ආවරණය කරනු ලබන වන්දි ක්‍රම දියුණු කිරීම සහ ප්‍රවර්ධනය	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම

A4. මිනිසුන් විසින් අලි ඇතුන් සාතනය සහ ශාරීරික හානි සිදුකිරීම අවම කිරීම

A4.1. වෙනත්වික සාතන සහ ශාරීරික හානි වැලැක්වීම

A4.1.1. දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩසටහන් A6 පරිච්ඡේදය බලන්න

A4.1.2. අධිකරණ ක්‍රියාමාර්ග

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවේ විමර්ශන සහ නඩු පැවරීමේ හැකියාවන් ශක්තිමත් කිරීම සහ සංවර්ධනය කිරීම සඳහා සුදුසු ආයතන සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් කටයුතු කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	වන අලුත් ජීවිත හා ශාරීරික හානි සිදුකිරීම සම්බන්ධයෙන් පැවරූ නඩු සහ දඬුවම් ලැබුවන් පිළිබඳව දත්ත එක්රැස් කිරීම		කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	අදාළ දත්ත වාර්ෂිකව සකස් කර පොදු ජනතාවට ප්‍රවේශ වීමට හැකි විවෘත මාධ්‍යක පළකිරීම		සෑම වසරකම අවසානයේ

A4.2. හදිසි අනතුරු නිසා සිදුවන හස්ති මරණ සහ ශාරීරික හානි වැලැක්වීම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	ආමන්ත්‍රණය කළ යුතු ගැටළු සහ රැස් කළ යුතු දත්ත හඳුනා ගැනීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, අදාළ ආයතන	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	හදිසි මරණ සම්බන්ධයෙන් ස්ථාන, ප්‍රමාණය සහ හේතු සාධක සම්බන්ධ දත්ත රැස් කිරීම හා තක්සේරු කිරීම		කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	එලදායී ක්‍රියාමාර්ග සංවර්ධනය කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා සුදුසු ආයතන සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් කටයුතු කිරීම		දත්ත ලබාගැනීම මත

A4.3. අලි ඇතුන්ගේ මරණ වලට හා ශාරීරික හිංසනයන්ට හේතු වන කළමනාකරණ ක්‍රියා අවම කිරීම / නතර කිරීම / අලි ඇතුන්ට අහිතකර බලපෑම් වැලැක්වීම සඳහා ඒවා වෙනස් කිරීම

පරිස්ථාපනය	A2.3.1 පරිච්ඡේදය බලන්න
වන අලි පලවාහැරීම	A1.2 පරිච්ඡේදය බලන්න
වන අලි වාසභූමි තුළ ඉදි කරනු ලැබූ විදුලි වැට	A1.1.5 පරිච්ඡේදය බලන්න

A5. හස්ති වාසභූමි සහ ගොදුරුබිම් අභිමිච්ච වැලැක්වීම

A5.1. රජයේ ඉඩම් අනවසරයෙන් අල්ලා ගැනීම වැලැක්වීම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	රජයේ ඉඩම් අනවසරයෙන් අල්ලා ගැනීම සම්බන්ධයෙන් නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේදී දේශපාලන මැදිහත්වීම් වැලැක්වීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය	කඩිනමින්
2.	විශේෂිත අවස්ථා හඳුනා ගැනීම සහ ඒවාට පිළියම් යෙදීම සඳහා කාර්ය සාධක බලකායක් පිහිටුවීම සහ ප්‍රමාණවත් විකල්ප ලබාදී අනවසර පදිංචිකරුවන් ප්‍රතිස්ථාපනය	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, අදාළ ආයතන	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම

A5.2. රක්ෂිත ප්‍රදේශ තුළට ගවයින් ඇතුළු කිරීම වැලැක්වීම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	රක්ෂිත ප්‍රදේශවලට ගවයින් ඇතුළු කිරීම සම්බන්ධයෙන් නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේදී දේශපාලන මැදිහත්වීම් වැලැක්වීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය	කඩිනමින්
2.	ගැටළුවේ ප්‍රමාණය සහ එහි බලපෑම පිළිබඳ අධ්‍යයන කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	පශු සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා වගකිව යුතු ආයතන සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් ගවයින් කළමනාකරණය සඳහා විකල්ප සැලසුම් සකස් කිරීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, වන සංරක්ෂණ	ක්‍රියාකාරකම 2 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව
4.	සැලසුම් ක්‍රියාවට නැංවීම	දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	දෙවැනි වසරේ සිට ඉදිරියට

A6. දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩසටහන්

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	දැනට සම්පාදිත වැඩසටහන් මත පදනම්ව, විශේෂයෙන් ජනමාධ්‍ය හරහා දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩසටහන් පැවැත්වීමට පහසුකම් සැපයීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	අදාළ ආයතන සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩපිළිවෙලක් සංවර්ධනය කිරීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, වන	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	ක්‍රියාකාරකම 2 මගින් සංවර්ධනය කෙරෙන වැඩපිළිවෙල සඳහා පිරිවැය ඇස්තමේන්තුගත කිරීම	සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන, ජනමාධ්‍ය සංවිධාන, පළාත් පාලන ආයතන	ආරම්භයේ සිට මාස හයකින්
4.	අරමුදලක් ආරම්භ කිරීම සහ බෙදාහැරීම් සහ කළමනාකරණ යාන්ත්‍රණ සකස් කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය	ක්‍රියාකාරකම 3 සම්පූර්ණවීම මත
5.	ජනමාධ්‍ය සම්බන්ධීකරණය කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, ජනමාධ්‍ය සංවිධාන	දෙවැනි වසරේ සිට ඉදිරියට

B. මධ්‍ය කාලීනව ප්‍රතිපල ලබාදෙන ක්‍රියාකාරකම්

B1. සංවර්ධන හා කළමනාකරණ කටයුතුවලට මග පෙන්වීම සඳහා අවශ්‍ය මූලික තොරතුරු ලබාගැනීම

B1.1. වන අලි සහ අලි-මීනිස් ගැටුම් ව්‍යාප්ති සමීක්ෂණ සිදු කිරීම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	දැනට ඇති දත්ත https://www.nsd.gov.lk/geoportal වැනි පොදු ජනතාවට ප්‍රවේශ වීමට හැකි වෙබ්අඩවියකට ඇතුළත් කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	වසර පහකට වරක් එකම ක්‍රමවේදය භාවිතා කරමින් සමීක්ෂණ සිදු කිරීම		2012 වසරේ සිට ආරම්භ කිරීම
3.	ව්‍යාප්ති සිතියම් යාවත්කාලීන කිරීම		සමීක්ෂණය සම්පූර්ණ කිරීම මත

B1.2. වන අලි සංගණන

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	සංගණන අත්හදාබැලීම සඳහා සුදුසු ප්‍රදේශ හඳුනා ගැනීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	සංගණන සිදුකිරීම සඳහා සුදුසු ක්‍රමවේද හඳුනා ගැනීම		කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	හඳුනාගත් ක්‍රමවේද යොදාගනිමින් සංගණන සිදු කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 1- 2 සම්පූර්ණ කිරීම මත
4.	දත්ත විශ්ලේෂණය කර වන අලි සංගණනය සඳහා සුදුසු ක්‍රමවේද සහ භූගෝලීය පරිමාණයන් තීරණය කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 3 සම්පූර්ණ කිරීම මත
5.	අදාළ පරිමාණයන්හි වන අලි සංගණන සිදු කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 4 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව

B1.3. වන අලින්ට GPS කරපටි පැළඳවීම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	පරිසර පද්ධති සංරක්ෂණ හා කළමනාකරණ ව්‍යාපෘතිය (ESCAMP) යටතේ කරපටි පැළඳවනු ලැබූ අලින්ගේ දත්ත තීරණ ගැනීම සඳහා අදාළ පාර්ශව වලට ලබා දීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව	කඩිනමින්
2.	කරපටි 100 ක් මිලදී ගැනීම		ප්‍රසම්පාදන ක්‍රියාවලිය කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	කරපටි පැළඳවීම සඳහා නව ඒකකයක් පිහිටුවීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව,	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
4.	වන අලින් 100 කට කරපටි පැළඳවීම		පළමු වසර අවසානයට පෙර නිම කිරීම
5.	අලින්ට කරපටි පැළඳවීම මගින් ලබාගන්නා සංවරණ දත්ත වෙත පොදු ජනතාවට ප්‍රවේශ වීමට හැකි https://www.nsd.gov.lk/geoportal වැනි වෙබ්අඩවියක පළකිරීම	වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව,	කරපටි පැළඳවීම ඇරඹීමෙන් පසු
6.	දත්ත අඛණ්ඩව විශ්ලේෂණය කර කළමනාකරණ සහ සංවර්ධන කටයුතු සඳහා මග පෙන්වීමක් ලෙස භාවිතා කිරීම		පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල
7.	කරපටි පැළඳවීම සම්පූර්ණ කිරීම හා ඉදිරි අවශ්‍යතා හඳුනාගැනීම මත පදනම්ව අමතර කරපටි මිලදී ගැනීම සහ අංක 4 සිට 7 දක්වා ක්‍රියාකාරකම් අඛණ්ඩව සිදුකිරීම		දෙවැනි වසරේ සිට

B.1.4. ගොදුරුබිම් කළමනාකරණ අත්හදාබැලීම්

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	ගොදුරුබිම් කළමනාකරණය කළහැකි ප්‍රදේශ හඳුනාගැනීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව,	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	ගොදුරුබිම් කළමනාකරණ අත්හදාබැලීම් සිදුකළ හැකි හෙක්ටයාර 100 බැගින් පමණ වන බිම් කැබලි 10 තෝරාගැනීම		වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, දිස්ත්‍රික් ලේකම් කාර්යාල, පර්යේෂණ
3.	ගොදුරුබිම් කළමනාකරණයේ ප්‍රතිකාර 5 ක් තෝරාගැනීම <ul style="list-style-type: none"> • විවිධ හෝඟ හෝ • විවිධ බිම් සැකසුම් හෝ වගා ක්‍රම යොදාගෙන වගා කල හෝඟ කිහිපයක මිශ්‍රණ 5 ක් විය හැකිය 	වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, දිස්ත්‍රික් ලේකම් කාර්යාල, පර්යේෂණ	ක්‍රියාකාරකම 2 සම්පූර්ණ කිරීම මත
4.	එක් එක් ප්‍රතිකාර පහට අහඹු ලෙස ප්‍රතිවලිත (Replicate) 2 බැගින් යෙදීම		ක්‍රියාකාරකම 3 සම්පූර්ණ කිරීම මත
5.	සෑම මාස 3 කටම වරක් අවුරුදු දෙකක කාලයක් සඳහා, අලි ඇතුන් සහ වෙනත් සතුන් විසින් එම		ක්‍රියාකාරකම 1 සම්පූර්ණ කිරීම

	පර්යේෂණ නියැදි භාවිතා කිරීම සම්බන්ධයෙන් අනුවිෂද (Transect) සහ නියැදි බිම් කඩ වල වසුරු ගණන් කිරීම මගින් දත්ත එක්රැස් කිරීම	සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	මත දෙවැනි වසර සඳහා
6.	සෑම මාස 3 කටම වරක් අවුරුදු දෙකක කාලයක් සඳහා, නියැදි බිම් කඩ මත පදනම්ව ශාක වැස්මේ විවිධත්වය හා බහුලත්වය ලේඛනගත කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 1 සම්පූර්ණකිරීම මත දෙවැනි වසර සඳහා
7.	ගොදුරුබිම් කළමනාකරණය කරනු ලබන ප්‍රදේශයේ ජීවත්වන පිරිමි සතුන් පස් දෙනෙකුට සහ අලි රංචු දෙකක ගැහැණු සතුන් දෙදෙනෙකුට GPS කරපටි පැළඳවීම, ඔවුන් ගොදුරුබිම් කළමනාකරණය කල ප්‍රදේශය සහ වෙනත් ප්‍රදේශ භාවිතා කරන ආකාරය අධීක්ෂණය කිරීම		ආරම්භයේදී
8.	ගොදුරුබිම් කළමනාකරණය කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 5, 6 සහ 7 න් වසරකට පසු
9.	ගොදුරුබිම් කළමනාකරණයට පෙර සහ පසු නියැදි බිම් කඩ වල වෘක්ෂලතා පැතිකඩ සහ බහුලත්වය සහ අලි ඇතුන් සහ සෙසු වනජීවීන්ගේ භාවිතය විශ්ලේෂණය කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 5, 6 සහ 7 න් වසරකට පසු
10.	පිරිවැය-ප්‍රතිලාභ විශ්ලේෂණය කිරීම, අලි ඇතුන්ට ඇති බලපෑම සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා අදාළත්වය තීරණය කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 9 සම්පූර්ණ කිරීම මත

B2. අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ මෙවලම් සංවර්ධනය හා වැඩිදියුණු කිරීම

B2.1. අගල්

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	අගල් විකරණයන් සංවර්ධනය කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත්	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	පරීක්ෂණ අගල් තැනීම, පිරිවැය, කල්පැවැත්ම, සහ ඵලදායීතාව තක්සේරු කිරීම	අමාත්‍යාංශය,	ක්‍රියාකාරකම 1 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව
3.	නියමු පරීක්ෂණ සිදුකිරීම, කල්පැවැත්ම, සහ ඵලදායීතාව අධීක්ෂණය	වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය,	ක්‍රියාකාරකම 2 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව
4.	සාර්ථක නම් ක්‍රියාකාරී සැලැස්මට අනුගත කිරීම සහ සුදුසු පරිමාණයෙන් ක්‍රියාවට නැංවීම	වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	ක්‍රියාකාරකම 3 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව

B2.2. විදුලි වැට ආකෘති වැඩිදියුණු කිරීම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	විදුලි වැට විකරණයන් සංවර්ධනය කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	පරීක්ෂණ විදුලි වැට තැනීම, පිරිවැය, කල්පැවැත්ම, සහ ඵලදායීතාව තක්සේරු කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 1 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව
3.	නියමු පරීක්ෂණ සිදුකිරීම, කල්පැවැත්ම, සහ ඵලදායීතාව අධීක්ෂණය		ක්‍රියාකාරකම 2 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව
4.	සාර්ථක නම් ක්‍රියාකාරී සැලැස්මට අනුගත කිරීම සහ සුදුසු පරිමාණයෙන් ක්‍රියාවට නැංවීම		ක්‍රියාකාරකම 3 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව

B2.3 නව අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ මෙවලම් සංවර්ධනය කිරීම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	ප්‍රයෝගිකව යොදාගත හැකි ක්‍රම, නවෝත්පාදන හඳුනාගැනීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල, නව නිපැයුම්කරුවන්, අනෙකුත් ඇල්මැති පාර්ශව	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	ක්‍රම, ආකෘති සංවර්ධන කිරීම		පළමු වසරේ සිට ඉදිරියට
3.	ඵලදායීතාව, ප්‍රායෝගිකභාව, කල්පැවැත්ම හා තිරසාරභාව පරීක්ෂා කිරීම සහ පිරිවැය-ප්‍රතිලාභ තක්සේරු කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 2 සම්පූර්ණකිරීම මත
4.	ක්‍රියාකාරකම 2 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව ක්‍රම/නවෝත්පාදන තෝරාගැනීම, සුදුසු ප්‍රදේශවල, ප්‍රමාණවත් භූගෝලීය සහ කාල පරිමාණයට අනුව නියමු පරීක්ෂණ සිදුකිරීම		ක්‍රියාකාරකම 3 සම්පූර්ණකිරීම මත
5.	ක්‍රියාකාරකම 4 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව අදාළ නම් ක්‍රියාකාරී සැලැස්මට අනුගත කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 4 සම්පූර්ණකිරීම මත

B3. අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් වලට අනුගත කිරීම

B3.1. මහා පරිමාණ සැලසුම්ගත ව්‍යාපෘති

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	අලි ඇතුන් ජීවත්වන ප්‍රදේශ ආශ්‍රිතව මහා පරිමාණ සංවර්ධනය කටයුතු සිදු කිරීමේදී එම පාර්ශව විසින් අලි-මිනිස් ගැටුම් ඇතිවීම සහ වර්ධනයවීම වැලැක්වීම සඳහා අනුගමනය කලයුතු ක්‍රියාමාර්ග අඩංගු මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය	කඩිනමින්
2.	මිනිසුන් සහ අලි ඇතුන් පොදුවේ ජීවත්වන ප්‍රදේශයක යෝජනා කර ඇති සංවර්ධන ව්‍යාපෘතිවල පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුකරණයට (EIA) අදාළ විෂයය නිර්දේශ සටහනට (Terms of Reference) අලි-මිනිස් ගැටුම් විභවය සහ එය අවම කිරීම තක්සේරු කිරීම ඇතුළත් කර ඇති බවට සහතික වීම	මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය, ව්‍යාපෘති අනුමත කරන නියෝජිතයන්	කඩිනමින්
3.	පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුකරණ ක්‍රියාවලියට අදාළ කොන්දේසි පැනවීම සහතික වීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය, ව්‍යාපෘති අනුමත කරන නියෝජිතයන්	මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම මත
4.	අදාළ මාර්ගෝපදේශ අධීක්ෂණය සහ ක්‍රියාත්මක කිරීම සහතික කිරීම සඳහා යාන්ත්‍රණයක් සකස් කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය, ව්‍යාපෘති අනුමත කරන නියෝජිතයන්	කොන්දේසි පැනවීම මත

B3.2. කුඩා පරිමාණ ව්‍යාපෘති

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	අලි ඇතුන් ජීවත්වන ප්‍රදේශ ආශ්‍රිතව සුළු පරිමාණයේ සංවර්ධන කටයුතු සිදු කිරීමේදී එම පාර්ශව විසින් අලි-මිනිස් ගැටුම් ඇතිවීම සහ වර්ධනයවීම වැලැක්වීම සඳහා අනුගමනය කලයුතු ක්‍රියාමාර්ග අඩංගු මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය, දිස්ත්‍රික් ලේකම් කාර්යාල	කඩිනමින්
2.	අදාළ මාර්ගෝපදේශ පැනවීම, අධීක්ෂණය සහ ක්‍රියාත්මක කිරීම සහතික කිරීම සඳහා යාන්ත්‍රණයක් සකස් කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය, දිස්ත්‍රික් ලේකම් කාර්යාල	ක්‍රියාකාරකම 1 සම්පූර්ණකිරීම මත

B3.3. හේන් වගා කළමනාකරණය

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	හේන් වගාවට අවසර දිය හැකි ප්‍රදේශ හඳුනා ගැනීම සහ සිතියම් ගත කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, දිස්ත්‍රික් ලේකම් කාර්යාල	ආරම්භයේ සිට මාස 6 කින්
2.	වාර්ෂික අවසර පත්‍ර ක්‍රමයක් මගින් හේන් වගාව නියාමනය කිරීමේ යාන්ත්‍රණයක් සකස් කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 1 සම්පූර්ණකිරීම මත
3.	වාර්ෂික අවසර පත්‍ර ක්‍රමය ක්‍රියාත්මක කිරීම, අධීක්ෂණය කිරීම හා අවශ්‍ය පරිදි අනුවර්තනය කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 2 සම්පූර්ණවීමෙන් පසු ඉදිරියට

C. දිගු කාලීනව ප්‍රතිපල ලබාදෙන ක්‍රියාකාරකම්

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	වන අලි කළමනාකරණ මහා සැලැස්මක් සකස් කිරීම සඳහා කමිටුවක් පත් කිරීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය	කඩිනමින්

D. ජාතික ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීම

D1. ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීම සහ අධීක්ෂණය සඳහා ජනාධිපති කාර්යසාධක බලකායක් පිහිටුවීම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීම සහ අධීක්ෂණය සඳහා ජනාධිපති කාර්ය සාධක බලකායක් පත්කිරීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය	කඩිනමින්

D2. ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීමේදී ඇතිවිය හැකි ගැටළු

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	තාක්ෂණික තීරණ සහ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය දේශපාලන මැදිහත්වීම් වලින් තොර බවට සහතික කිරීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය	කඩිනමින්

D3. ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම සංශෝධනය

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීම අධීක්ෂණය සඳහා පත්කර ඇති කාර්යසාධක බලකාය සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් මෙම ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම අවශ්‍ය පරිදි සමාලෝචනය සහ සංශෝධනය සඳහා කමිටුවක් පත්කිරීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය, වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය	පළමු වසර අවසානයේදී

යෝජිත අයවැය සාරාංශය

ජාතික ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීම සඳහා පළමු වසර තුළ වියදම් කිරීමට යෝජිත අයවැය ප්‍රතිපාදන පහත වගුවේ ලැයිස්තුගත කර ඇත. සවිස්තරාත්මක ක්‍රියාකාරී සැලැස්මේ අදාළ පරිච්ඡේද යටතේ එක් එක් ප්‍රතිපාදන පිළිබඳ සවිස්තරාත්මක තොරතුරු සපයා ඇත.

පරිච්ඡේදය	ක්‍රියාකාරකම	ප්‍රතිපාදන (රුපියල් මිලියන)
A	කෙටි කාලීන	
A1.1.1	ප්‍රජාමූල ග්‍රාමීය විදුලි වැට	600
A1.1.2	ප්‍රජාමූල කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට	300
A1.1.4	ප්‍රජාමූල නොවන විදුලි වැට	110
A1.1.5	විදුලි වැට ප්‍රතිස්ථාපනය	55
A1.2.1	මධ්‍ය පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් තක්සේරුව	13
A2.2	විශේෂිත අවධානම් ප්‍රදේශ එළි පෙහෙළි කිරීම	50
A2.3.1	පරිස්ථාපනය	10
A6	දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන්	10
	එකතුව I	1,148
B	මධ්‍ය කාලීන	
B1.1	ව්‍යාප්ති සමීක්ෂණ	10
B1.2	අලි සංගණන	10
B1.3	GPS කරපටි පැළඳවීම	200
B1.4	වාසභූමි කලමනාකරණ අත්හදාබැලීම්	118
B2.1	අගල්	50
B2.2	විදුලි වැට ආකෘති වැඩිදියුණු කිරීම	50
	එකතුව II	438
	මුළු එකතුව	1,586

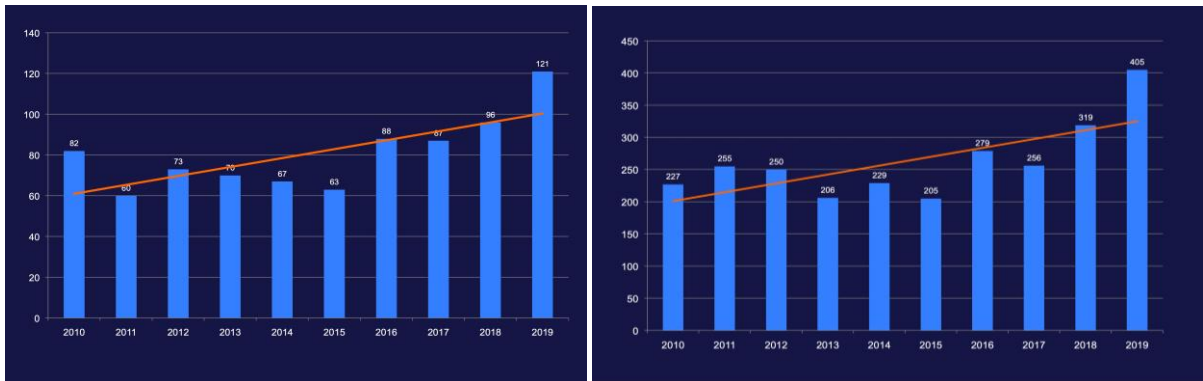
සවිස්තරාත්මක ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම

පසුබිම

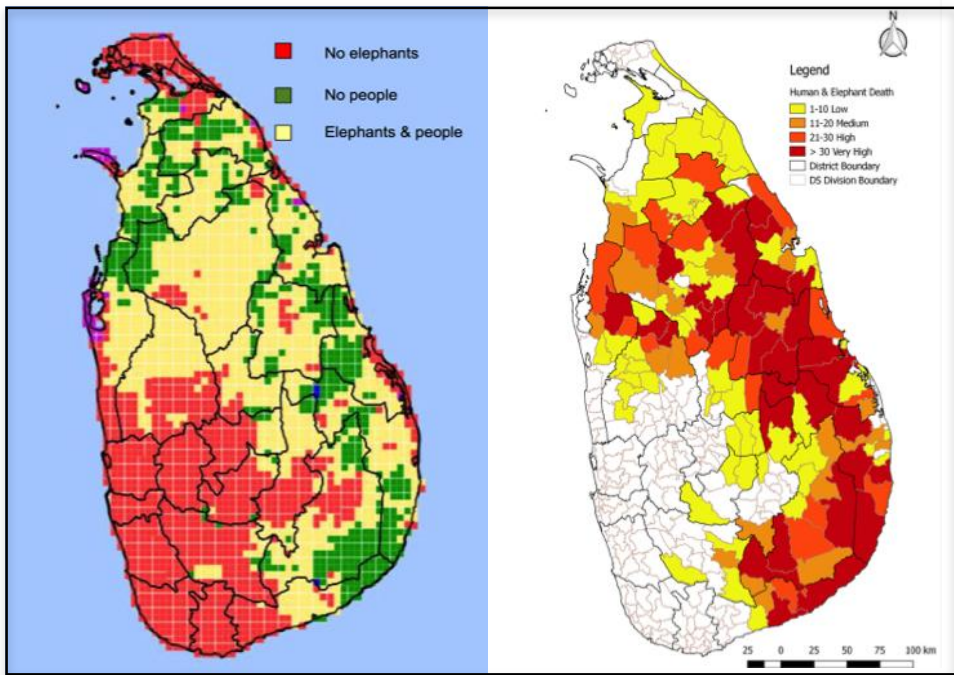
වර්තමාන තත්ත්වය

අලි-මිනිස් ගැටුම ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රධාන සමාජාර්ථික, සංරක්ෂණ සහ දේශපාලන ප්‍රශ්නයක් බවට පත්ව ඇත. පසුගිය වසර කිහිපය තුළ දිවයිනේ අලි-මිනිස් ගැටුම් වල සිඟු වැඩිවීමක් දක්නට ලැබෙන බව අලි-මිනිස් ගැටුම් හේතුවෙන් වාර්ෂිකව මරණයට පත්වන පුද්ගලයින් සහ වාර්තාවන වන අලි මරණ වල අඛණ්ඩ වර්ධනය මගින් පැහැදිලි වේ (රූපය 1). ඉතිහාසය තුළ මෙතෙක් වාර්තාගත වැඩිම අලි-මිනිස් මරණ සංඛ්‍යාව වාර්තා වී ඇත්තේ 2019 වසරේ වන අතර ඒ මිනිස් මරණ 121ක් සහ අලි මරණ 405කි.

රූපය 1. අලි-මිනිස් ගැටුම් හේතුවෙන් 2010 - 2019 කාලසීමාව තුළ වාර්තා වූ වාර්ෂික මිනිස් මරණ (වමේ) සහ වන අලි මරණ (දකුණේ).

වර්තමානය වන විට ශ්‍රී ලංකාවේ මුළු භූමි ප්‍රමාණයෙන් සියයට අසූ දෙකක (82%) මිනිසුන් ජීවත්වන අතර මුළු භූමි ප්‍රමාණයෙන් සියයට හැට දෙකක (62%) වන අලින් වාර්තාවන බැවින් දිවයිනේ මුළු භූමි ප්‍රමාණයෙන් සියයට හතළිස් හතරක (44%) අලි ඇතුන් සහ මිනිසුන් එකම භූමි භාගයක ජීවත්වන බව පැහැදිලි වේ (රූපය 2)^[4]. දිවයිනේ වන අලින් 6,000 ක් ජීවත්වන බව උපකල්පනය කළහොත්^[5], එම සතුන්ගෙන් 4,000 කට වැඩි ප්‍රමාණයක් මිනිසුන් සමග එකම භූමි භාගයක ජීවත්වීමට ඉඩ ඇත. අලි මිනිස් ගැටුම ශ්‍රී ලංකාව පුරා පැතිරුණු ගැටළුවක් වන අතර මේ වන විට දිවයිනේ දිස්ත්‍රික්ක 19 කට අයත් ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාශ 131 ක, මුළු මහත් විශලි කලාපයේම පාහේ ව්‍යාප්තව පවතී (රූපය 2)^[6].

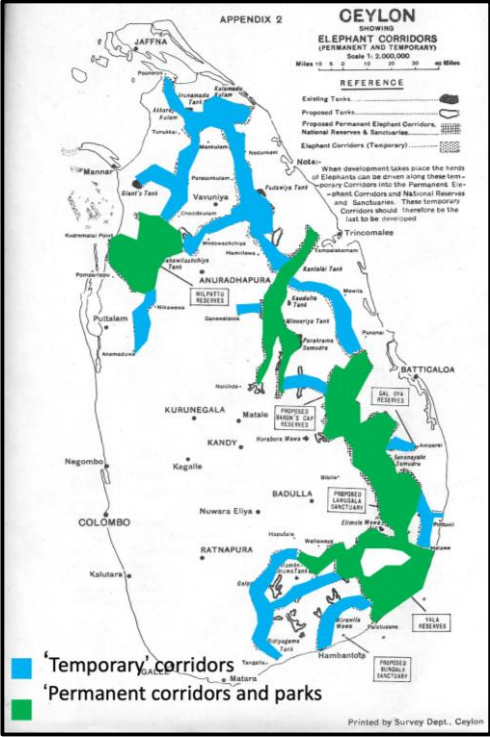
රූපය 2. වමේ: වර්තමාන වන අලි ව්‍යාප්තිය^[4]. දකුණේ: වර්තමානයේ අලි-මිනිස් ගැටුම් ව්‍යාප්තව පවතින ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාශ^[6].

අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ අතීත උත්සාහයන්

පසුගිය දශක ගණනාව තිස්සේම අලි-මිනිස් ගැටුම අවමකර ගැනීම සඳහා යොදා ගන්නා ලද ප්‍රධාන ප්‍රවේශය වූයේ වන අලි ඇතුන් රක්ෂිත ප්‍රදේශ තුළට සීමා කිරීමය. මෙම සැලැස්ම 1959 වසරේදී සකස් කරනු ලැබුවේ එවකට රජය මගින් පත්කෙරුණු ‘වනජීවී ආරක්ෂණ කමිටුව’ විසිනි^[7]. මෙම සැලැස්මෙන් නිර්දේශ කෙරුණේ ‘සංවර්ධන කටයුතු සිදුකිරීමත් සමග අලි ඇතුන් තාවකාලික අලි මංකඩ ඔස්සේ ස්ථිර අලි මංකඩ සහ ජාතික රක්ෂිත වලට පලවාහැරීම’ ය (රූපය 3). ඒ අනුව 1950 දශකයේ සිට අලි-මිනිස් ගැටුම අවම කිරීම සඳහා යොදාගනු ලැබූ ප්‍රධාන ප්‍රවේශය වන්නේ වන අලි ඇතුන් රක්ෂිත ප්‍රදේශ වලට සීමා කිරීමය. මෙම ඉලක්කය සපුරාගැනීම සඳහා පසුගිය වසර හැටකට වැඩි කාලසීමාව තුළ විශාල පරිශ්‍රමයක් සහ මුදල් ප්‍රමාණයක් යොදාගනු ලැබීය. වන අලි ඇතුන් රක්ෂිත ප්‍රදේශ වලට සීමා කිරීම සඳහා යොදාගනු ලැබූ ප්‍රධාන ක්‍රමවේදය වූයේ අලි රංචු රක්ෂිත තුළට පලවාහැරීම සහ රක්ෂිත වටා විදුලි වැට ඉදිකිරීමයි^[8]. ඊට අමතරව ‘ප්‍රශ්නකාරී සතුන්’ වශයෙන් හඳුනාගනු ලබන පිරිමි අලි රක්ෂිත වලට පරිස්ථාපනය කරනු ලැබූ අතර මෑතක සිට වන අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන වෙත යොමු කිරීම සිදු විය.

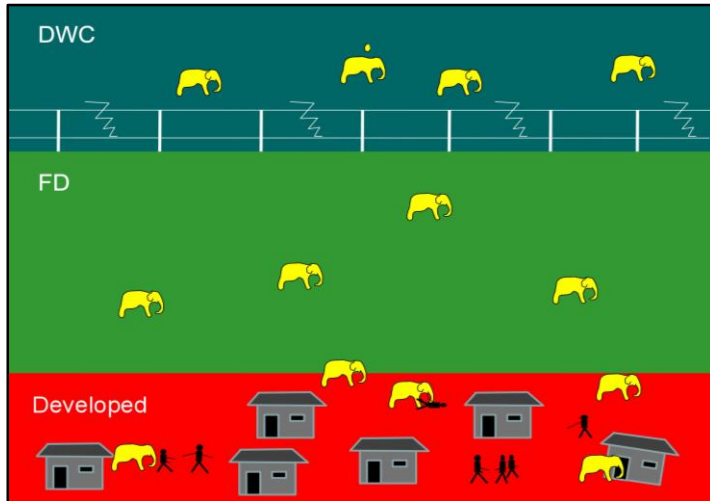
මෙසේ රක්ෂිත තුළට පලවා හරිනු ලැබූ අලි ඇතුන් එම රක්ෂිත වල රැඳී නොසිට නැවතත් තමන්ගේ මුල් වාසභූමිය වෙත පැමිණීම නිසා එය වැලැක්වීම සඳහා රක්ෂිත මායිම් වල විදුලි වැට ඉදිකිරීමට 1990 දශකයේ මුල් භාගයේ සිට වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව යොමු විය. වර්තමානය වන විට වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මගින් අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා කිලෝමීටර් 4,500ක් පමණ විදුලි වැට ඉදිකර තිබේ. එසේම නිශ්චිත තොරතුරු නොමැති වුවත් මෙයින් සැලකිය යුතු ප්‍රමාණයක් විදුලි වැට ඉදිකර ඇත්තේ වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවේ පරිපාලන මායිම් ඔස්සේය. බොහෝ අවස්ථාවලදී එම විදුලි වැට වනජීවී සහ වන සංරක්ෂණ යන දෙපාර්තමේන්තු මගින් පරිපාලනය වන භූමි අතර පිහිටා ඇති අතර ඊට වන අලි ඇතුන් වනජීවී රක්ෂිත තුළට ගාල් කිරීමේ අතීත උත්සාහයද, අන්තර් ආයතනික ගැටළු මෙන්ම මහජන සහ දේශපාලන පීඩනයද හේතුවී තිබේ.

වන අලිගේ වාසභූමි දෙකඩ කරමින් ඉදිකර ඇති මෙවැනි විදුලි වැට දෙපසම ඔවුන්ට සුදුසු පරිසරයක් පවතින අතර එම නිසා දෙපසම වන අලිගේ ජීවත්වේ. එහි ප්‍රතිපලයක් වශයෙන් විදුලි වැටට පිටතින් සිටින අලි ඇතුන්ට රක්ෂිත ප්‍රදේශ තුළට ඇතුළුවීමට නොහැකි වුවද සංවර්ධිත ප්‍රදේශවලට ඇතුළු වීමට බාධකයක් නොමැත (රූපය 4 සහ 5).

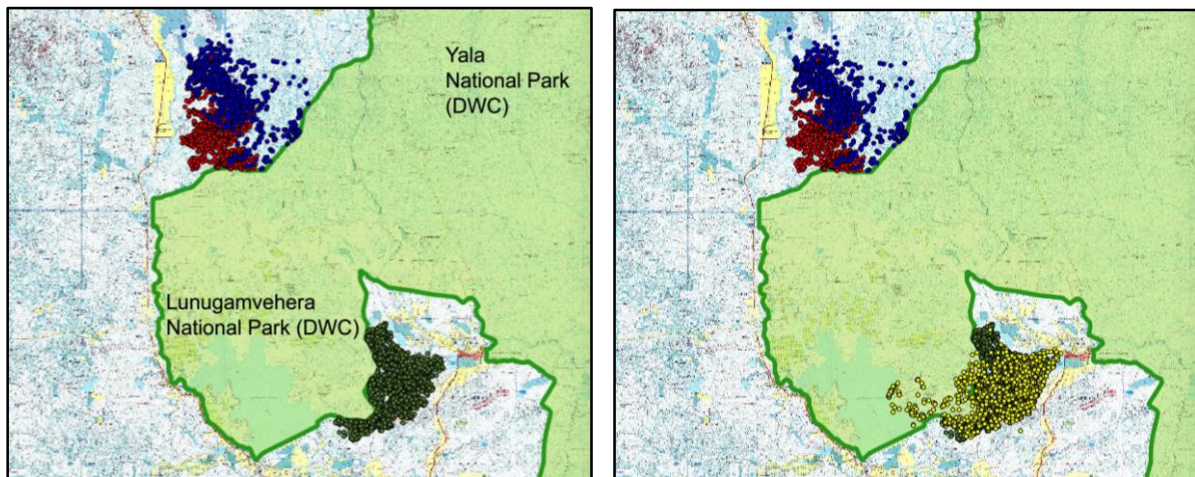

රූපය 3. 1959 වසරේදී නිර්දේශ කල ආකාරයට අලි ඇතුන් සීමා කිරීමට අපේක්ෂා කල ප්‍රදේශ^[7].

වන අලිගේ වාසභූමි බණ්ඩනය කරමින් ඉදිකෙරෙන විදුලි වැට මගින් වැටට පිටතින් සිටින අතරම වන අලිගේ, ඔවුන් වැට ස්ථාපනයට පෙර ඵදිනෙදා භාවිතා කල වැටෙන් ආවරණය වූ ප්‍රදේශයෙහි පිහිටි තම වාසභූමියෙන් (අලිගේ භාවිතා කරන ප්‍රදේශය) කොටසක් අහිමිවේ. එමගින් තමන්ට ජීවත්වීමට අවශ්‍ය සම්පත් සොයා තදාසන්න සංවර්ධිත ප්‍රදේශ වෙතට ගමන් කිරීමට අලි ඇතුන්ට බල කෙරේ (සංවර්ධිත ප්‍රදේශයන්ට ඇතුළුවීම සඳහා ඔවුන්ට බාධාවක් නොමැති නිසා) (රූපය 4). වනජීවී සහ වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තු අතර පරිපාලන මායිම් ඔස්සේ ඉදිකරන විදුලි වැට මගින් වැටට පිටින් ඇති වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවට අයත් වනාන්තර නීතිවිරෝධී ලෙස අල්ලා ගැනීමට පෙළඹවීමක් ඇතිකරන අතර එමගින් තවදුරටත් අලි ඇතුන් සමග ඇතිවන ගැටුම් උත්සන්න වේ.

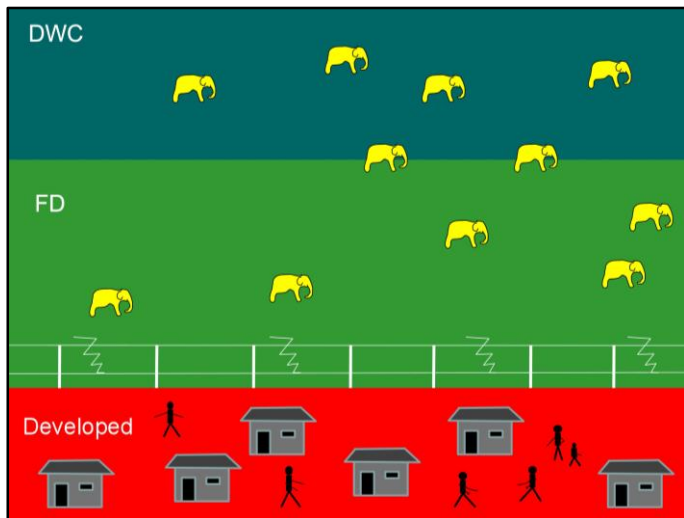
රූපය 4. වන අලිගේ විසින් භාවිතා කරන ප්‍රදේශ තුළ විදුලි වැට ඉදිකිරීම මගින් ඇතිවන ගැටළු දැක්වෙන දළ රූප සටහනක්.

රූපය 5. වම්පස - පරිපාලන මායිමක් ඔස්සේ ඉදිකරන ලද විදුලි වැටකින් (කොළ පැහැති රේඛාව) ඵල්ලවන බලපෑම් සැබෑ ජීවිතයේදී විදහා දැක්වෙන වනජීවී රක්ෂිතයකින් පිටත සිටින අලි රංචු තුනක GPS දත්ත. මෙම GPS කරපටි පළඳවන ලද වන අලිගේ රංචු වාසය කරන්නේ වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මගින් පාලනය වන භූමිවලය. වර්ෂ තිත් මගින් අලි රංචු තුනක ඇතින්නන් කිදෙනෙකු භාවිතා කර ඇති ප්‍රදේශ දැක්වෙන අතර එමගින් අලි 150කගේ පමණ හැසිරීම් රටා විදහාමාන වේ. සටහන: මීට අමතරව මෙවැනි GPS කරපටි නොපැළඳවූ වන අලි රංචු විශාල සංඛ්‍යාවක් උද්‍යාන තුළ ජීවත්වේ. දකුණු පස - විදුලි වැටට පිටින් සිටින GPS කරපටි පළඳවන ලද පිරිමි සතෙකුගේ හැසිරීම් සම්බන්ධ දත්ත (කහ පැහැති තීන් සටහන්), රංචු වලට මෙන් නොව පිරිමි සතුන්ට විදුලි වැට තම සංවරණයන් සඳහා බාධාවක් නොවන බව විදහාමාන කරමින් එම සත්වයා රක්ෂිත ප්‍රදේශය තුළ සහ ඉන් බැහැරව ගමන්කර ඇති ආකාරය මෙම සටහනින් දැක්වේ.

මිනිස් ජනාවාස සහ ගොවිබිම් ආරක්ෂාකර ගැනීම සඳහා විදුලි වැට ඉදිකිරීම සිදුකළ යුත්තේ මිනිසුන් සහ අලින් විසින් භාවිතා කරන ප්‍රදේශ අතර මායිමේ වන නිසා වන අලි වාසභූමි බණ්ඩනය කරමින් ඉදිකර ඇති, දෙපසම අලින් වාසය කරන විදුලි වැට නියමිත මායිමට ප්‍රතිස්ථාපනය කළ යුතුය (රූපය 6).

රූපය 6. වන අලින්ගෙන් සිදුවන හානි වලක්වාලීම සඳහා නියමාකාරයෙන් ඉදිකළ විදුලි වැටක දළ රූප සටහනක්.

අලි ඇතුන් රක්ෂිත ප්‍රදේශවලට සීමා කිරීමට වසර 60 කට අධික කාලයක් තිස්සේ දැරූ උත්සාහයන්ගෙන් පසුව, අද වන විටත් වන අලි වාසභූමි වලින් 70% ක්ම ව්‍යාප්තවී ඇත්තේ සාමාන්‍ය ජනතාව නේවාසික ප්‍රදේශවල (රූපය 2) වන අතර, එමගින් එය සම්පූර්ණයෙන්ම අසාර්ථක ප්‍රවේශයක් බව පෙන්වුණු කරයි. අලි-මිනිස් ගැටුම් සහමුලින්ම වාර්තා වන්නේ වනජීවී රක්ෂිත වලින් බැහැරවය. පොළොන්නරුව, පුත්තලම, සහ හම්බන්තොට වැනි ප්‍රදේශ වල රක්ෂිත ප්‍රදේශ මායිම් කරමින් විදුලි වැට ඉදිකිරීම අවසන් කර ඇති නමුත් අලි-මිනිස් ගැටුම් තවදුරටත් ප්‍රධාන ගැටළුවක් බවට පත්ව තිබේ. සමහර අවස්ථාවලදී වනජීවී නිලධාරීන්ට තම ජීවිත පවා අහිමි කරමින් වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව දශක ගණනාවක් තිස්සේ ඉමහත් පරිශ්‍රමයක් දැරුවද අලි ඇතුන් රක්ෂිත ප්‍රදේශවලට සීමා කිරීමට අපොහොසත් වීමට හේතුවී ඇත්තේ අලි ඇතුන්ගේ හැසිරීම් රටාව සහ ඉසිළුම් ධාරිතාවය සම්බන්ධ ගැටළු ඇතුළු ජීව විද්‍යාත්මක සහ පරිසර විද්‍යාත්මක කරුණු ගණනාවකි.

අලි ඇතුන් රක්ෂිත ප්‍රදේශවලට සීමා කිරීමෙන් අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා ප්‍රධාන සීමාකාරී සාධකයක් වී ඇත්තේ ගැටුම් ඇතිකරන වැඩිහිටි පිරිමි අලින් ඔවුන්ගේ වාසභූමි වලින් ඉවත්කර රක්ෂිත තුලට සීමා කිරීමට ඇති නොහැකියාවයි^[8,9,10,11]. එසේ සීමා කිරීමට හැකියාව ඇත්තේ ගැටුම් ඇති නොකරන වැඩිහිටි පිරිමි අලින් සහ කෙදිනකවත් ගැටුමට යොමු නොවන ගැහැණු සතුන් සහ පැටවුන්ගෙන් සමන්විත රංචු පමණි. අලි පලවාහැරීම් මගින් විශාල අලි ඇතුන් සංඛ්‍යාවක් රක්ෂිත තුලට ගාල්කර විදුලි වැට ඉදිකිරීම මගින් ඔවුන් කුසගින්නේ මිය යයි. ඊට හේතුවී ඇත්තේ ඕනෑම ප්‍රදේශයකට එහි ඇති සම්පත් ප්‍රමාණය මත තීරණය වන ‘ඉසිළුම් ධාරිතාවක්’ තිබීමයි^[12]. එමගින් අදහස් වන්නේ යම් ප්‍රදේශයක ජීවත්විය හැක්කේ එමගින් තම අවශ්‍යතා ඉටුකරගත හැකි යම් නිශ්චිත සතුන් සංඛ්‍යාවකට පමණක් බවය. අප විසින් ‘රක්ෂිත ප්‍රදේශ’ වශයෙන් වෙන්කර ඇති ප්‍රදේශ එසේ කිරීමට ශතවර්ෂ ගණනාවකට පෙර සිටම අලි ඇතුන් විසින් භාවිතාකර ඇති අතර එමනිසා ශ්‍රී ලංකාවේ සියළු රක්ෂිත ප්‍රදේශ ඒවායේ අලි ඇතුන්ගේ ‘ඉසිළුම් ධාරිතාව’ වෙත ළඟා වී ඇත. එබැවින් ඒවාට අමතර විශාල අලි ඇතුන් සංඛ්‍යාවකට වාසභූමි හෝ ජීවත්වීමට අවශ්‍ය සම්පත් සැපයීමට හැකියාවක් නැත.

රක්ෂිත ප්‍රදේශවල ඉසිළුම් ධාරිතාවය සැලකිය යුතු ලෙස වැඩි කිරීම ප්‍රායෝගිකව කළ නොහැකි, මූල්‍යමය වශයෙන් සාධනීය නොවන මෙන්ම සංරක්ෂණ කෝණයෙන් බැලූ කල නොසුදුසු ක්‍රියාවකි^[12]. න්‍යායාත්මකව එක් අලියෙකු රක්ෂිත ප්‍රදේශයක රඳවා ගැනීමට අවශ්‍ය ධාරිතාව ප්‍රවර්ධනය සඳහා වසරකට රුපියල් මිලියන 2.4 ක් පමණ වැයවන අතර රක්ෂිත වලින් බැහැරව ජීවත්වන අඩු තරමින් 4,000 ක් පමණ වන අලින් රක්ෂිත ප්‍රදේශ තුළ රඳවා ගැනීම සඳහා රුපියල් මිලියන 9,600 ක් පමණ වසරක් පාසා වැය කිරීමට සිදුවේ^[12].

අලි ඇතුන් තුළ තමන් උපන්, හැදී වැඩුණු සහ ජීවත්වූ පාරම්පරික වාසභූමි කෙරෙහි දැඩි බැඳීමක් පවතී. ගෝලීය ස්ථාන නිර්ණයන පද්ධති (GPS) සහිත කරපටි පැළඳවීම මගින් අධ්‍යයනය කරනු ලැබූ පරිස්ථාපනය කරන ලද පිරිමි අලින් මගින් පෙනී යන්නේ එම සතුන්ගෙන් ඇතැමෙක් කිලෝමීටර් 100 කට වඩා දුරකට පරිස්ථාපනය කලද නැවතත් තමන්ගේ වාසභූමි වෙත පැමිණෙන බවය^[9,10], එහිදී නව ප්‍රදේශයේ පවතින සම්පත් ප්‍රමාණය පවා ඔවුන් නොසලකා හරිති. රක්ෂිත තුළට පලවාහරිනු ලැබ විදුලි වැට මගින් ඒ තුළට සීමා කරනු ලැබූ අලි රංචු අධ්‍යයනය කිරීමෙන්ද පෙනී යන්නේ එම රංචු රක්ෂිත ප්‍රදේශය තුළ සක්මන් කර එහි ඇති සම්පත් සොයා නොබලන බවත් තම පෙර වාසභූමිය දෙසට යොමු වූ කුඩා ප්‍රදේශයකට පමණක් සීමාවී ජීවත්වන බවත්ය^[8]. එමනිසා රක්ෂිත ප්‍රදේශ තුළ වාසභූමි කළමනාකරණය කලද රක්ෂිත වලින් බැහැරව වාසභූමි පවත්වාගෙන ගිය අලි ඇතුන් ඒ තුළ රැඳවීමට හැකිද යන්න සැක සහිතය.

රක්ෂිත තුළට පලවාහරිනු ලැබ විදුලි වැට මගින් ආවරණය කෙරෙන අලි රංචු රක්ෂිතයේ කුඩා ප්‍රදේශයකින් පමණක් යැපීම නිසා එම ප්‍රදේශය අධි පරිභෝජනයට ලක්වී ඔවුන් කුසගින්නෙන් මිය යාම සිදුවේ. එසේම පලවාහරිනු ලැබූ අලි රංචු තම වාසභූමියේ කොටසක් අධි පරිභෝජනය කිරීම නිසා සම්පූර්ණයෙන්ම රක්ෂිතය තුළ වාසභූමි පවත්වා ගත් ඉන් පෙර කිසිදු ගැටළුවකට මුහුණ නොදුන් අලි රංචුද පීඩාවට පත්වන අතර ඔවුන්ද කුසගින්නෙන් මරණයට පත්වේ (1.3 පරිච්ඡේදය බලන්න)^[8].

එවැනි මරණ මගින් රක්ෂිත තුළ වන අලි ගහණයන්ට සෘණාත්මක බලපෑමක් එල්ලකරණ අතර එමගින් අලි ඇතුන් නැරඹීම මත පදනම්වූ සංචාරක කර්මාන්තය මගින් ලැබෙන ආදායම් නොලැබී යාම සහ සංචාරක කර්මාන්තය සඳහා ඇති අනාගත විභවය හීනවීම සිදුවේ. උදාහරණයක් වශයෙන් වැල්ලවාය, හඳපානාගල ප්‍රදේශය යනු වියලි කාලවලදී මින්තෝරිය-කවුඩුල්ල ආශ්‍රිතව වාර්ෂිකව සිදුවන ප්‍රසිද්ධ වන අලි ඒකරාශීවීම වැනිම වන අලින් සිය ගණනක් එක්රැස් වූ ප්‍රදේශයකි. 1990 දශකයේ දී මෙම අලි රංචු යාල ජාතික උද්‍යානයට පලවාහැර විදුලි වැට මගින් ආවරණය කරන ලදී. වර්තමානය වන විට හඳපානාගල ආශ්‍රිත වාර්ෂික හස්ති ඒකරාශීවීම තවදුරටත් දක්නට නොලැබෙන නමුත් තවද එහි අලි-මිනිස් ගැටුම් ප්‍රධාන ප්‍රශ්නයක් ලෙස පවතී. හඳපානාගල ආශ්‍රිත වාර්ෂික හස්ති ඒකරාශීවීම තවමත් සිදුවූයේ නම්, එය කලාපයේ දියුණු වෙමින් පවතින සංචාරක කර්මාන්තයේ කේන්ද්‍රස්ථානයක් වීමට ඉඩ තිබුණි.

මිනිසුන් ජීවත්වන ප්‍රදේශවලින් වන අලි ඉවත් කර රක්ෂිත ප්‍රදේශ කරා ගෙන යාමේ ප්‍රධාන ක්‍රමවේදය වන්නේ ‘අලි පලවාහැරීම්’ වේ (1.3 පරිච්ඡේදය බලන්න)^[8]. වන අලි ඇතුන් ඉවත් කිරීම සඳහා විශාල පරිමාණයේ අලි පලවාහැරීම් පසුගිය දශක කිහිපය තුළ ශ්‍රී ලංකාවේ සිදු කර ඇති අතර විශේෂයෙන්ම ඒවා වාරිමාර්ග සංවර්ධන ව්‍යාපෘති වලට අදාලව සිදුකර තිබේ. කෙසේ වෙතත්, කිසිදු අවස්ථාවක අලි ඇතුන් සියල්ලෝම ඔවුන් ජීවත්වූ ප්‍රදේශයකින් තුරන් කිරීමට අලි පලවාහැරීම් සමත් වී නැත. අලි පලවාහැරීම්, අලි ඇතුන් දැඩි හා දීර්ඝ පීඩනයකට භාජනය කරන නමුත් එමගින් එම ප්‍රදේශ වලින් අලි ඇතුන් වැඩි පිරිසක් ඉවත් කිරීමට පවා අපොහොසත්වී ඇත. පොදුවේ ගත් කල, අලි ඇතුන් ගැටුම් හා පලවාහැරීම් වලට ප්‍රතිචාර දක්වන්නේ මිනිසුන් කෙරෙහි ආක්‍රමණශීලී වීමෙනි. එමනිසා අලි ඇතුන් නැවත නැවත පලවාහැරීම් වලට ලක් කිරීම නිසා අතිශය ආක්‍රමණශීලී අලි ඇතුන් ඇති වේ. එහි ප්‍රතිපලයක් ලෙස අලි පලවාහැරීම් හේතුවෙන් එම ප්‍රදේශවල අලි-මිනිස් ගැටුම් සිග්‍රයෙන් ඉහළ යයි.

අලි ඇතුන් රක්ෂිත ප්‍රදේශවලට සීමා කිරීමට උත්සාහ කිරීම අසාර්ථක වී ඇති අතර එය අලි-මිනිස් ගැටුම් තීව්‍ර කිරීමට හේතු වී ඇති හෙයින්, එම ප්‍රවේශය දිගින් දිගටම පවත්වාගෙන යාම අලි-මිනිස් ගැටුම් එලදායී ලෙස අඩු නොකරනු ඇත. අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා අකාර්යක්ෂම ක්‍රමවේදයන් දිගින් දිගටම අනුගමනය කිරීමට සහ ගැටුම් කළමනාකරණය සම්බන්ධ ඉලක්ක සපුරාගැනීම දුෂ්කර වීමට ප්‍රධාන හේතුව, වන අලින් සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් කළමනාකරණය විද්‍යාත්මක දත්ත මත පිහිටා සිදුකිරීම වෙනුවට විද්‍යාත්මක නොවන චින්තනයන් සහ දේශපාලන අවශ්‍යතා මත පදනම්ව සිදු කිරීමය.

වර්තමාන කළමනාකරණ ප්‍රවේශයන් සැලසුම් කල 1950 දශකයේදී වන අලින්ගේ පරිසර විද්‍යාව හා හැසිරීම පිළිබඳ විද්‍යාත්මක තොරතුරු අල්පවූ නමුත් අද වන විට එම තත්ත්වය තවදුරටත් එසේ නොවේ. ඇතැම් මැදිහත්වීම් අසාර්ථක වීමට හේතුව සහ අපට යථාර්ථවාදීව කළ හැකි දේ තේරුම් ගැනීමට ප්‍රමාණවත් විද්‍යාත්මක දත්ත අද වනවිට අප සතුව ඇත. පවතින විද්‍යාත්මක දත්ත භාවිතා කිරීමෙන් සහ අනුවර්තන කළමනාකරණ ප්‍රවේශයක් තුළින් අපට අලි-මිනිස් ගැටුමට විසඳුමක් ලබා ගත හැකිය.

අනාගත දිශානතිය

අතීතයේදී අලි ඇතුන් ශ්‍රී ලංකාව පුරාම ජීවත්විය. උදාහරණයක් වශයෙන් 1751 නොවැම්බර් 25 දින කොළඹ කොටුවට ඇතුල්වූ වන අලියෙකු විසින් පුද්ගලයින් දෙදෙනෙකු ඝාතනය වී ඇත. වන අලින් ඇල්ලීම සඳහා සංවිධානය කෙරුණු අලි ගාල් කොළඹ, මාතර සහ මහනුවර ප්‍රදේශ වල 18 වැනි සියවසේදී පවත්වා තිබේ^[13]. 19 වැනි සියවසේදී තවදුරටත් නුවරඑළියේ සහ හෝටන් තැන්නේ අලි ඇතුන් වාර්තාවූ අතර ලබුගම-කලටුවාව ප්‍රදේශයේ අලි ගාල් පවත්වා ඇත. 1950 වසරේදී ශ්‍රී ලංකාවේ අවසන් අලි ගාල පනාමුරේ පැවැත්විණි^[13]. නමුත් මෙම ප්‍රදේශ කිසිවක අද වනවිට අලි ඇතුන් වාර්තා නොවේ.

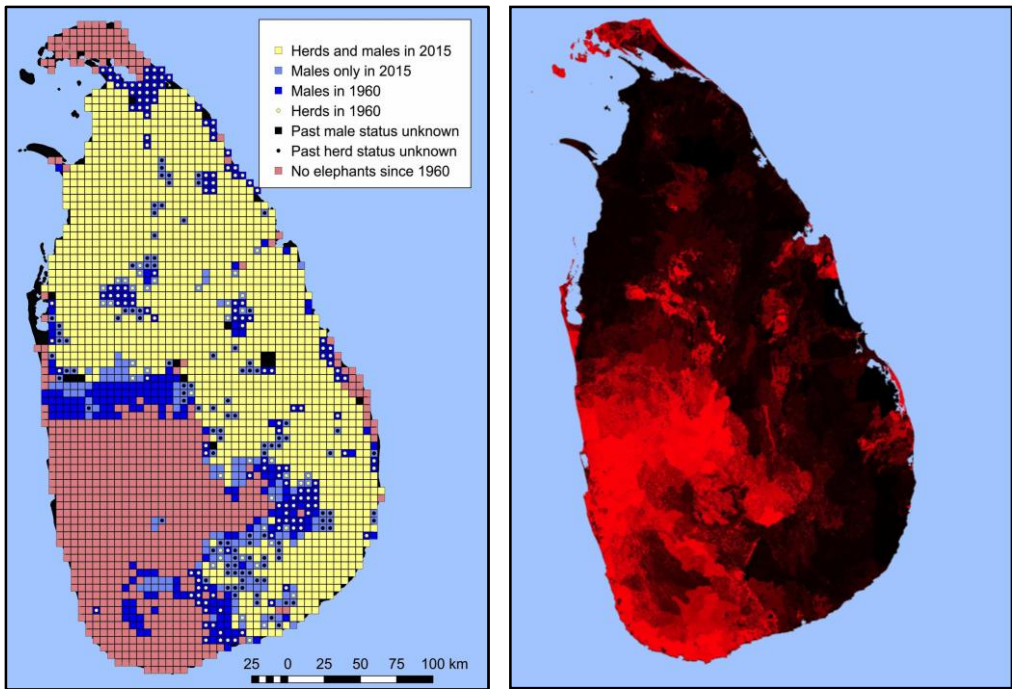
පසුගිය වසර 60 තුළ අලි ඇතුන්ට ඔවුන්ගේ පාරම්පරික වාසභූමි වලින් සියයට 15.2 ක් අහිමිවී තිබේ (රූපය 7)^[4]. දැනට සම්පූර්ණයෙන්ම පාහේ තෙත් කලාපය සහ වියලි කලාපීය නාගරික මධ්‍යස්ථාන ඇතුළුව දිවයිනේ මුළු බිම් ප්‍රමාණයෙන් 38% ක අලි ඇතුන් නොමැත. මෙම ප්‍රදේශවලින් ඔවුන් ඉවත් වීම ප්‍රධාන වශයෙන් සිදුව ඇත්තේ සංවර්ධනය හේතුවෙනි. ඉහළ ජන සංඝනත්වයක් සහිත ප්‍රදේශ සහ අලි ඇතුන් තුරන් වී ඇති ප්‍රදේශ එකිනෙකට ඉතා සමීපව අනුරූප වේ (රූපය 7).

බොහෝ ප්‍රදේශවල සංවර්ධනය මන්දගාමී ක්‍රියාවලියකි. මූලදී වනාන්තර සහ අලි ඇතුන් සහිත ප්‍රදේශ වල මිනිසුන් ස්වල්ප දෙනෙක් පමණක් වාර්තාවීම හෝ කිසිවෙකු වාර්තා නොවීම සිදුවේ. පසුව ක්‍රමයෙන් මිනිසුන් ගැවසීම වැඩිවේ. පිරිමි අලි ඇතුන් සහ ගැහැණු සතුන් සහ පැටවුන්ගෙන් සමන්විත රංචු එවැනි ප්‍රදේශවල රැඳී සිටින අතර අලි-මිනිස් ගැටුම් ස්වල්ප වශයෙන් වාර්තාවේ. ඊළඟ අදියරයේදී කාලයත් සමග ජන සංඝනත්වය සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් යන දෙකම මධ්‍යස්ථ මට්ටම දක්වා ඉහළ යයි. එම ප්‍රදේශ තව දුරටත් සංවර්ධනය හා ජන සංඝනත්වය වැඩි වීම නිසා අලි රංචු අතුරුදහන් වී පිරිමි අලින් පමණක් වාර්තාවන ප්‍රදේශ බවට පරිවර්තනය වේ. අලි රංචු අතුරුදහන් වීමට හේතුව සම්පත් අඩුවීම නිසා අලි ඇතුන්ගේ සංඛ්‍යාව ක්‍රමයෙන් අඩුවීම, ප්‍රජනනය අඩුවීම සහ මරණයට පත්වීමයි. අලි රංචු ක්‍රමානුකූලව අඩු කැළඹිලි සහිත ප්‍රදේශවලට මාරු වීමද සිදුවිය හැකි නමුත් ඉසිළුම් ධාරිතාව සම්බන්ධ ගැටළු හේතුවෙන් එසේ වීමට ඇති ඉඩ ප්‍රස්ථාව අඩුය. පිරිමි සතුන් පමණක් වාර්තාවන ප්‍රදේශවල ගැටුම් වැඩි වශයෙන් වාර්තා වන අතර මිනිස් ක්‍රියාකාරකම් වැඩි වීම හා ජන ගහණය වැඩි වීම නිසා නිරන්තරයෙන් මිනිස්-අලි හමුවීම් හා අන්තර්ක්‍රියා සිදුවීම ඊට හේතු වේ. පිරිමි සතුන් පමණක් වාර්තාවූ ප්‍රදේශවල සංවර්ධනය අඛණ්ඩව සිදුවන්නේ නම්, එම සතුන් ද අවසානයේදී අතුරුදහන් වන අතර ඒවා තනිකරම මිනිස් භාවිත ප්‍රදේශ (අලි ඇතුන් නොමැති ප්‍රදේශ) බවට පත්වේ.

අවශ්‍ය ආවරණයන් සහ ආහාර නොමැතිවීම හේතුවෙන් අලි ඇතුන්ට සම්පූර්ණයෙන්ම සංවර්ධිත ප්‍රදේශවල ජීවත්වීමට නොහැක. නිසි සැලසුම්කරණයක් මත පදනම් වූ නාගරික හා කාර්මික සංවර්ධනය අලි ඇතුන් මිනිස් ප්‍රදේශවලින් බැහැර කරයි. අලි ඇතුන් අඩු වශයෙන් නාගරිකරණයවූ,

කුඩා පරිමාණයෙන් සහ ඒකාකාරී නොවන ලෙස සංවර්ධනය වූ ප්‍රදේශ තුළ තව දුරටත් ජීවත්වේ. ඒ අනුව අඩු සනත්වයකින් යුතු කෘෂිකාර්මික සංවර්ධන කටයුතු ගැටළුකාරී වන්නේ එමගින් ඇතිවන විෂමජාතීය වාසභූමි තුළ අලි ඇතුන්ට අවශ්‍ය ආවරණයන් සහ ආහාර පවතින බැවිනි.

මිනිසුන් විසින් භාවිත ප්‍රදේශ සම්පූර්ණයෙන්ම සංවර්ධනය වීම මගින් අලි ඇතුන් එම ප්‍රදේශ වලින් ඉවත්වීම සිදුවන නමුත් ඒ සඳහා දශක ගණනක් ගතවන බැවින් දැනට පවතින අලි-මිනිස් ගැටුම් කළමනාකරණය සඳහා ඉක්මන් වැඩපිළිවෙලක්ද ඉදිරියේදී අලි-මිනිස් ගැටුම් ඇතිවීම වැලැක්වීම සඳහා මධ්‍යකාලීන වැඩපිළිවෙලක්ද අවශ්‍යය. එබැවින් ඵලදායී අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ සැලැස්මක් කෙටි, මධ්‍ය හා දිගු කාලීන ක්‍රියාමාර්ග වලින් සමන්විත විය යුතු අතර එම ක්‍රියාමාර්ග සමගාමීව ක්‍රියාත්මක කළ යුතුය.

රූපය 7. වමේ: 2015 සහ 1960 දී වන අලි ව්‍යාප්තිය^[4], දකුණේ: ජන සනත්ව සිතියම - දීප්තිය ජන සනත්වයට සමානුපාතික වේ.

A. කෙටි කාලීනව ප්‍රතිපල ලබාදෙන ක්‍රියාකාරකම්

A1. හෝඟ සහ දේපොළ හානි සඳහා කඩිනම් සහන සැලසීම

A1.1. විදුලි වැට

ශ්‍රී ලංකාවේ අලි-මිනිස් ගැටුම් වාර්තාවන පරිමාණය අනුව අලි ඇතුන්ගෙන් එල්ලවන බලපෑම් පාලනය සඳහා යොදාගත හැකි ඵලදායීම ක්‍රමවේදය වන්නේ විදුලි වැටය. වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මගින් අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා දැනට කිලෝමීටර් 4,500ක් පමණ විදුලි වැට ස්ථාපනය කර තිබේ. කෙසේ නමුත් එම විදුලි වැට සාර්ථක ලෙස අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමට අසමත්වී ඇති අතර ඊට හේතුවී ඇත්තේ එම වැට ප්‍රධාන වශයෙන්ම අලි ඇතුන් රක්ෂිත තුලට සීමා කිරීමට සහ රක්ෂිත ප්‍රදේශවල මායිම් සලකුණු කිරීමට යොදා ගැනීමය. විදුලි වැට අනෙකුත් මෙවලම් සේම, ඵලදායී වන්නේ නිවැරදිව යොදා ගැනීමෙන් පමණි. නිවැරදි ලෙස විදුලි වැට යොදාගැනීම යනු එය ආරක්ෂාව අවශ්‍ය තැනට යොදාගැනීම මිස මායිම් සලකුණු කිරීමට යොදා ගැනීම නොවේ. අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා විදුලි වැට (සහ අනෙකුත් බාධක) ඉදිකළ යුත්තේ වන අලින් භාවිතා කරන ප්‍රදේශ සහ සංවර්ධිත ප්‍රදේශ වෙන්වන සීමා වලය (1.1.4. බලන්න).

කුඹුරු, ගෙවතු, නිවෙස් සහ ධාන්‍ය රැඳවුම්, වන අලින්ගේ ආක්‍රමණ වලට නතු වන තත්ත්වයන්ට මුහුණ දෙන ප්‍රජාවන්ට කඩිනම් සහන ලබාදීම සඳහා වඩාත් ඵලදායී ක්‍රමවේදය ප්‍රජාමූල විදුලි වැට ඉදිකිරීම වේ. ප්‍රජාමූල විදුලි වැට සාම්ප්‍රදායික විදුලි වැටෙන් වෙනස් වන්නේ **එමගින් අලි ඇතුන් ගාල් කිරීම වෙනුවට ආරක්ෂාව අවශ්‍ය ප්‍රජාවන් වෙත එම ආරක්ෂාව සෘජුවම ලබාදෙන බැවිනි.** ප්‍රජාමූල විදුලි වැට ප්‍රධාන වශයෙන් ‘සංචාත’ වැටක් (වැටෙන් ආවරණය කරනු ලබන ප්‍රදේශයට අලි ඇතුන් ඇතුළුවීම වලක්වන) වන අතර එමගින් අලි ඇතුන් ගොවිබිම් සහ ගම්මාන වෙත ඇතුල්වීම වලකයි. එය ආරක්ෂාව සලසා ගන්නා ප්‍රජාව විසින්ම ඉදිකිරීම සහ නඩත්තු කිරීමට අමතරව, ප්‍රජාවන් විසින් වැට ඉදිකිරීමට අවශ්‍ය අමුද්‍රව්‍ය වලට වැයවන පිරිවැයෙන් කොටසක්ද දැරීම මගින් ඔවුන්ගේ හිමිකාරිත්වය ශක්තිමත් කරන අතර මෙම ව්‍යාපෘතිවල සාර්ථකත්වයට එය තීරණාත්මක වේ.

ප්‍රජාමූල විදුලි වැට ප්‍රධාන ආකාර දෙකකි;

- ජනාවාස ආරක්ෂා කරන ස්ථීර විදුලි වැට (ග්‍රාමීය විදුලි වැට)
- කෘෂිකාර්මික බිම් ආරක්ෂා කරන කාලීන විදුලි වැට (කුඹුරු විදුලි වැට)

දැනට ග්‍රාමීය විදුලි වැට 50ක් පමණ සහ කුඹුරු විදුලි වැට 25ක් පමණ කුරුණෑගල, හම්බන්තොට, ත්‍රිකුණාමලය සහ අනුරාධපුර දිස්ත්‍රික්ක වල සාර්ථකව ක්‍රියාත්මක වන අතර ඉන් සමහරක ක්‍රියාකාරිත්වය වසර 12ක පමණ අතීතයට දිව යයි.

ප්‍රජාමූල විදුලි වැට ඉදි වන්නේ ප්‍රජාවන්ගේ සෘජු ප්‍රතිලාභය සඳහාය. විදුලි වැට ඉදිකිරීම, ප්‍රජාමූල විදුලි වැට ව්‍යාපෘතියක පළමු පියවර පමණි. ප්‍රජාමූල විදුලි වැට ව්‍යාපෘතිවල සාර්ථකත්වය සඳහා පූර්ණ ප්‍රජා සහභාගීත්වය සහ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ආයතනවල ඒ සඳහා දිගු කාලීන කැපවීමක් අවශ්‍ය වේ. ගමක් වටා වැටක් ඉදිකිරීම සහ එය ගම්වාසීන් විසින් නඩත්තු කරනු ඇතැයි අපේක්ෂා කිරීම පමණක් සාර්ථකත්වයට හේතු නොවනු ඇත. ජනතාවගේ සුභසාධනය සහ සංවර්ධනය පිළිබඳ ප්‍රධාන වගකීම දරන ආයතනවලට ජනතාව අතර පැතිරුණු පුළුල් ජාලයක්ද ප්‍රජාවන් සමග විශිෂ්ට සම්බන්ධතාවයක්ද ඔවුන් කෙරෙහි අධිකාරිත්වයක්ද ඇත. එබැවින් ප්‍රජාමූල විදුලි වැට ව්‍යාපෘති ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා ඉතා යෝග්‍ය එවන් ආයතනයන් ය. ඒ අනුව ග්‍රාමීය විදුලි වැට ව්‍යාපෘති ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා වඩාත් සුදුසු ආයතන වන්නේ ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාල වන අතර කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට ව්‍යාපෘති ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා ගොවිජන සේවා සංවර්ධන දෙපාර්තමේන්තුව වඩාත් යෝග්‍ය වේ. ප්‍රජාමූල විදුලි වැට ව්‍යාපෘති සඳහා කැපවූ විශේෂ ඒකකයක් ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාල සහ ගොවිජන සේවා සංවර්ධන දෙපාර්තමේන්තුව යටතේ ස්ථාපිත කළ හැකිය. ප්‍රජාමූල විදුලි වැට ව්‍යාපෘති ක්‍රියාත්මක කරන ආයතන ඒවා ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා යාන්ත්‍රණ සංවර්ධනය කිරීම සහ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ විවිධ අංශයන්හි නිලධාරීන් පුහුණු කිරීම අවශ්‍ය වේ.

A1.1.1. ප්‍රජාමූල ග්‍රාමීය විදුලි වැට

ග්‍රාමීය විදුලි වැට මගින් ගම්මාන වෙත අලි ඇතුන් ඇතුළුවීම වලක්වන අතර එමගින් ගෙවතු වගාවන්ගේ ඇති හෝග, නිවෙස්වල ගබඩාකර ඇති ධාන්‍ය, සහ ගම්වැසියන් ආරක්ෂා වේ. එය ගෙවතු මායිම් ඔස්සේ ස්ථිරව ගොඩනගනු ලබන අතර එමගින් ප්‍රජාවට මෙම වැට නඩත්තු කිරීම පහසුවේ^[1,2].

ග්‍රාමීය විදුලි වැට, සම්පූර්ණයෙන්ම විදුලි වැට මගින් ආවරණය කළහැකි හුදෙකලා ගම්මාන සඳහා පුළුල් ලෙස යොදාගත හැකි අතර එය සංචාන විදුලි වැටක් ලෙස ක්‍රියා කරයි. අලි ඇතුන් වැඩිපුරම දක්නට ලැබෙන්නේ විෂමජාතීය වාසභූමි සහිත අඩු ජන සංඛ්‍යාවකින් යුත් මිනිස් ජනාවාස ප්‍රදේශවල වන අතර, වන අලි පහරදීම් වලට මුහුණ දෙන මෙවැනි ගම්මාන දහස් ගණනක් දිවයින පුරා පිහිටා ඇති බැවින්, ග්‍රාමීය විදුලි වැට මගින් විශාල ජනතාවකට වහාම ආරක්ෂාව සැලසිය හැකිය.

අලි ඇතුන් ගැවසෙන ප්‍රදේශයන්ට යාබදව නිවාස දහස් ගණනකින් යුත් ජනාවාසයන්හි වන අලි පහරදීම් සිදුවන්නේ මායිම් ප්‍රදේශ වල පමණි. එවැනි අවස්ථාවන්හිදී සම්පූර්ණ ප්‍රදේශය විදුලි වැටකින් ආවරණය කිරීමට නොහැකි සහ අවශ්‍ය නොවන බැවින්, සංවර්ධිත මායිම ඔස්සේ රේඛීය විදුලි වැටක් (ප්‍රදේශයක් සම්පූර්ණව වට නොකෙරෙන අඛණ්ඩ දිගු වැටක්) නිර්මාණය වඩාත් උචිත විය හැක. මෙවැනි අවස්ථාවලදී සංවර්ධිත ප්‍රදේශය මධ්‍යයේ පදිංචි ප්‍රජාවට වන අලිත්ගෙන් බලපෑම් එල්ල නොවන නිසා විදුලි වැට ඉදිකිරීමට සමස්ථ ප්‍රජාවගේම සහාය ලබාගැනීම අසීරු වුවද වන අලිත්ගෙන් බලපෑම් එල්ල වන ගෘහ හිමියන් සාමූහිකව කටයුතු කිරීමට කැමති නම් ප්‍රජාමූල ප්‍රවේශයක් යොදාගත හැකිය. විදුලි වැට ඉදිකිරීමට සහ නඩත්තුවට ප්‍රජාව එකඟතාවය පල නොකරන අවස්ථාවන්හිදී බාහිර පාර්ශවයක් විසින් එය කළ යුතුය (1.1.4. පරිච්ඡේදය බලන්න).

ක්‍රියාවට නැංවීමේ යාන්ත්‍රණය

ප්‍රජාව ග්‍රාමීය විදුලි වැට පිළිබඳව දැනුවත් කිරීම ජනමාධ්‍ය ඔස්සේ (පරිච්ඡේදය A.6. බලන්න) සහ ප්‍රාදේශීය ලේකම් සහ ග්‍රාම නිලධාරී ජාලය ඔස්සේ සිදුකළ යුතුය. ක්‍රියාවට නංවන ආයතනය විසින් ඉන් පසුව ජනතාව වෙත විදුලි වැට ඉදිකිරීම පිළිබඳ දැනුම ඒ සඳහා දියුණු කර ඇති විෂය නිර්දේශය ඔස්සේ සම්ප්‍රේෂණය කළයුතුය^[1,2]. විදුලි වැට ඉදිකිරීම, නඩත්තුව සහ කළමනාකරණය සඳහා ප්‍රජා සංවිධානයක් ඇතිකිරීම හෝ දැනට පවතින මරණාධාර සමිතියක් වැනි ප්‍රජා සංවිධානයක් යොදා ගැනීම සිදුකළ යුතුය.

වගුව 1. ප්‍රජාමූල ග්‍රාමීය විදුලි වැට ව්‍යාපෘති ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	මෙම වැඩසටහන ක්‍රියාත්මක කිරීම අදාළ පාර්ශව සමග ඒකාබද්ධව ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාල මගින් සිදුකිරීමට ප්‍රතිපත්තිමය තීරණයක් ගැනීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය	කඩිනමින්
2.	පුහුණු වැඩසටහන් නිර්මාණය කිරීම සහ මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම ^[1,2]	වනජීවී සහ වන සම්පත්	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	ප්‍රජාමූල ග්‍රාමීය විදුලි වැට ඉදිකිරීමේ වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා නිලධාරීන් 50 ක් පුහුණු කිරීම.	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය	ආරම්භයේ සිට මාස දෙකකින්
4.	ග්‍රාමීය විදුලි වැට ව්‍යාපෘති 100 ක් සඳහා අමුද්‍රව්‍ය සපයා ගැනීම	අමාත්‍යාංශය, ප්‍රාදේශීය	ආරම්භයේ සිට මාස තුනකින්
5.	ප්‍රජාමූල ග්‍රාමීය විදුලි වැට 100ක් ඉදිකිරීම	ලේකම්	පළමු වසර අගදී
6.	අධීක්ෂණ හා ඇගයීම් ක්‍රමවේද සංවර්ධනය කිරීම	කාර්යාල සහ අනෙකුත්	ආරම්භයේ සිට මාස තුනකින්
7.	අධීක්ෂණය හා ඇගයීම	අදාළ ආයතන	මාස තුනකින් පසු
8.	පළමු වසරේ ප්‍රතිපල අනුව අදාළ සියළු ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාශ වල ව්‍යාප්ත කිරීම		දෙවැනි වසරේ සිට

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

ග්‍රාමීය විදුලි වැටක් සඳහා අවශ්‍ය අමුද්‍රව්‍ය වල මිල දළ වශයෙන් කිලෝමීටරයකට රුපියල් 550,000 ක් පමණ වේ. සාමාන්‍යයෙන් පවුල් 100ක ගෙන් පමණ (නිවාස සහ ගෙවතු) සමන්විත ගමක් ආරක්ෂා කරන වැටක දිග කිලෝමීටර 10 ක් පමණ වේ. එබැවින් එවැනි වැටකට ද්‍රව්‍යමය පිරිවැය රුපියල් මිලියන 5.5 කි. ප්‍රවාහන ගාස්තු, ක්‍රියාත්මක කරන නිලධාරීන් සඳහා වැටුප් යනාදිය ඇතුළුව ක්‍රියාත්මක කිරීමේ අමතර වියදම් රුපියල් 500,000 ක් පමණ වන අතර ඒ අනුව වැටක මුළු වියදම රුපියල් මිලියන 6 කි. ගම්මාන 100 ක් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා රුපියල් මිලියන 600 කි.

A1.1.2. ප්‍රජාමූල කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට

කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට සෘජුවම ඉදිකරනු ලබන්නේ වගා කරන කාලය තුළ අලි ඇතුන් කුඹුරු යායන් තුළට ඇතුල්වීම වැළැක්වීමට ය. දිවයිනේ සියළු කුඹුරු යායන් වගා කෙරෙන්නේ ගොවි සංවිධාන යටතේ ය. ඕනෑම කුඹුරු යායක් වටා කාලීන වැට ඉදිකිරීමට එම යායේ ගොවි සංවිධාන සාමාජිකයන්ට ගතවන්නේ දිනක් හෝ දින දෙකක් පමණි. වගා බිමේ මායිම ඔස්සේම වැට පිහිටා තිබීම ගොවීන්ට එය නඩත්තු කිරීම පහසු කරවයි. වගා කන්නය ආරම්භයේදී ගොවීන් විසින් වැට ඉදිකරන අතර අස්වැන්න නෙලාගැනීමෙන් පසු එය ඉවත් කර ඊළඟ වගා කන්නය දක්වා තම ගමේ ගබඩා කර තබයි. කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට අලි ඇතුන් මගින් හෝග වලට සිදුකරන හානි බොහෝදුරට වලක්වන නමුත් එමනිසා ගොවීන්ට කුඹුරු රැකීම සම්පූර්ණයෙන්ම නවතා දැමිය නොහැක. එහෙත් රැකීමට යෙදිය යුතු ප්‍රරිග්‍රමය සහ ගොවීන් සංඛ්‍යාව සැලකිය යුතු ලෙස අඩු කළ හැකිය.

කෘෂිකාර්මික කටයුතු සක්‍රීය පවත්නා වගා කන්නයේදී පමණක් යොදවා ඇති බැවින් කුඹුරු විදුලි වැට වන අලින්ගෙන් එල්ලවන බලපෑම් වැළැක්වීමට ඉතා සාර්ථකව යොදාගත හැකිය. එවැනි වැටවල් ස්ථිර වැට ලෙස භාවිතා කළහොත්, වගා නොකරන කාලවලදී අවට මිනිසුන් නොමැති විට එම වැට වන අලින් විසින් කැඩීමට බොහෝ දුරට ඉඩ ඇත. එමගින් වැට කැඩීම සඳහා වන අලින් හුරුවන අතර එවැනි අලින් වගා කන්නය තුලදීද වැට කැඩීමට පෙළඹේ. එබැවින් වගා නොකරන කාලය කෙටි වුවද කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට ඉවත් කර නැවත ස්ථාපනය කිරීම අනිවාර්ය වේ.

කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට ව්‍යාපෘතිවල ප්‍රධාන ඇල්මැති පාර්ශව වන්නේ එකී වැට මගින් ආරක්ෂාවන කුඹුරු වල ගොවීන් ය. ඔවුන්ට විදුලි වැට ඉදිකිරීම පිළිබඳ තාක්ෂණික දැනුම ලබාදීම සුදුසු ආයතනයක් හරහා සිදුකළ යුතුය. වැටකින් සම්පූර්ණයෙන්ම වට කල හැකි අක්කර සිය ගණනක් දක්වා වූ කුඹුරු යායන් වන අලින්ගෙන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා කුඹුරු විදුලි වැට ඉතා සාර්ථකව යොදාගත හැකි අතර එය ‘සංචාත’ වැටක් ලෙස ක්‍රියා කරයි. මේ ආකාරයෙන් ආරක්ෂා කර ගත හැකි වන අලි පහරදීමට මුහුණ දෙන කුඹුරු යායන් දහස් ගණනක් ඇත. අක්කර දහස් ගණනකින් සමන්විත විශාල කුඹුරු යායන් වල, අලි ඇතුන්ට ගොදුරු වන්නේ මායිමේ ඇති කුඹුරු ඉඩම් පමණි. එවැනි අවස්ථාවන්හිදී කාලීන සංචාත කුඹුරු විදුලි වැටකට වඩා කාලීන රේඛීය වැටක් යෝග්‍ය විය හැකි අතර යාය පාලනය ගොවි සංවිධාන කිහිපයක් මගින් සිදුවන්නේ නම් එම සංවිධාන සහයෝගයෙන් වැට නඩත්තු කිරීම අවශ්‍ය වේ.

ක්‍රියාවට නැංවීමේ යාන්ත්‍රණය

ජනමාධ්‍ය මගින් සහ ගොවිජන සේවා මධ්‍යස්ථාන ජාලය හරහා කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට පිළිබඳව ගොවීන් දැනුවත් කළ යුතුය. ක්‍රියාවට නංවන ආයතනය විසින් ඉන් පසුව ගොවීන් වෙත කුඹුරු විදුලි වැට ඉදිකිරීම පිළිබඳ දැනුම ඒ සඳහා දියුණු කර ඇති විෂය නිර්දේශ ඔස්සේ සම්ප්‍රේෂණය කළයුතුය^[1,3].

වගුව 2. ප්‍රජාමූල කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට ව්‍යාපෘති ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	මෙම වැඩසටහන ක්‍රියාත්මක කිරීම අදාළ පාර්ශව සමග ඒකාබද්ධව ගොවිජන සේවා දෙපාර්තමේන්තුව මගින් සිදුකිරීමට ප්‍රතිපත්තිමය තීරණයක් ගැනීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය	කඩිනමින්
2.	පුහුණු වැඩසටහන් නිර්මාණය කිරීම සහ මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම ^[1,3]	වනජීවී සහ වන සම්පත්	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට ඉදිකිරීමේ වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා නිලධාරීන් 50 ක් පුහුණු කිරීම.	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය	ආරම්භයේ සිට මාස දෙකක් තුළ
4.	කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට 200 ක් ඉදිකිරීම සඳහා අවශ්‍ය අමුද්‍රව්‍ය සපයා ගැනීම	අමාත්‍යාංශය, ගොවිජන සේවා	ආරම්භයේ සිට මාස තුනක් තුළ
5.	කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට 200 ක් ඉදිකිරීම	දෙපාර්තමේන්තුව, ශ්‍රී ලංකා මහවැලි	ඊළඟ වගා කන්නයේදී
6.	අධීක්ෂණ හා ඇගයීම් ක්‍රමවේද සංවර්ධනය කිරීම	අධිකාරිය සහ අනෙකුත් අදාළ ආයතන	ආරම්භයේ සිට මාස තුනකින්
7.	අධීක්ෂණය හා ඇගයීම්		මාස තුනකින් පසු
8.	පළමු වසරේ ප්‍රතිපල අනුව ව්‍යාපෘතිය පුළුල් කිරීම සහ වන අලින් විසින් වගා හානි කරන සියළු ප්‍රදේශ වලට ව්‍යාප්ත කිරීම		දෙවැනි වසරේදී
9.	ප්‍රජාවට ප්‍රතිලාභ ලැබෙන ආකාරයට සංචාරක සැලසුමකට අනුගත කිරීමට ඇති හැකියාව සොයා බැලීම		දෙවැනි වසරේදී

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

කාලීන කුඹුරු විදුලි වැටක් සඳහා දළ වශයෙන් කිලෝමීටරයකට රුපියල් 250,000 පමණ වැයවේ. සාමාන්‍යයෙන් අක්කර 100-200 ක පමණ කුඹුරු යායක් ආරක්ෂා කිරීමට අවශ්‍ය විදුලි වැටක දිග කිලෝමීටර 5 ක් පමණ වනු ඇත. එබැවින් ද්‍රව්‍යමය පිරිවැය රුපියල් මිලියන 1.25 කි. ප්‍රවාහන ගාස්තු, ක්‍රියාත්මක කරන නිලධාරීන් සඳහා වැටුප් යනාදිය ඇතුළුව ක්‍රියාත්මක කිරීමේ අමතර වියදම් රුපියල් 250,000 ක් පමණ වන අතර ඒ අනුව වැටක මුළු වියදම රුපියල් මිලියන 1.5 කි. කුඹුරු යායන් 200 ක් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වියදම රුපියල් මිලියන 300 කි.

A1.1.3. දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩසටහන්

ප්‍රජාමූල විදුලි වැට වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා එහි ඵලදායීතාව පිළිබඳ පුළුල් අවබෝධයක් ලබා දීම වැදගත්ය. එබැවින් ප්‍රජාමූල විදුලි වැට පිළිබඳ දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩසටහන් ඒවා ක්‍රියාවට නැංවීමේ වැදගත් අංගයකි (A6 පරිච්ඡේදය බලන්න).

A1.1.4. ප්‍රජාමූල නොවන විදුලි වැට

වන අලි වාසභූමි වලට මායිම් වනසේ පුළුල් සංවර්ධිත ප්‍රදේශ ඇති විට විදුලි වැට ව්‍යාපෘති සඳහා ප්‍රජා පාදක ප්‍රවේශයක් ලබාගැනීමට නොහැකි විය හැක (1.1.1 පරිච්ඡේදය බලන්න). එවැනි අවස්ථාවන්හිදී විදුලි වැට ඉදිකිරීමට හා නඩත්තු කිරීමට බාහිර ආයතනයක් අවශ්‍ය වේ. එවැනි වැට දැනට වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ඉදිකරන විදුලි වැටට සමාන විය හැකිය.

වන අලි ප්‍රහාර වැළැක්වීම ඵලදායී ලෙස සිදුකිරීම සඳහා ප්‍රජාමූල නොවන විදුලි වැට ඉදිකිරීමේදී සැලකිල්ලට ගත යුතු වැදගත්ම කරුණ නම්, ඒවා සංවර්ධිත ප්‍රදේශ සහ අලින් සිටින ප්‍රදේශ මායිමේ පිහිටා තිබීම සහ මිනිසුන්ගේ පැත්තේ වැටට ආසන්නව අලි ඇතුන්ට ආවරණ සහ ආහාර ලබා දෙන බැඳි කුට්ටි නොතිබීම ය. එවන් බැඳි කුට්ටි වල පැවැත්ම අලින්ට වැට කැඩීමට පෙළඹවීමක් ඇති කරන

අතර වැට ආසන්නයට පැමිණෙන අලින් සහ මිනිසුන් එකිනෙකා ඇස ගැසීම වැළකෙන නිසා අලින් වැට කැඩීමේ ප්‍රවණතාවය තවත් වැඩි කරයි. විදුලි වැටේ ගමන් මග තීරණය කිරීමේදී මෙම වැටවල් ඉදි කරනු ලබන්නේ රක්ෂිත ප්‍රදේශවල මායිම් සලකුණු කිරීම සඳහා නොව, සෘජුවම අලි ඇතුන් මිනිස් වාසස්ථානවලට ඇතුළු වීම හා හානි සිදුකිරීම වැළැක්වීමට බව සිහිතබා ගැනීම අත්‍යාවශ්‍ය ය.

විශාල කුඹුරු යායන් වටා ප්‍රජාමූල නොවන විදුලි වැට ඉදිකර තිබේ නම් (නැගෙනහිර පළාතේ අම්පාර වැනි ප්‍රදේශ වල), ඒවා ඉදිරියේදී කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට ලෙස ඉදිකර කළමනාකරණය කළ යුතුය. ඒ මන්ද යත් වන අලින් විශාල සංඛ්‍යාවක් (සිය ගණනක්) කුඹුරු වගා නොකරන කාලවලදී ඒවා තම ගොදුරු බිම් වශයෙන් භාවිතා කරන අතර, ඒවායේ ඇති හෝග අවශේෂ (ඉපනැල්ල) සහ වර්ධනය වන තණකොළ සහ පැළෑටි පරිභෝජනය කරයි. වගා නොකරන සමයේදී කුඹුරු ඉඩම් භාවිතා කරන වන අලින් ගෙන් මිනිසුන්ට අහිතකර බලපෑමක් නැති අතර එවැනි අවස්ථා අලි ඇතුන් පදනම් කරගත් ප්‍රජාමූල සංචාරක කටයුතු ප්‍රවර්ධනය කිරීමටද යොදාගත හැකිය. වගා නොකරන වියලි කාලයේ එවැනි කුඹුරු අලි ඇතුන්ගේ පැවැත්මට ඉතා තීරණාත්මක ගොදුරුබිම් වන අතර වියලි කාලයේදී එවැනි බිම් වෙත ඇතුළු වීම අවහිර කිරීම නිෂ්ඵල ය. කෙසේ හෝ එය සිදුකළ හොත් අලි ඇතුන් නව සම්පත් සොයාගෙන සංවර්ධිත ප්‍රදේශ වෙත ඇතුළු වීමෙන් අලි-මිනිස් ගැටුම් ඉහළ යාමට හැකියාව ඇත.

වගුව 3. ප්‍රජාමූල නොවන විදුලි වැට ව්‍යාපෘති ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	ප්‍රජාමූල නොවන විදුලි වැට ඉදිකිරීමට අවශ්‍ය ප්‍රදේශ හඳුනාගැනීම සහ සිතියම් ගතකිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත්	ආරම්භයේ සිට මාස හයක් තුළ
2.	ඉදිකිරීමට අවශ්‍ය විදුලි වැට ප්‍රමාණය නිර්ණය කිරීම.	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය	මාස හය අවසානයේ
3.	විදුලි වැට කිලෝමීටර් 100 ක් ඉදිකිරීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ	පළමු වසර අවසානයේ
4.	අධීක්ෂණ හා ඇගයීම් ක්‍රමවේද සංවර්ධනය කිරීම	දෙපාර්තමේන්තුව සහ වෙනත් අදාළ ආයතන	ආරම්භයේ සිට මාස තුනක් තුළ
5.	අධීක්ෂණය හා ඇගයීම		මාස තුනකින් පසු
6.	පළමු වසරේ ප්‍රතිපල අනුව අලි-මිනිස් ගැටුම් වාර්තාවන සියළුම ප්‍රදේශ වලට ව්‍යාප්ත කිරීම		දෙවැනි වසරේ සිට ඉදිරියට

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

දැනට වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මගින් ඉදිකෙරෙන ප්‍රජාමූල නොවන විදුලි වැට සඳහා පිරිවැය කිලෝමීටරයකට රුපියල් මිලියන 1.1 කි. වැඩසටහනේ මුළු පිරිවැය ඉදි කිරීමට අවශ්‍ය වැටවල් ප්‍රමාණය මත රඳා පවතී (ඉහත වගුව 3 හි ක්‍රියාකාරකම 2 බලන්න). ඉහත වගුවේ සඳහන් ආකාරයට පළමු වසර තුළ විදුලි වැට කිලෝමීටර් 100ක් ඉදිකිරීම සඳහා රුපියල් මිලියන 110 ක් වෙන් කිරීමට යෝජනා කෙරේ.

A1.1.5. වන අලින් විසින් භාවිතාකරන ප්‍රදේශ තුළ ඇති විදුලි වැට ප්‍රතිස්ථාපනය

බොහෝ අවස්ථාවලදී වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මගින් වනජීවී රක්ෂිතවල පරිපාලන මායිම් ඔස්සේ ඉදිකර ඇති විදුලි වැට දෙපසම අලි ඇතුන් ජීවත්වන අතර ඒවා වන අලින් විසින් භාවිතා කරන ප්‍රදේශ හරහා ස්ථානගතව ඇත. මෙහිදී ‘වන අලින් විසින් භාවිතා කරන ප්‍රදේශ’ ලෙස නිර්වචනය කරනු ලබන්නේ වන අලින් වසර පුරාම හෝ වසරේ එක් කාලසීමාවකදී ජීවත්වන ප්‍රදේශ වේ. ඊට වගා හානි කිරීමට පමණක් අලි ඇතුන් ඇතුළුවන ප්‍රදේශ අයත් නොවේ.

වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව සහ වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව දැනට දෙපසම අලි ඇතුන් සිටින විදුලි වැට, වන අලින් විසින් භාවිතා කරන ප්‍රදේශ වල මායිම් ඔස්සේ නැවත ස්ථානගත

කිරීම අනුමත කර ඇත. බොහෝ අවස්ථාවන්හිදී වන අලින් විසින් භාවිතා කරන ප්‍රදේශ වල මායිම් වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවට අයත් ඉඩම් සහ සංවර්ධන ප්‍රදේශ අතර සීමාවට සමපාත වේ. තවද වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව යටතේ පාලනය වන ‘අවශේෂ වනාන්තර’ (Other State Forests) ලෙස වර්ගීකරණය කරන ලද භූමි කලමනාකරණයද මෙහිදී ඉතා වැදගත් වන බව අප අවධාරණය කරගත යුතු අතර විශේෂයෙන් වියළි කාලවලදී අලි ඇතුන්ගේ පැවැත්ම සඳහා පුළුල් ලෙස මෙම ප්‍රදේශ යොදාගනු ලැබීම ඊට හේතුවයි (C පරිච්ඡේදය බලන්න). එම ප්‍රදේශ වල සිදුකෙරෙන හේන් වගාව වන අලි ඇතුන්ගේ පැවැත්මට අනුකූල වේ. එම භූමි වැසි සමයේ වගා කරන හේන් ගොවීන් සහ වියළි කාලයේදී ආහාර ගැනීම සඳහා භාවිතා කරන අලි ඇතුන් අතර ‘කාලීන හුවමාරු බිම්කඩක්’ ලෙස සැලකිය හැකිය^[14]. එබැවින් වන අලි ඇතුන් විසින් භාවිතා කරන අවශේෂ වනාන්තර විදුලි වැටෙන් වන අලින්ගේ පැත්තේ තිබිය යුතුය. වැසි සමයේ අවශේෂ වනාන්තර වල සිදුකෙරෙන වගාවන් ප්‍රජාමූල කුඹුරු විදුලි වැට මෙන් කාලීන ප්‍රජාමූල විදුලි වැට මගින් ආරක්ෂා කළ හැකිය. එම අවශේෂ වනාන්තර ස්ථිර කෘෂිකර්මාන්ත සහ/හෝ ජනාවාස බවට පරිවර්තනය කිරීම හෝ වගා නොකරන කාලයේදී ඒවා අලින් විසින් භාවිතා කිරීම වැලැක්වීම අවට ප්‍රදේශවල අලි-මිනිස් ගැටුම් ඉහළ නංවනු ඇත, මන්ද යත් වියළි කාලයේ ආහාර සඳහා අලි ඇතුන් විශාල සංඛ්‍යාවක් මෙම ප්‍රදේශ මත යැපෙන බැවිණි. එබැවින් හේන් වගාව සඳහා ඉඩම් සංවර්ධන ආඥා පනත යටතේ හෝ වෙනත් නෛතික ප්‍රතිපාදන යටතේ නිකුත් කරන බලපත්‍ර මගින්, එම ඉඩම් වල ස්ථිර වගා හෝ වාසස්ථාන ඇති නොකළ යුතු බව අවධාරණය කළ යුතුය.

විදුලි වැට ප්‍රතිස්ථාපනය වන අලින් විදුලි වැට දෙපසම ජීවත්වන සියළුම අවස්ථාවන් වලදී යොදාගත හැකිය.

ක්‍රියාවට නැංවීමේ යාන්ත්‍රණය

දෙපසම වන අලින් ජීවත්වන විදුලි වැට ක්ෂේත්‍ර අධ්‍යයන මගින් හඳුනාගෙන සිතියම්ගත කළ යුතුය. අලි ඇතුන් ජීවත්වන ප්‍රදේශ හරහා දිවෙන සියළුම විදුලි වැට ගලවා ඉවත්කර එම ප්‍රදේශවල මායිම් වල ප්‍රතිස්ථාපනය කළ යුතුය. වර්තමානයේ වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව යටතේ කළමනාකරණය වන විදුලි වැට නඩත්තු කිරීමේ වගකීම සිවිල් ආරක්ෂක දෙපාර්තමේන්තුව මත පැවරී ඇත. වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මේ සඳහා සිවිල් ආරක්ෂක දෙපාර්තමේන්තුව සමග එකඟතාවයන් ඇතිකරගෙන තිබුණද, විදුලි වැට නඩත්තු කරන සිවිල් ආරක්ෂක නිලධාරීන් ඒ සම්බන්ධව වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවට වාර්තා කිරීම සිදු නොකරයි. මෙය වගවීම සම්බන්ධ අන්තර් ආයතනික දුර්වලතාවයකි. විදුලි වැට නඩත්තුව ඉහළ කාර්යක්ෂමතාවයකින් යුතුව සිදුකිරීම සඳහා සිවිල් ආරක්ෂක නිලධාරීන් ඒ බව අදාළ ප්‍රදේශය භාර වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවේ කලාපීය සහකාර අධ්‍යක්ෂවරුන් වෙතද වාර්තාකිරීම සිදුකළ යුතු අතර එමගින් ඔවුන් විදුලි වැට නඩත්තුවේ කාර්යක්ෂමතාවය පිළිබඳව සම්පූර්ණ අධීක්ෂණයක් සිදුකළ යුතුය

වගුව 4. වන අලින් විසින් භාවිතාකරන ප්‍රදේශ තුළ ඇති විදුලි වැට ප්‍රතිස්ථාපනය වැඩසටහන ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	දැනට ඉදිකර ඇති දෙපසම අලි ඇතුන් වාසය කරන විදුලි වැට, අලි ඇතුන් භාවිතාකරන ප්‍රදේශ වල මායිමේ ප්‍රතිස්ථාපනය කළ යුතු බවට තීරණය කිරීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය, වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මගින් ඉදිකර ඇති සියළු විදුලි වැට GPS තාක්ෂණයෙන් සිතියම්ගත කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය,	ආරම්භයෙන් දෙමසක සිට
3.	දෙපසම අලි ඇතුන් වාසය කරන විදුලි වැට හඳුනාගැනීම	වනජීවී රාජ්‍ය	ආරම්භයෙන් තෙමසක සිට

4.	ප්‍රතිස්ථාපන සැලැස්මක් සකස් කිරීම, කාලරාමුවක් නිර්මාණය කරගැනීම සහ වියදම් ඇස්තමේන්තුවක් සකස් කිරීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව	ආරම්භයෙන් තෙමසක සිට
5.	විදුලි වැට කිලෝමීටර් 100 ක් ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීම		පළමු වසර අග සිට
6.	අධීක්ෂණ හා ඇගයීම් ක්‍රමවේද සංවර්ධනය කිරීම		ආරම්භයෙන් තෙමසක සිට
7.	අධීක්ෂණය හා ඇගයීම		තෙමසකට පසු
8.	දැනට ඉදිකර ඇති, දෙපසම අලි ඇතුන් වාසය කරන සියළු විදුලි වැට අලි ඇතුන් භාවිතාකරන ප්‍රදේශ වල මායිමේ ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීම		පළමු වසරේ සිට

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීමට ඇති විදුලි වැට ප්‍රමාණය අනුව මුළු පිරිවැය තීරණය වනු ඇත. වැට ප්‍රතිස්ථාපනයේදී ඇතැම් වැට අමුද්‍රව්‍ය නැවත භාවිතා කිරීමට හැකිවනු ඇති අතර අමතර අමුද්‍රව්‍ය ද අවශ්‍ය වනු ඇත. ක්‍රියාකාරකම 1 හි ප්‍රතිපල මත පිරිවැය ගණනය කිරීම සිදුකළ යුතුය. ක්‍රියාකාරකම 1-4 සඳහා විශේෂ මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන වෙන්කිරීමක් අවශ්‍ය නොවන අතර වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව වෙත ලැබෙන සාමාන්‍ය මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන තුළින් එය සිදුකළ හැකිය. ගලවා ඉවත්කරන විදුලි වැට සඳහා යොදාගෙන තිබූ අමුද්‍රව්‍ය වලින් සියයට 75% ක් නැවත භාවිතා කිරීමට හැකිවෙතැයි උපකල්පනය කරමින් එමගින් අමුද්‍රව්‍ය පිරිවැය අවමකරගත හැකිවෙතැයි නිගමනය කල විට වැට කිලෝමීටර් 100 ක් ඉදිකිරීම සඳහා රුපියල් මිලියන 55 ක මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන අවශ්‍ය වේ. ඒ අනුව නව විදුලි වැටක් ඉදිකිරීමට වඩා වැට ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීමෙන් වියදම 50% කින් පමණ අවම කරගැනීමට හැකියාව ලැබේ. ඉහත වගුවේ ක්‍රියාකාරකම 4 සම්පූර්ණ කිරීමෙන් පසු වඩාත් නිශ්චිත වියදම් ඇස්තමේන්තුවක් සකස්කිරීමට හැකියාව පවතී.

A1.2. අලි පලවාහැරීම්

වර්තමානයේ අලි පලවාහැරීම් සිදු කෙරෙන්නේ විශාල ප්‍රදේශ වලින් අලි ඇතුන් සියළු දෙනා ඉවත් කිරීමට වන අතර එතුළින් බොහෝ විට සිදුකෙරෙන්නේ වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවට අයත් භූමි වලින් අලි පලවාහැරීම් ය. කෙසේ වෙතත්, දශක ගණනාවක් තිස්සේ නැවත නැවතත් අලි පලවාහැරීම් සිදු කෙරුණත් එමගින් එකම ප්‍රදේශයකවත් අලි ඇතුන් සම්පූර්ණයෙන්ම ඉවත්වී නැත.

වන අලින් ගේ ගැහැණු සතුන් සහ පැටවුන් රංචු වශයෙන් ජීවත්වේ. වැඩිවිය පැමිණීමත් සමග පිරිමි සතුන් රංචුව හැර යයි. එම සතුන් සමහර අවස්ථාවලදී ගැහැණු සතුන් සහිත රංචු සමග තාවකාලිකව සම්බන්ධවීම සහ කුඩා පිරිමි අලි කණ්ඩායම් වශයෙන් හැසිරීම දක්නට ලැබුණද බොහෝ දුරට ඔවුන් හුදකලා ජීවිත ගත කරති. ‘තනි අලින්’ වශයෙන් පොදු ව්‍යවහාරයේ හඳුන්වන්නේ මෙම වැඩිමහල් පිරිමි සතුන්ය. බොහෝ අලි-මිනිස් ගැටුම් වලට දායක වන්නේ මෙම තනි අලින්ගෙන් සමහරෙකි. වන අලි පලවාහැරීම් මගින් බොහෝ විට යම්කිසි භූමියකින් ඉවත්කළ හැක්කේ ගැටුම් ඇති නොකරන තනි අලින් සහ අලි රංචුය. බොහොමයක් ගැටුම් ඇතිකරන තනි අලින් සහ ඇතැම් විට ගැටුම් ඇති නොකරන තනි අලින් පවා මෙවැනි පලවාහැරීම් මගින් ඉවත්කිරීමට නොහැක.

එනමුත් අලි පලවාහැරීම් මගින් අලි ඇතුන් සියල්ලෝම තදබල සහ අඛණ්ඩ ගැටුමකට ලක් කරයි. එමනිසා අලි පලවාහැරීම් වලට මුහුණදී එම ප්‍රදේශ වලම ඉතිරිවන අලින් ඊට ප්‍රතිචාර වශයෙන් මිනිසුන් කෙරෙහි ඉතා ප්‍රවණ්ඩ ලෙස බලපෑම් ඇතිකරයි. දිගින් දිගටම අලි පලවාහැරීම් සිදුකිරීම ඊට පාදක වන ප්‍රදේශවල ගැටුම් ඉහළ යාමට ප්‍රධාන හේතුවක් වේ^[8].

අලි පලවාහැරීම් විශාල, මධ්‍යම, සහ සුළු පරිමාණ වශයෙන් බාණ්ඩ තුනකට බෙදා වෙන්කළ හැකිය.

A1.2.1. මහා පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් අත්හිටුවීම

මහා පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් වර්ග කිලෝමීටර් සිය ගණනක ප්‍රදේශ ආවරණය කරයි. මෙමගින් සාමාන්‍යයෙන් අලි ඇතුන් කිලෝමීටර් ගණනක් දුර බැහැර ප්‍රදේශවලට, එමනිසා ඔවුන්ගේ වාසභූමි වලින් පිටතට පලවාහැරීම් සිදුකරන අතර ඒ සඳහා මාස ගණන් හෝ ඇතැම් විට වසරකට වඩා ගතවේ. මහා පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් වල අරමුණ වන්නේ විශාල භූමි ප්‍රදේශ වලින් අලි ඇතුන් ඉවත් කිරීම වන අතර එහිදී සංවර්ධනය කිරීම සඳහා හඳුනාගනු ලබන ප්‍රදේශ වලට වඩා විශාල ප්‍රදේශයකින් අලි ඇතුන් පලවාහැරීම් සිදුකරයි. විශේෂයෙන් මහා පරිමාණ වාරිමාර්ග සහ කෘෂිකර්ම ව්‍යාපෘති වලට අදාලව මෙවැනි පලවාහැරීම් දශක ගණනක් තිස්සේ නැවත නැවතත් සිදුකර ඇත.

අලි පලවාහැරීම් මගින්, තමන්ගේ වාසභූමි වලින් ඉවත්කර රක්ෂිත ප්‍රදේශ වලට ගාල් කරනු ලැබූ අලි රංවුද පෙර සිටම සම්පූර්ණයෙන්ම රක්ෂිතය තුළ වාසභූමි පිහිටි අලි රංවුද කුසගින්නෙන් මරණයට පත්වේ^[8]. එබැවින් මහා පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් අලි-මිනිස් ගැටුම් ඉහළ දමන අතර වන අලි ඇතුන් සංරක්ෂණයටද පටහැනිවේ. වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මෙවැනි පලවාහැරීම් දැනට නවතා ඇති අතර අවසන් මහා පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් 2005-2006 කාලසීමාව තුළ සිදුකරනු ලැබුවේ වලව වම ඉවුර සංවර්ධන ව්‍යාපෘතිය යටතේය^[8].

අලි ඇතුන් සිටින ප්‍රදේශවල මහා පරිමාණ සංවර්ධන ව්‍යාපෘති ක්‍රියාත්මක කරන අවස්ථා වලදී, වන වැස්ම ඉවත් කිරීම හා සංවර්ධනය එක් මායිමකින් ආරම්භකර ඒකාකාරීව ඉදිරියට සිදුකරගෙන යාමත් සංවර්ධනය වන ප්‍රදේශය පුළුල්වීමට සමගාමීව පියවරෙන් පියවර වෙනස් වන මායිම් විදුලි වැටක් සමග ඒකාබද්ධව සංවර්ධන කටයුතු සිදු කිරීමත්, අලි ඇතුන්ගෙන් එල්ලවන බලපෑම් අවමකර ගැනීමට ඉවහල්වනු ඇත. එමගින් අලි ඇතුන්ට අහිමිවන වාසභූමි ප්‍රමාණය සංවර්ධනය හේතුවෙන් සෘජුවම අහිමි වන වාසස්ථාන ප්‍රමාණයට පමණක් සීමා වන නිසාද කලක් තිස්සේ ක්‍රමක් ක්‍රමයෙන් සිදුවන නිසාද එය සංවර්ධනය මගින් අලි ඇතුන්ට ඇතිවන බලපෑම අවම කිරීමටද හේතුවනු ඇත. එවැනි ප්‍රවේශයක් අසාර්ථක අලි පලවාහැරීමේ උත්සාහයන් මගින් අර්ථ විරහිත ලෙස අරමුදල් වියදම් වීමද වලක්වනු ඇති අතර ගැටුම් උත්සන්න වීමද අවම කරනු ඇත.

වගුව 5. මහා පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් අත්හිටුවීම ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	මහා පරිමාණ වන අලි පලවාහැරීම් අත්හිටුවීමට ගෙන ඇති ප්‍රතිපත්තිමය තීරණය විධිමත් කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම

A1.2.2. මධ්‍ය පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් තක්සේරුව

මධ්‍ය පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් දින කිහිපයක්-සතියක් පමණ කාලයක් ක්‍රියාත්මක කෙරෙන අතර කෙටි දුරකට අලි පලවාහැරීම් සිදුකරන බැවින් එම අලි ඇතුන් සාමාන්‍යයෙන් ඔවුන්ගේ වාසභූමිය තුළම වෙනත් කොටසකට පලවාහැරීම් සිදුවේ. පලවාහැරීමට ලක්වන අලි ඇතුන් තමන්ගේ වාසභූමිය තුළම රැඳෙන බැවින් මෙවැනි අලි පලවාහැරීම් මගින් වන අලි පහරදීම් වලට කිසිදු දීර්ඝ කාලීන සහනයක් නොලැබේ. කෙසේ නමුත් අනෙක් අලි පලවාහැරීම් මෙන්ම එමගින්ද අලි ඇතුන් තුළ මිනිසුන් කෙරෙහි ප්‍රවණ්ඩත්වය ඉහළ යාමට හේතුවන බැවින් එමගින්ද ගැටුම් වර්ධනය කරයි^[8].

සමහර මධ්‍ය පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් මගින් තම වාසභූමියේ කොටසක් රක්ෂිතයක් තුළ සහ කොටසක් එම රක්ෂිතයෙන් බැහැර ඇති අලි රංවු, රක්ෂිතය තුළට පලවාහැර රක්ෂිත මායිමේ ස්ථාපිත විදුලි වැටක් මගින් එම සතුන් පිටතට ඒම වැලැක්වීම සිදුකරයි. එවැනි අවස්ථාවලදී වාසභූමියේ කොටසක් අහිමිවන අලි රංවුද පෙර සිටම සම්පූර්ණයෙන්ම රක්ෂිතය තුළ වාසභූමි පිහිටි අලි රංවුද කුසගින්නෙන් මිය යන අතර එමගින් අලි ඇතුන් සංරක්ෂණයට විශාල හානියක් සිදුවේ^[8].

මධ්‍ය පරිමාණයේ අලි පලවාහැරීම් බොහෝ විට සිදුකෙරෙන්නේ මහ ජනතාවගේ සහ දේශපාලන අධිකාරියේ බලපෑම් මත වන අතර අලි-මිනිස් ගැටුමට එමගින් විසඳුම් ලැබෙන බවට වන වැරදි විශ්වාසය ඊට හේතුවේ. කෙසේ නමුත් සැබවින්ම අලි පලවාහැරීම්, ගැටුම් ඉහළ යාමට හේතුවන අතර ඒවා අඛණ්ඩව සිදු කිරීම ගැටුම් අවම කිරීමට දරණ උත්සාහයන් වාර්ථ කරයි.

වගුව 6. මධ්‍ය පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් තක්සේරුව ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	GPS කරපටි 10 ක් ලබා ගැනීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	මිලහ මධ්‍ය පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් සිදුකිරීමට අපේක්ෂිත ප්‍රදේශ 2 ක ජීවත්වන පිරිමි අලි තිදෙනෙකුට සහ අලි රංචු දෙකක ගැහැණු සතුන් දෙදෙනෙකුට බැගින් GPS කරපටි පැළඳවීම පලවාහැරීමට දෙමසකට පෙර සහ පලවාහැරීමෙන් වසරකට පසු හැසිරීම, ගොදුරුබිම් පරිහරණය, ශරීර තත්ත්වය සහ සෞඛ්‍ය තත්ත්වය අධ්‍යයනය කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 1 සම්පූර්ණ කිරීම මත
3.	ප්‍රශ්නාවලියක් භාවිතා කරමින්, වන අලි පලවාහැරීම් සිදුකළ ප්‍රදේශයේ පලවාහැරීමට පෙර සහ පසු අලි-මිනිස් ගැටුම් පිළිබඳව දත්ත එක්රැස් කිරීම		
4.	ඉහත 2- 3 ක්‍රියාකාරකම් වලින් ලබාගත් දත්ත මත පදනම්ව මධ්‍ය පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් මගින් අලි-මිනිස් ගැටුමට සහ අලි සංරක්ෂණයට සිදුවන බලපෑම ඇගයීමට ලක්කර එහි අඛණ්ඩ භාවිතය පිළිබඳව තීරණය කිරීම		දත්ත ලබාගැනීම මත

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

ප්‍රකට නිෂ්පාදකයෙකුගෙන් ආනයනය කරන ලද GPS කරපටියක් සඳහා පිරිවැය ඇමරිකානු ඩොලර් 5,000 ක් පමණ වේ (රුපියල් මිලියනයක් පමණ). එබැවින් කරපටි 10 ක වියදම රුපියල් මිලියන 10 කි. දැනට පවත්නා වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තු කාර්ය පටිපාටිය තුළ එක් අලියෙකුට කරපටියක් පැළඳවීම සඳහා ඇස්තමේන්තුගත පිරිවැය රුපියල් 200,000 ක් පමණ වන අතර කරපටි 10 ක් සඳහා වියදම රුපියල් මිලියන 2 කි. අධ්‍යයනය සඳහා වියදම වශයෙන් රුපියල් මිලියනයක් යෝජනා කෙරේ. සෙසු ක්‍රියාකාරකම් සඳහා වෙනම ප්‍රතිපාදන අවශ්‍ය නොවන අතර ඒවා අදාළ ආයතනවල සාමාන්‍ය ක්‍රියාකාරිත්වය තුළ සිදු කළ හැකිය. එබැවින් අවශ්‍ය මුළු අරමුදල් ප්‍රමාණය රුපියල් මිලියන 13 කි.

A1.2.3. සුළු පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් (අලි පැන්නීම)

ගෙවත්තකට, ගම්මානයකට, හෝ ගොවිබිම්කට ඇතුළු වූ අලියෙකු අවස්තානෝචිතව එයින් ඉවත් කිරීම අලි පැන්නීමයි. බොහෝ අවස්ථාවලදී මෙම පැන්නීම ගම්වැසියන් විසින්ම සිදු කරනු ලැබේ. ඔවුන්ට අලින් පන්නා ගැනීමට නොහැකි අවස්ථාවලදී ඔවුන් බොහෝ විට වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව අලි පැන්නීම සඳහා කැඳවයි. අලි පැන්නීම මගින් අලින්ගෙන් සිදුවන බලපෑම් වලින් තාවකාලික සහනයක් ලැබෙන නමුත් අනෙක් අලි පලවාහැරීම් මෙන්ම අලින් තුළ මිනිසුන් කෙරෙහි දක්වන ප්‍රවණිඛත්වය ඉහළ යාමට හේතුවන බැවින් දීර්ඝ කාලීනව අලි-මිනිස් ගැටුම් වර්ධනය කරයි.

කළමනාකරණ ක්‍රියාමාර්ගයක් වශයෙන් අලි පැන්නීම අලි-මිනිස් ගැටුම් තවදුරටත් ඉහළ යාමට හේතුවන නමුත් වඩාත් ඵලදායී අනෙකුත් කෙටි කාලීන ක්‍රියාමාර්ග ක්‍රියාවට නැගී අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම වන තුරු අලි පැන්නීම සිදුකිරීමට වනු ඇත. කෙසේ නමුත් ඒවා ඉතා අත්‍යාවශ්‍යම අවස්ථා වලට

පමණක් සීමා කිරීමෙන් සහ අලි ඇතුන් තුළ ප්‍රවණ්ඩත්වය වර්ධනය අවම වන පරිදි ඉතා අවම බලයකින් මෙම ක්‍රමය යොදා ගැනීමෙන් එමගින් ගැටුම් වර්ධනයවීම අවම වේ.

වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව වෙත අලි පැන්නීම සඳහා කෙරෙන ඉල්ලීම් සංඛ්‍යාව, අලි පැන්නීම් සිදුකරන ප්‍රමාණය, ඉල්ලීම් අඩුවනවාද වැඩිවනවාද යන්න, අලි පැන්නීම කාලීනව පහසුවනවාද අපහසුවනවාද යන්න, සහ පැන්නීම සඳහා අලිනට වෙඩි තැබීමට සිදුවන අවස්ථා ගණන වැනි අලි පැන්නීම් සම්බන්ධ දත්ත වර්තමානයේදී නැත. එමනිසා සිදුකරන අලි පැන්නීම්වලට සමගාමී වැඩපිළිවෙලක් ලෙස මෙකී දත්ත එක්රැස් කිරීම සිදුකළ යුතු අතර, එමගින් අලි-මිනිස් ගැටුමට ඇතිකෙරෙන බලපෑම හඳුනාගැනීම, සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් කළමනාකරණය සහ වන අලි සංරක්ෂණය සම්බන්ධයෙන් එහි භූමිකාව ඇගයීම කළයුතුය.

වගුව 7. සුළු පරිමාණ අලි පලවාහැරීම් ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	අලි පැන්නීම හරහා අලි-මිනිස් ගැටුමට සහ වන අලිනට ඇතිවන සෘණාත්මක බලපෑම පිළිබඳව දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් මගින් වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවේ ක්ෂේත්‍ර නිලධාරීන් සහ අනෙකුත් ඇල්මැනි පාර්ශව දැනුවත් කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය,	කඩිනමින් ආරම්භකර වාර්ෂිකව යතාවත් කිරීම
2.	පහත දත්ත කාර්යාලීය සහ කලාපීය වශයෙන් දෛනිකව, මාසිකව සහ වාර්ෂිකව එක්රැස් කර ඉදිරිපත් කිරීම <ul style="list-style-type: none"> අලි පැන්නීම් සඳහා ඉදිරිපත්වූ ඉල්ලීම් ඉටුකරන ලද ඉල්ලීම් පරිශ්‍රමය තක්සේරු කිරීම එලදායීතාව තක්සේරු කිරීම 	වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	කඩිනමින් ආරම්භකර වසරක කාලයක් තුළ සිදු කිරීම
3.	එකතු කරන ලද දත්ත විශ්ලේෂනය කිරීම, අලි-මිනිස් ගැටුම් මට්ටම සමග ඇති සහසම්බන්ධය සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සහ අලි සංරක්ෂණය සඳහා අලි ඇතුන් පැන්නීම මගින් ලැබෙන දායකත්වය ඇගයීම		ක්‍රියාකාරකම 2 හි ප්‍රතිපල මත
4.	වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මගින් අලි පැන්නීම් පිළිබඳව ප්‍රතිපත්තිමය තීරණයක් ගැනීම		ක්‍රියාකාරකම 3 හි ප්‍රතිපල මත

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

හඳුනාගත් ක්‍රියාකාරකම් අදාළ ආයතනවල සාමාන්‍ය ක්‍රියාකාරිත්වය තුළ සිදු කළ හැකි බැවින් විශේෂිත ප්‍රතිපාදන වෙන්කිරීමක් අවශ්‍ය නොවේ.

A1.3. අලි වෙඩි බෙදාහැරීම

වර්තමානයේ අලි වෙඩි මිලදීගැනීම සඳහා වාර්ෂිකව ආසන්න වශයෙන් රුපියල් මිලියන 100 ක් පමණ වැය වේ. අලි වෙඩිල්ලක සාමාන්‍ය පිරිවැය රුපියල් 100 ක් පමණ වේ^[15]. වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මගින් සපයන අලිවෙඩි පමණක් සැලකුවද එමගින් අදහස් වන්නේ වාර්ෂිකව අලි වෙඩි මිලියනයක් පමණ වන අලින් වෙත එල්ල කෙරෙන බවය.

අලි වෙඩි ජනතාව අතර නොමිලේ බෙදා හැරෙන්නේ අලි ඇතුන් ඉදිරියට ගොස් ඔවුන් පැන්නීම සඳහා ය. නමුත් එමගින්ද අලි ඇතුන් මිනිසුන් කෙරෙහි දක්වන ප්‍රවණ්ඩත්වය ඉහළ යනු ඇත. එහෙයින් අලි වෙඩි මගින් ක්ෂණික සහනයක් ලැබුණද අනාගතයේදී විශාල ගැටළු මතු කරයි. තෝරා බේරාගැනීමකින් තොරව විශාල වශයෙන් දැනටමත් අලි වෙඩි භාවිත කිරීම නිසා වන අලින් ඒවාට හුරුවීමද සිදුවේ. එමගින් බොහෝ අවස්ථාවන්හිදී අලි ඇතුන් පැන්නීමට නොහැකි තත්ත්වයක් ඇතිවී

ඇත. එමගින් වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවටද ගැටළු මතු වී ඇත්තේ මිනිසුන්ට එම අලින් එළවීමට නොහැකිවූ කල දෙපාර්තමේන්තුවට ඒ සඳහා වැඩි වශයෙන් යොමුවීමට සිදුවන බැවිණි. අලි ඇතුන් අලි වෙඩි වලට ප්‍රතිචාර නොදැක්වීම හෝ ප්‍රවණ්ඩ ලෙස ප්‍රතික්‍රියා කිරීම නිසා එම සතුන් එළවීමට වෙඩි තැබීම හැර වෙනත් විකල්පයක් වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවට නොමැති වේ. එසේ වෙඩි තැබීමට ඉලක්කවන අලින් තුළ මිනිසුන් කෙරෙහි ඇති වන ප්‍රවණ්ඩත්වය සහ වෛරය විශාල ලෙස වර්ධනය වන නිසා එන්න එන්නම් ගැටුම් උත්සන්න වීම සිදුවේ.

ගැටුම් ඉහළ යාමට අලි වෙඩි හේතු වුවත් දැනට පවතින අලි-මිනිස් ගැටුම් තත්ත්වය හමුවේ සහ ජනතාව එය බලපොරොත්තු වන තත්ත්වයක් තුළ අලි වෙඩි ලබාදීම නතර කිරීමට හැකියාවක් නැත. එබැවින් වඩාත් ඵලදායී කෙටි කාලීන ක්‍රමවේද ක්‍රියාවට නැගීම මගින් වන අලින් පැත්තීම අවශ්‍ය නොවන තුරු අලි වෙඩි බෙදීම අඛණ්ඩව සිදුකළ යුතුය.

වගුව 8. අලි වෙඩි බෙදාහැරීම ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	අලි වෙඩි බෙදාහැරීම වර්තමානයේ සිදුකරන ප්‍රමාණයෙන් අඛණ්ඩව සිදු කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත්	අඛණ්ඩව
2.	දෛනිකව, මාසිකව සහ වාර්ෂිකව දත්ත එක්රැස් කිරීම <ul style="list-style-type: none"> අලි වෙඩි මිලදීගැනීම සඳහා පිරිවැය අලි වෙඩි බෙදාහැරීම - කාර්යාලීය සහ කලාපීයව අලි-මිනිස් ගැටුම් මට්ටම් 	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	එකතු කරන ලද දත්ත විශ්ලේෂනය කිරීම, අලි-මිනිස් ගැටුම් මට්ටම සමග ඇති සහසම්බන්ධය සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සහ අලි සංරක්ෂණය සඳහා අලි වෙඩි බෙදාහැරීම මගින් ලැබෙන දායකත්වය ඇගයීම	සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව	දත්ත ලබාගැනීම මත
4.	අලි වෙඩි බෙදාහැරීම සම්බන්ධයෙන් ප්‍රතිපත්තිමය තීරණයක් ගැනීම		ක්‍රියාකාරකම 3 මගින් ලබාගත් ප්‍රතිපල මත

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

හඳුනාගත් ක්‍රියාකාරකම් අදාළ ආයතනවල සාමාන්‍ය ක්‍රියාකාරිත්වය තුළ සිදු කළ හැකි බැවින් විශේෂිත ප්‍රතිපාදන වෙන්කිරීමක් අවශ්‍ය නොවේ.

A2. වන අලින්ගෙන් සිදුවන ජීවිත සහ ශාරීරික හානි අවම කිරීම

A2.1. දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩසටහන්

වන අලි පහර දීම වලට ලක් වීමෙන් සිදුවන ජීවිත හෝ ශාරීරික හානි සමහරක් හදිසි අනතුරු වන අතර බොහොමයක් මිනිසුන්ගේ වගකීම් විරහිත හැසිරීම නිසා සිදු වේ. දැනුම්වත් කිරීම තුළින් එවැනි ජීවිත හෝ ශාරීරික හානි සම්පූර්ණයෙන්ම පාහේ වලක්වාගත හැකිය.

වන අලින් සහ මිනිසුන් එකම භූමි භාගයක ජීවත්වන මෙරටින් අඩකට වැඩි ප්‍රදේශයක මිලියන ගණනක් වූ මිනිසුන්ගෙන් අයෙක් සහ දහස් ගණනක් වූ වන අලින්ගෙන් එකෙකු මුණගැසීම ඕනෑම ස්ථානයක ඕනෑම වේලාවක සිදුවිය හැකිය. එබැවින් එම හදිසි අවස්ථාවට මුහුණ දෙන තැනැත්තා ඒ මොහොතේම කඩිනමින් ප්‍රතිචාර දැක්වීම සිදුකළ යුතු වේ. ඔවුන් සහ ඔවුන්ගේ සුභසාධනය සඳහා වගකියන පාර්ශව මෙවැනි අවස්ථා ඇතිවීමට ප්‍රථම එවැනි අවස්ථාවන් වැලැක්වීමට කටයුතු කිරීමෙන් වඩා සාර්ථක ප්‍රතිපල ලබා ගත හැක. එබැවින් වන අලි පහර දීම වලින් සිදුවන ජීවිත හෝ ශාරීරික හානි අඩුකිරීම සඳහා දැනුම්වත් කිරීම කේන්ද්‍රීය කාර්යභාරයක් ඉටු කරයි.

එවැනි වැඩසටහන් වලදී අවධානය යොමුකළ යුතු ප්‍රධාන කාරණා වන්නේ බීමත්කම, වන අලි සිටින ප්‍රදේශ වල රාත්‍රී කාලයේ ගැවසීම, අලි ඇතුන්ට අවහිර කිරීම සහ හිරිහැර කිරීම, සහ අලි ඇතුන් හමුවේ වගකීම් විරහිතව හැසිරීම ආදිය ය. එසේම හදිසි මුණගැසීම් වැලැක්වීම සඳහා ඉදිරි සැලසුම් සකස් කිරීම සහ අවශ්‍ය පූර්වාරක්ෂක ක්‍රම ප්‍රවර්ධනයද මෙවැනි දැනුවත් කිරීම් හරහා සිදුකළ හැකිය.

ක්‍රියාවට නැංවීමේ යාන්ත්‍රණය: A6 පරිච්ඡේදය බලන්න

A2.2. විශේෂිත අවධානම් ප්‍රදේශ එළි පෙහෙළි කිරීම

වන අලින් විසින් සිදුවන ඇතැම් පහරදීම්, මාර්ගවල හදිසි මුණගැසීම් නිසා සිදුවේ. වන අලින් නිතර ගැවසෙන ප්‍රදේශ වල විශේෂයෙන්ම ඔවුන් නිතර පාර මාරු වන ස්ථානවල දෙපස පෙනෙන දුර ප්‍රමාණය වැඩි කිරීම මගින් එවැනි අවාසනාවන්ත සිදුවීම් අවම කරගත හැක. ඒ සඳහා මාර්ග දෙපස මීටර් 5-10 ක තීරුවක් යටි වගාව ඉවත් කර එළි පෙහෙළි කිරීම සිදුකළ හැකිය. එසේම එවන් ස්ථාන වල වීථි ලාම්පු (මේවා සූර්ය බලයෙන් ක්‍රියාකරවිය හැකිය) දැල්වීම මගින්ද පෙනෙන දුර ප්‍රමාණය වැඩි කරගැනීමට සහ වැඩි ආරක්ෂාවක් ලබාගැනීමට හැකිය. මෙම ක්‍රියාකාරකම් ග්‍රාමීය සංවර්ධන ව්‍යාපෘති වලට අන්තර්ගත කළ හැකිය.

වගුව 9. විශේෂිත අවධානම් ප්‍රදේශ එළි පෙහෙළි කිරීමේ ව්‍යාපෘති ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	මාර්ග සංවර්ධන අධිකාරිය, ග්‍රාමීය සංවර්ධන ව්‍යාපෘති සහ පළාත් පාලන ආයතන සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් ඔවුන්ට අවශ්‍යතාවය පැහැදිලි කරදීම සහ ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලසුම් සංවර්ධනය කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	යටි වගාව ඉවත්කර ග්‍රාමීය මාර්ග දෙපස අවශ්‍ය ස්ථාන වල දෙපස පෙනෙන ලෙස එළි පෙහෙළි කිරීම	අමාත්‍යාංශය, අදාළ ආයතන	මුල් මාස තුන තුළ සිදුකර අඛණ්ඩව නඩත්තු කිරීම
3.	අවශ්‍ය ස්ථාන වල විදුලි පහන් සවි කිරීම		පළමු වසර අවසානයේ

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

මෙම වැඩසටහන් ක්‍රියාවට නැංවීම සඳහා පළමු වසර වෙනුවෙන් රුපියල් මිලියන 50 ක මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන වෙන් කිරීමට යෝජනා කෙරේ. ඉන් අනතුරුව වැඩසටහන ක්‍රියාත්මක කිරීම අදාළ ආයතනවල අයවැය ප්‍රතිපාදනවලට ඇතුළත් කිරීමට නිර්දේශ කරනු ලැබේ.

A2.3. ප්‍රශ්නකාරී අලින් ඉවත් කිරීම

මිනිස් වාසස්ථාන සහ බෝග වගාවන්ට නිරන්තරයෙන් පැමිණෙන සහ මිනිසුන් කෙරෙහි ආක්‍රමණශීලීව ක්‍රියා කරන අලි ඇතුන් ‘ගැටළුකාරී අලින්’ ලෙස හැඳින්විය හැකිය^[11]. ජීවිත හා ශාරීරික හානි සිදුකිරීමට හා ගබඩා කර ඇති ධාන්‍ය සෙවීම සඳහා නිවාස වලට හානි කිරීමට බොහෝ දුරට ඉඩ ඇත්තේ මෙම අලින්ය. එවැනි ගැටළුකාරී අලි ඇතුන් සියල්ලන්ම පාහේ තනි අලින්ය.

තනි අලින්ගෙන් කොපමණ ප්‍රතිශතයක් මෙවැනි හැසිරීම් දක්වයිද, ඔවුන් එවැනි හැසිරීම් වල නිරතවන සුලභතාවය ක්‍රමක්ද, ඔවුන් එසේ හැසිරෙන්නේ අවුරුද්දේ නිශ්චිත කාලසීමාවකදී හෝ ඔවුන්ගේ ජීවිත කාලයේ යම්කිසි අවධියකද යන්න අපි නොදනිමු. එවැනි තොරතුරු ලබා ගැනීම සඳහා ගැටළුකාරී පිරිමි අලින් කරපටි පැළඳවීම සහ අධ්‍යයනය කිරීම අවශ්‍යය (B1.1.2 පරිච්ඡේදය බලන්න).

අලි ඇතුන් ස්වාභාවිකවම මිනිසුන් කෙරෙහි ප්‍රවණ්ඩ හෝ ආක්‍රමණශීලී නොවන අතර මිනිසුන් සමග ඇතිවන සාමාන්‍ය අන්දැකීම් වලට ප්‍රතිචාර වශයෙන් එම තත්ත්වයට පරිවර්තනය වේ. ‘ගැටළුකාරී

අලින්' නිර්මාණය වන්නේ මිනිසුන් අලි ඇතුන් සමග ගැටීමෙන් හා ඔවුන් වෙත එල්ලකරන ප්‍රහාර හේතුවෙනි. එබැවින් අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ සාර්ථකම ක්‍රමවේදය වන්නේ අප විසින් එවැනි සතුන් දිගින් දිගටම නිර්මාණය කිරීමට තිත තැබීමයි.

අලි-මිනිස් ගැටුම් නිසා මිය යන අලි ඇතුන්ගෙන් වැඩිම ප්‍රමාණයක් මිනිසුන් කෙරෙහි ප්‍රවණ්ඩත්වය දක්වන අලි ඇතුන් බව අනුමාන කල හැකිය. 2017-2019 තෙවසරක කාල සීමාව තුළ දළ වශයෙන් අලි මරණ 1000 ක් පමණ වාර්තා වුවද ගැටුම් අඛණ්ඩව උත්සන්න විමෙන් පෙන්නුම් කරන්නේ 'ගැටළුකාරී අලින්' අඛණ්ඩව නිර්මාණය කෙරෙන තත්වයක් තුළ ඔවුන් ඉවත් කිරීමෙන් ගැටුම් අවම කර ගත නොහැකි බවයි. එබැවින් ප්‍රශ්නකාරී අලින් ඉවත් කිරීමේ එකම අරමුණ අලි-මිනිස් ගැටුම් වල ප්‍රතිපලයක් ලෙස එල්ලවන මහජන පීඩනයට මුහුණ දීම නම් එය අඛණ්ඩව කළ යුතුද යන්න විවාදාත්මකය.

A2.3.1. පරිස්ථාපනය

GPS කරපටි යොදා දුර බැහැර ජාතික උද්‍යාන වෙත පරිස්ථාපනය කරන ලද වන අලින්ගේ හැසිරීම් අධ්‍යයනය මගින් පෙනී යන්නේ පරිස්ථාපන ක්‍රියාවලිය, පුළුල් ප්‍රදේශයක පැතිරුණු දරුණු අලි-මිනිස් ගැටුම් ඇතිකිරීමට හේතුවන අතරම එය පරිස්ථාපනය කරනු ලබන වන අලින්ට ඉතා අහිතකර බවයි^[9,10]. මේ හේතුවෙන් මෙසේ අල්ලාගනු ලබන සතුන් ජාතික උද්‍යානයකට ගෙනගොස් දැමීම වෙනුවට ඉතා ශක්තිමත් භෞතික වැටකින් සහ විදුලි වැටකින් වටකරනු ලැබූ අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානයකට යොමු කිරීමට වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව තීරණය කරන ලදී.

වර්ෂ 2009 දී ලුණුගම්වෙහෙර ජාතික උද්‍යානය තුළ ඉදිකරන ලද එවැනි පළමු අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානය වර්ග කිලෝමීටර් 25 ක් විය. එය අසාර්ථක වූ අතර අතහැර දමන ලදී. පසුව හොරොච්ඡතාන ප්‍රදේශයේ වර්ග කිලෝමීටර් 10 ක භූමි භාගයක තවත් අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානයක් ඉදිකරන ලදී. විවිධ ප්‍රදේශ වලින් අල්ලා ගන්නා ලද අලි ඇතුන් 2013 වර්ෂයේ සිට හොරොච්ඡතාන අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානයට මුදා හැර තිබේ. අලි තිදෙනෙකුට GPS කරපටි පළඳවා මුදා හරිනු ලැබූ අතර ඔවුන් සියළුම දෙනා විදුලි වැට ආසන්නයේ ගැවසුණු අතර භූමියෙන් වැඩි ප්‍රමාණයක් පරිහරණය කරනු නොලැබීය. දින 107 කට පසු එක් කරපටියක් බිම වැටී තිබූ අතර, එක් අලියෙකු මධ්‍යස්ථානය ඇතුළත මිය ගියේය. තුන්වැන්නා පැන ගොස් නැවතත් තමන් අල්ලා ගත් ස්ථානයටම පැමිණ තිබුණි^[10]. මේ හැරුණු විට හොරොච්ඡතාන අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානයට මුදා හරින ලද අලි ඇතුන් පිළිබඳ කිසිදු තොරතුරක් නොමැත. බොහෝ අලි ඇතුන් මිය ගොස් හෝ පැන ගොස් නැවත ගැටුම් ඇති කරන්නේ නම්, අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානයකට අලින් මුදා හැරීම සාර්ථක විකල්පයක් නොවේ.

තොරතුරු නොමැති විමෙන්, අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ පියවරක් ලෙස මෙවැනි භූමියක අලින් රඳවා තබා ගැනීමේ ප්‍රයෝජනය සහ අලි සංරක්ෂණයට එහි බලපෑම තක්සේරු කළ නොහැක. අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානයක් වෙත අලින් අල්ලා ගෙනැවිත් මුදා හැරීම එහි වර්තමාන ස්වරූපයෙන් අඛණ්ඩව සිදු කළ යුතුද, වෙනස්කම් සිදුකර අනුවර්තනය කළයුතුද, නොඑසේනම් අත්හිටුවිය යුතුද යන්න තීරණය කිරීම සඳහා දත්ත එක්රැස් කර විශ්ලේෂණය කළ යුතුය. එබැවින් හොරොච්ඡතාන අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානය වෙත අඛණ්ඩව අලින් යොමුකිරීමට යෝජනා කර ඇති නමුත් අධීක්ෂණය හා ප්‍රතිපල තක්සේරු කිරීම මගින් එහි අනාගත භූමිකාව තීරණය කිරීම සිදුකළ යුතුය.

අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානයක් තුළ අලින් රඳවා තබා ගැනීමේ හැකියාවක් නැති බව පෙනී යන්නේ නම්, විකල්පයක් ලෙස රක්ෂිත ප්‍රදේශවලට අලින් පරිස්ථාපනය නැවත සලකා බැලිය යුතුද යන්න ඇගයීමට ලක් කළ යුතුය.

වගුව 10. පරිස්ථාපනයන් ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	GPS කරපටි 10 ක් ලබා ගැනීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානයට යොමු කරන මිළඟ වන අලින් 10 දෙනාට GPS කරපටි පැළඳවීම, හැසිරීම, ගොදුරුබිම් පරිහරණය, ශරීර තත්ත්වය සහ සෞඛ්‍ය තත්ත්වය අධ්‍යයනය කිරීම		
3.	අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානයට යොමු කරන ලද අලින් සංඛ්‍යාව, ඒ තුළ ඉතිරිවී සිටින අලින් සංඛ්‍යාව, මියගිය සංඛ්‍යාව සහ පැනගිය සංඛ්‍යාව පිළිබඳ දත්ත රැස් කිරීම		
4.	අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන අවට අලි-මිනිස් ගැටුම් සම්බන්ධයෙන් ප්‍රශ්නාවලි යොදාගෙන සමීක්ෂණ සිදුකිරීම		
5.	ඉහත 3- 4 ක්‍රියාකාරකම් වලින් ලබාගත් දත්ත මත පදනම්ව අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සහ අලි සංරක්ෂණය සඳහා අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන මගින් ලැබෙන දායකත්වය ඇගයීමට ලක්කර එහි අඛණ්ඩ භාවිතය පිළිබඳව තීරණය කිරීම	දත්ත ලබාගැනීම මත	

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

ප්‍රකට නිෂ්පාදකයෙකුගෙන් ආනයනය කරන ලද GPS කරපටියක් සඳහා සෘජු පිරිවැය ඇමරිකානු ඩොලර් 5,000 ක් පමණ වේ (රුපියල් මිලියනයක් පමණ). එබැවින් කරපටි 10 ක වියදම රුපියල් මිලියන 10කි. අල්ලා ගන්නා අලින්ට කරපටි පැළඳවීම එම ක්‍රියාකාරකම තුළම පහසුවෙන් සිදුකළහැකි බැවින්, කරපටි පැළඳවීම සඳහා වෙනම ප්‍රතිපාදන වෙන් කිරීමක් අවශ්‍ය නොවේ. සෙසු ක්‍රියාකාරකම් සඳහා වෙනම ප්‍රතිපාදනයක් අවශ්‍ය නොවන අතර ඒවා අදාළ ආයතනවල සාමාන්‍ය ක්‍රියාකාරිත්වය තුළ සිදු කළ හැකිය.

A2.3.2. ගෘහාශ්‍රිතකරණය

ප්‍රායෝගිකව සියළුම ‘ගැටළුකාරී අලි’ ආක්‍රමණශීලී වැඩිහිටි පිරිමි සතුන් ය. එවැනි තනි අලි හීලෑ කිරීම දිගු කල් (මාස/අවුරුදු ගණනක් දක්වා) ගත වන, දුෂ්කර, අතිශයින් මිල අධික කටයුත්තක් වන අතර මරණ අනුපාතය වැඩි වීමටද හැකිය. එබැවින් එය සාධනීය අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ ක්‍රමයක් නොවේ.

‘ගැටළුකාරී අලි ඇතුන්’ අල්ලා හීලෑ කිරීමට ගත් පසුගිය ආසන්නතම උත්සාහයන් දෙකම ඊට නිදසුන් වේ; පළමු අවස්ථාවේ දී අල්ලා ගත් පිරිමි අලියෙකු පින්තවල අලි අනාථාගාරය වෙත ගෙන ගිය නමුත් වසර දෙකකට වැඩි කලක් ගතවුවද හීලෑ කර ගත නොහැකි වූ අතර අවසානයේ හොරොච්ඡනාන අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානය වෙත එම සත්වයා මුදා හරින ලදී. දෙවන අවස්ථාවේදී අල්ලා ගත් පිරිමි අලියෙකු ශ්‍රී දළදා මාලිගාවට ලබා දුන් අතර ප්‍රතිකාර සඳහා අති විශාල වියදමක් දැරුවද හීලෑ නොවී දීර්ඝ කාලීනව බැඳ දමා තැබීමට සිදුවීමෙන් පාද දම්වැල් වලට කැපී ඇතිවූ තුවාල හේතුවෙන් මිය ගියේය.

A2.3.3. සාතනය කිරීම

ශ්‍රී ලංකාවේ සමාජ-සංස්කෘතික හා ආගමික සංවේදිතාවන් සැලකිල්ලට ගත් කල, අලි ඇතුන් මැරීම නිල ප්‍රතිපත්තියක් ලෙස පිළිගත නොහැක. මීට අමතරව අලි ඇතුන් පිළිබඳ ගෝලීය අවධානය සහ ආසියානු අලියාගේ ‘වඳවීමේ තර්ජනයට ලක්ව ඇති’ තත්ත්වය සැලකිල්ලට ගත්කල එවැනි ප්‍රතිපත්තියක් මගින් ශ්‍රී ලංකාව ලොව පුරා දෝෂදර්ශනයට ලක්වීමට ඉඩ ඇත. එබැවින් එය සාධනීය අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ ක්‍රමයක් නොවේ.

A3. මිනිසුන්ට සිදුවන හානිපූර්ණය කිරීම

A3.1. වන්දි ගෙවීම

වර්තමානයේ වන අලින් විසින් සිදු වන ජීවිත හෝ ශාරීරික හානි සඳහා වන්දි පිරිනැමීමට, පිළිගත හැකි වන්දි ක්‍රමයක් වන ජීවි සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව සහ ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාල හරහා ක්‍රියාත්මක වේ. ඊට අමතරව ඇතැම් දේපොළ හානි සඳහා ද වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මගින් වන්දි පිරිනැමීමේ ක්‍රමවේදයක් ඇති අතර එයද ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාල හරහා ක්‍රියාත්මක වේ. මෙම වැඩසටහන් තවදුරටත් ශක්තිමත් කිරීම, ගෙවීම් ක්‍රමවේදය නව්‍යකරණය, සහ දැනුම්වත් කිරීම මගින් ඒ සඳහා ළඟාවීමේ හැකියාව සහ සුලභතාවය වර්ධනය කිරීම යෝග්‍ය වේ.

වගා හානි සඳහා වන්දි ලබාගැනීමට මහජනයා තුළ කැමැත්තක් තිබුණද එවැනි වැඩසටහන් හරහා වංචා සිදුවීමේ වැඩි ඉඩක් ඇති අතර ශ්‍රී ලංකාවේ ගැටුම්වල පරිමාණය අනුව ඒවා ක්‍රියාත්මක කිරීමද දුෂ්කර ය. එබැවින් වගා හානි සඳහා වන්දි ගෙවීම නිර්දේශ නොකෙරේ. ඒ වෙනුවට වගා රක්ෂණ ක්‍රම ප්‍රචලිත කළ යුතුය (A3.2 පරිච්ඡේදය බලන්න).

වගුව 11. වන්දි ගෙවීම් ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	පවතින වැඩසටහන් අඛණ්ඩව සිදුකිරීම, ශක්තිමත් කිරීම සහ පුළුල් කිරීම	වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, දිස්ත්‍රික් ලේකම් කාර්යාල, ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාල	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

හඳුනාගත් ක්‍රියාකාරකම් අදාළ ආයතනවල සාමාන්‍ය ක්‍රියාකාරිත්වය තුළ සිදු කළ හැකි බැවින් විශේෂිත ප්‍රතිපාදන වෙන්කිරීමක් අවශ්‍ය නොවේ.

A3.2. රක්ෂණ ක්‍රම

A3.2.1. ජීවිත හා ශාරීරික හානි සඳහා

ජීවිත හා ශාරීරික හානි ආවරණය වන රක්ෂණ ක්‍රම බොහෝ විට අලි ඇතුන්ගෙන් සිදුවන ජීවිත හා ශාරීරික හානි ද ආවරණය කරයි. කෙසේ වෙතත්, අලින්ගෙන් සිදුවන ජීවිත හා ශාරීරික හානි වැනි අවාසනාවන්ත සිදුවීම් වලට බොහෝ දුරට මුහුණ දෙන්නේ එවැනි රක්ෂණ ක්‍රම සඳහා ගෙවිය යුතු වාරිකය දරාගත නොහැකි හෝ ඒවා පිළිබඳව දැනුම්වත්භාවයෙන් තොර ජනතාවයි.

ආයතනික සමාජීය වගකීම් වැඩසටහන් (CSR) ලෙස සහ වෙනත් රක්ෂණයන්ට ඒකාබද්ධව සහන අනුපාත මත, අලි ඇතුන්ගෙන් සිදුවන ජීවිත හා ශාරීරික හානි සඳහා රක්ෂණ ආවරණද ඒ සඳහා විශේෂ වූ රක්ෂණ ප්‍රතිපත්තිද සකස් කළ යුතු අතර දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් මගින් අලි ඇතුන් සිටින ප්‍රදේශවල ඒවා ප්‍රචලිත කළයුතුය (A6 පරිච්ඡේදය බලන්න).

වගුව 12. ජීවිත හා ශාරීරික හානි සඳහා රක්ෂණ ක්‍රම ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	සුදුසු ආයතන සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් වන අලි පහරදීම් හේතුවෙන් සිදුවන ජීවිත හා ශාරීරික හානි ආවරණය කරනු ලබන රක්ෂණ ක්‍රම දියුණු කිරීම සහ ප්‍රවර්ධනය	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම

A3.2.2. වගා සහ දේපොළ හානි සඳහා

වර්තමානයේ කෘෂි රක්ෂණ මණ්ඩලය විසින් වගා රක්ෂණ ක්‍රමයක් ක්‍රියාත්මක කරන අතර එමගින් වී ඇතුළු හෝග රැසක් ආවරණය වේ, තවද එමගින් වන අලින් මගින් සිදුවන හානිද ආවරණය කෙරේ. නමුත් වන අලින්ගෙන් වගාවන්ට හානි සිදුවන ග්‍රාමීය ප්‍රජාව මෙවැනි රක්ෂණ ක්‍රම සම්බන්ධයෙන් දැනුම්වත්තාවය අඩුය. තවද වර්තමාන රක්ෂණ ක්‍රමය මගින් ගබඩාකර ඇති වී අස්වනු වන අලින් විසින් හානි සිදුකරන අවස්ථා ආවරණය නොවේ. එවැනි හානිද ආවරණය වන පරිදි මෙම රක්ෂණ ක්‍රම පුළුල් කිරීම සහ විශේෂයෙන් වන අලින් නිසා සිදුවන දේපොළ හානි ආවරණය කරනු ලබන අමතර රක්ෂණ ක්‍රම දියුණු කිරීම යෝග්‍ය වේ.

එමෙන්ම විදුලි වැට වලට සිදුවන හානිය ආවරණය කරන රක්ෂණ ක්‍රම, ප්‍රජාමූල විදුලි වැට ව්‍යාපෘති ක්‍රියාත්මක කිරීම තවදුරටත් උනන්දු කරනු ඇත.

කෘෂි රක්ෂණ මණ්ඩලය සහ වගා රක්ෂණ පිරිනමනු ලබන අනෙකුත් ආයතන සමග සම්බන්ධීකරණය තුළින් ඔවුන්ගේ රක්ෂණ ක්‍රම අලින් ගෙන් සිදුවන හානි පූර්ණය කිරීමට ප්‍රමාණවත් මට්ටමට පුළුල් කිරීම කළයුතුය. එවැනි රක්ෂණ ක්‍රම ග්‍රාමීය ප්‍රජාවට පහසුවෙන් ළඟාවිය හැකි ආකාරයෙන් සකස් කිරීම සහ මෙවැනි විකල්ප ඇති බව ඔවුන් දැනුම්වත් කිරීම අත්‍යාවශ්‍යය (A6 පරිච්ඡේදය බලන්න).

වගුව 13. වගා සහ දේපොළ හානි සඳහා රක්ෂණ ක්‍රම ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	සුදුසු ආයතන සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් වන අලින් නිසා සිදුවන වගා හානි ආවරණය කරනු ලබන වන්දි ක්‍රම දියුණු කිරීම සහ ප්‍රවර්ධනය	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

හඳුනාගත් ක්‍රියාකාරකම් අදාළ ආයතනවල සාමාන්‍ය ක්‍රියාකාරිත්වය තුළ සිදු කළ හැකි බැවින් විශේෂිත ප්‍රතිපාදන වෙන්කිරීමක් අවශ්‍ය නොවේ.

A4. මිනිසුන් විසින් අලි ඇතුන් ඝාතනය සහ ශාරීරික හානි සිදුකිරීම අවම කිරීම

වන අලින්ගෙන් සිදුවන හානි වලක්වාගැනීම සඳහා මිනිසුන් විසින් සිදුකරනු ලබන වෙඩි තැබීම, විදුලිසැර වැද්දවීම, සහ හක්ක පටස් යෙදීම වැනි ක්‍රියා හේතුවෙන් වන අලින්ට ජීවිත හා ශාරීරික හානි සිදුවේ. වන සතුන් ඉලක්ක කර මදු ඇටවීම වැනි අනෙකුත් ක්‍රියා මගින් අලි ඇතුන්, විශේෂයෙන් අලි පැටවුන්ට නිරන්තරයෙන් තුවාල සිදුවීම සහ පීඩාවට ලක්වීම සිදුවේ. දඩමස් ජාවාරම තුළින් නිර්මාණය වූ හක්ක පටස් වර්තමානයේ විශේෂයෙන් අලි ඇතුන් ඝාතනය කිරීම සඳහා විශාල

වශයෙන් යොදා ගැනෙන අතර වන අලි මරණ වලට ප්‍රධාන හේතුව බවට පත්ව ඇත. මෙවැනි ක්‍රියා අප ජාතික, ආගමික සහ සංස්කෘතික වටිනාකම් වලට පටහැනි නිසා, දැනුම්වත් කිරීම් මගින් එම ක්‍රියා වලින් වැළකීමට සම්පතමයන්ගේ බලපෑමට ලක් කිරීමෙන්ද එම ක්‍රියාවන්හි නිරත වන්නන් සමාජය විසින් කොන් කිරීම වර්ධනය කිරීමද තුළින් පාලනය කළ හැකිය (A6 පරිච්ඡේදය බලන්න). තවද මිනිස් ක්‍රියාකාරකම් නිසා වන අලිත් හිදිසි අනතුරු වලට ලක්ව මිය යන හේතුව අලි මරණ ඉහළ යාමට හේතු වේ.

A4.1. වෙනනාන්විත ඝාතන සහ ශාරීරික හානි වැළැක්වීම

වෙනනාන්විත හස්ති ඝාතන වැඩි ප්‍රමාණයක් අලි-මිනිස් ගැටුම් හේතුවෙන් සිදුවන බැවින් ඒවා වැළැක්වීමේ වඩාත් ඵලදායී ක්‍රමය වන්නේ අලි ඇතුන්ගේ ප්‍රචණ්ඩත්වය වර්ධනය නොවන ක්‍රම මගින් අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමයි (A1.1 හා A1.2 පරිච්ඡේද බලන්න). ඊට අමතරව දැනුම්වත් කිරීම් (A6 පරිච්ඡේදය බලන්න) සහ වැරදිකරුවන්ට එරෙහිව දැඩිව නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීම කළ යුතුය.

A4.1.1. දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩසටහන් - A6 පරිච්ඡේදය බලන්න.

A4.1.2. අධිකරණ ක්‍රියාමාර්ග

වාර්ෂිකව අලි මරණ සිය ගණනක් වාර්තා වුවද (පසුගිය වසර හතර තුළ එකතුව 1,263 ක් වන අතර එයින් 636 ක් වෙනනාන්විත ඝාතන වශයෙන් හඳුනාගෙන ඇත) ඒ සඳහා නඩු පැවරීම් සිදුකර ඇත්තේ ඉතා අඩු වශයෙන් වන අතර වැරදිකරුවන්ට දඬුවම් ලබා දී ඇත්තේ ඉතා අල්ප වශයෙනි. නඩු පැවරීම් සහ දඬුවම් කිරීම් ආදිය සම්බන්ධ දත්ත දැනට නැත. කෙසේ වෙතත්, මේ සඳහා රජයට අනුබද්ධ අපරාධ විමර්ශන සහ නීති ආයතන සමග එක්ව විමර්ශන සිදුකිරීමේ සහ අධිකරණ කටයුතු මෙහෙයවීමේ හැකියාව වර්ධනය කිරීම ඇතුළුව වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවේ නෛතික ධාරිතාවය ශක්තිමත් කිරීම සුදුසුය.

වගුව 14. අධිකරණ ක්‍රියාමාර්ග ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවේ විමර්ශන සහ නඩු පැවරීමේ හැකියාවන් ශක්තිමත් කිරීම සහ සංවර්ධනය කිරීම සඳහා සුදුසු ආයතන සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් කටයුතු කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	වන අලිත්ට ජීවිත හා ශාරීරික හානි සිදුකිරීම සම්බන්ධයෙන් පැවරූ නඩු සහ දඬුවම් ලැබුවත් පිළිබඳව දත්ත එක්රැස් කිරීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	අදාළ දත්ත වාර්ෂිකව සකස් කර පොදු ජනතාවට ප්‍රවේශ වීමට හැකි විවෘත මාධ්‍යක පළකිරීම	දෙපාර්තමේන්තුව	සෑම වසරකම අවසානයේ

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

හඳුනාගත් ක්‍රියාකාරකම් අදාළ ආයතනවල සාමාන්‍ය ක්‍රියාකාරිත්වය තුළ සිදු කළ හැකි බැවින් විශේෂිත ප්‍රතිපාදන වෙන්කිරීමක් අවශ්‍ය නොවේ.

A4.2. හදිසි අනතුරු නිසා සිදුවන හස්ති මරණ සහ ශාරීරික හානි වැළැක්වීම

දුම්රිය සහ රිය අනතුරු වලට ලක්වීම, වගා ළිං වලට වැටීම, කොන්ක්‍රීට්කරණය කළ ඇළ මාර්ග වලට වැටීම සහ කෘෂි රසායන ශරීරගත වීම, මිනිසුන්ගේ ක්‍රියාකාරකම් නිසා හිදිසි අනතුරු වලට ලක්ව වන අලිත් මරණයට පත්වීමට හා ශාරීරික හානි සිදුවීමට හේතු වේ. පසුගිය වසර හතර තුළ වාර්තාවී ඇති

වෙනනාන්විත සාහන නොවන අලි මරණ සංඛ්‍යාව 117 කි. මෙවැනි සිදුවීම් සම්බන්ධ සවිස්තරාත්මක තොරතුරු වර්තමානයේ නොමැති අතර අදාළ ගැටළු විසඳීම සඳහා එම තොරතුරු එක්රැස් කිරීම අවශ්‍යය.

වගුව 15. හදිසි අනතුරු නිසා සිදුවන හස්ති මරණ සහ ශාරීරික හානි වැලැක්වීම ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	ආමන්ත්‍රණය කළ යුතු ගැටළු සහ රැස් කළ යුතු දත්ත හඳුනා ගැනීම	වනජීවී සහ වන සම්පත්	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	හදිසි මරණ සම්බන්ධයෙන් ස්ථාන, ප්‍රමාණය සහ හේතු සාධක සම්බන්ධ දත්ත රැස් කිරීම හා තක්සේරු කිරීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	එදාදී ක්‍රියාමාර්ග සංවර්ධනය කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා සුදුසු ආයතන සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් කටයුතු කිරීම	අමාත්‍යාංශය වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, අදාළ ආයතන	ලබාගතහැකි දත්ත මත

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

හඳුනාගත් ක්‍රියාකාරකම් අදාළ ආයතනවල සාමාන්‍ය ක්‍රියාකාරිත්වය තුළ සිදු කළ හැකි බැවින් විශේෂිත ප්‍රතිපාදන වෙන්කිරීමක් අවශ්‍ය නොවේ.

A4.3. අලි ඇතුන්ගේ මරණ වලට හා ශාරීරික හිංසනයන්ට හේතු වන කළමනාකරණ ක්‍රියා අවම කිරීම / නතර කිරීම / අලි ඇතුන්ට අහිතකර බලපෑම් වැලැක්වීම සඳහා ඒවා වෙනස් කිරීම

වන අලි පරිස්ථාපනය, පලවාහැරීම, හා වන අලින් විසින් භාවිතා කරන ප්‍රදේශ තුළ විදුලි වැට ඉදිකිරීම අලි ඇතුන් ජීවිත සහ ශාරීරික හානි වලට ලක්වීමට හේතුවේ.

- පරිස්ථාපනය A2.3.1 පරිච්ඡේදය බලන්න
- වන අලි පලවාහැරීම A1.2 පරිච්ඡේදය බලන්න
- වන අලින් විසින් භාවිතාකරන ප්‍රදේශ තුළ ඇති විදුලි වැට ප්‍රතිස්ථාපනය A1.1.5 පරිච්ඡේදය බලන්න

A5. හස්ති වාසභූමි සහ ගොදුරුබිම් අහිමිවීම වැලැක්වීම

වන අලි වාසභූමි සහ ගොදුරුබිම් මිනිස් අවශ්‍යතා සඳහා අත්පත්කර ගැනීම අලි ඇතුන්ගේ පැවැත්මට සෘජුවම අහිතකර වෙයි. තවද එමගින් අලි-මිනිස් ගැටුම් ඉහළ යාම අලි ඇතුන් සහ මිනිසුන් යන දෙපිරිසටම අහිතකර ලෙස බලපායි. සැලසුම්ගත සංවර්ධන කටයුතු මගින් සිදුවන වාසභූමි හානිය ප්‍රතිකර්ම යෙදීම මගින් යම්තාක් දුරකට අවම කරගත හැකිය. වලක්වාගත නොහැකි ප්‍රමාණය සංවර්ධනයේ පිරිවැය වශයෙන් සැලකිය යුතුය. කෙසේ වෙතත්, වාසභූමි අඩුවීමට හේතුවන අනවසර ඉඩම් ඇල්ලීම වැනි අක්‍රමවත් සංවර්ධන කටයුතු වැලැක්විය යුතුය.

A5.1. රජයේ ඉඩම් අනවසරයෙන් අල්ලා ගැනීම වැලැක්වීම

රජයේ ඉඩම්, විශේෂයෙන් වන සහ වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තු වලට අයත් රක්ෂිත ප්‍රදේශ, වැව් තාවුලු, මාර්ග සහ ජල මාර්ග වල රක්ෂිත වැනි භූමි නීති විරෝධී ලෙස අල්ලා ගැනීම නිරන්තරයෙන් සිදුවන අතර එය වැලැක්විය යුතුය. එවැනි බොහෝ අවස්ථාවල අනවසර

පදිංචිකරුවන් ඉවත්කිරීම අවශ්‍ය විය හැකිය. වර්තමාන තත්ත්ව යටතේ අනවසරයෙන් ඉඩම් අල්ලා ගැනීම නීති විරෝධී වන නමුත් සමහර අවස්ථාවල දේශපාලන මැදිහත්වීම් හේතුවෙන් අදාළ නිලධාරීන් හට ඊට විරුද්ධව ක්‍රියාත්මක වීමේ හැකියාව සීමා වේ.

වගුව 16. රජයේ ඉඩම් අනවසරයෙන් අල්ලා ගැනීම වැලැක්වීම ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	රජයේ ඉඩම්වල අනවසරයෙන් අල්ලා ගැනීම සම්බන්ධයෙන් නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේදී දේශපාලන මැදිහත්වීම් වැලැක්වීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය	කඩිනමින්
2.	විශේෂිත අවස්ථා හඳුනා ගැනීම සහ ඒවාට පිළියම් යෙදීම සඳහා කාර්ය සාධක බලකායක් පිහිටුවීම සහ ප්‍රමාණවත් විකල්ප ලබාදී අනවසර පදිංචිකරුවන් ප්‍රතිස්ථාපනය	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, අදාළ ආයතන	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

හඳුනාගත් ක්‍රියාකාරකම් අදාළ ආයතනවල සාමාන්‍ය ක්‍රියාකාරීත්වය තුළ සිදු කළ හැකි බැවින් විශේෂිත ප්‍රතිපාදන වෙන්කිරීමක් අවශ්‍ය නොවේ.

A5.2. රක්ෂිත ප්‍රදේශ තුලට ගවයින් ඇතුළු කිරීම වැලැක්වීම

වන සහ වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තු වලට අයත් රක්ෂිත ප්‍රදේශ වලට එළ ගවයින් සහ මී ගවයින් ඇතුළු කිරීම සුලභ තත්ත්වයක් බවට පත්ව ඇති අතර එමගින් ආහාර සඳහා තරඟයක් ඇතිවීම නිසා අලි ඇතුන් ඇතුළු අනෙකුත් ශාඛා හක්ෂක වනජීවීන්ට අහිතකර බලපෑම් එල්ලවේ. එහි පරිමාණය සහ බලපෑම සම්බන්ධ දත්ත වර්තමානයේ නොමැත. වර්තමාන තත්ත්ව යටතේ රක්ෂිත ප්‍රදේශ වලට ගවයින් ඇතුළු කිරීම නීති විරෝධී වන නමුත් සමහර අවස්ථාවල දේශපාලන මැදිහත්වීම් හේතුවෙන් අදාළ නිලධාරීන් හට ඊට විරුද්ධව ක්‍රියාත්මක වීමේ හැකියාව සීමා වේ.

වගුව 17. රක්ෂිත ප්‍රදේශ තුලට ගවයින් ඇතුළු කිරීම වැලැක්වීම ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	රක්ෂිත ප්‍රදේශවලට ගවයින් ඇතුළු කිරීම සම්බන්ධයෙන් නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේදී දේශපාලන මැදිහත්වීම් වැලැක්වීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය	කඩිනමින්
2.	ගැටළුවේ ප්‍රමාණය සහ එහි බලපෑම පිළිබඳ අධ්‍යයන කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය,	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	පශු සම්පත් කළමනාකරණය සඳහා වගකිව යුතු ආයතන සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් ගවයින් කළමනාකරණය සඳහා විකල්ප සැලසුම් සකස් කිරීම	වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ	ක්‍රියාකාරකම 2 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව
4.	සැලසුම් ක්‍රියාවට නැංවීම	දෙපාර්තමේන්තුව, වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	දෙවැනි වසරේ සිට ඉදිරියට

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

හඳුනාගත් ක්‍රියාකාරකම් අදාළ ආයතනවල සාමාන්‍ය ක්‍රියාකාරිත්වය තුළ සිදු කළ හැකි බැවින් විශේෂිත ප්‍රතිපාදන වෙන්කිරීමක් අවශ්‍ය නොවේ.

A6. දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන්

මෙම ක්‍රියාකාරී සැලැස්මේ දක්වා ඇති බොහෝ ක්‍රියාකාරකම් ක්‍රියාවට නැංවීමේදී දැනුවත්භාවය ඉතා වැදගත් වේ. විශේෂයෙන්ම වන අලි පහර දීම් වලින් සිදුවන ජීවිත හා ශාරීරික හානි අවමකර ගැනීම, වන අලි පහරදීම් වලට සහන සැලසීම, හානි පූර්ණය කිරීම, මිනිසුන් විසින් වන අලිත්ට සිදුකරන ජීවිත හා ශාරීරික හානි අවමකර ගැනීම වැනි කෙටි කාලීන ක්‍රියාමාර්ග සඳහා දැනුවත්භාවය ඉතා තීරණාත්මක අංගයක් වේ. එබැවින් සියළු අංශ සම්බන්ධයෙන් දැනුවත් කිරීම් වලට අදාළ කරුණු මෙම පරිච්ඡේදයේදී පොදුවේ සාකච්ඡා කෙරේ.

දැනුවත් කිරීමේ වැඩසටහන් වලදී ලබාදිය යුතු සහ අවධාරණය කළ යුතු පණිවිඩ සහ තොරතුරු කිහිපයකට උදාහරණ මෙසේය:

ජීවිත හා ශාරීරික හානි අවම කිරීම

- අලි ඇතුන් ඉතා විශාල, ශක්තිමත්, සහ ඇතැම්විට අනතුරුදායක විය හැකි සතුන් විශේෂයකි.
- හැකි සෑම අවස්ථාවකදීම අප සහ අලි ඇතුන් අතර හැකි තරම් පරතරයක් පවත්වාගත යුතුය.
- අලි ඇතුන් වැඩියෙන් රාත්‍රී කාලයේ ක්‍රියාශීලී බැවින් අප රාත්‍රියේදී දැඩිව ප්‍රවේශම් විය යුතුය.
- අලි ඇතුන් ස්වභාවිකව මිනිසුන් කෙරෙහි ප්‍රවණ්ඩ හෝ ආක්‍රමණශීලී නොවේ.
- අප විසින් අලි ඇතුන්ට හිංසාකිරීමට ඔවුන් විසින් දක්වන ප්‍රතිචාරයට ඔබගේ හෝ අන් අයෙකුගේ ජීවිතයෙන් වන්දි ගෙවීමට සිදුවිය හැක.
- හැකි සෑම අවස්ථාවකම අප අලි ඇතුන්ගෙන් ආරක්ෂාවන පරිදි ඉදිරි සැලසුම් සකස් කිරීම සහ අවශ්‍ය පූර්වාරක්ෂක ක්‍රම යෙදීම කළ යුතුය,
  - රාත්‍රී කාලයේදී පා ගමනින් යාම හෝ යතුරුපැදි/පාපැදි භාවිතා කිරීම වෙනුවට වඩාත් ආවරණය වූ විකල්ප ප්‍රවාහන ක්‍රම භාවිතා කිරීම
  - වන ආවරණය කළමනාකරණය කිරීම සහ වීථි ලාම්පු සවිකිරීම මගින් මාර්ග දෙපස පෙනෙන දුර ප්‍රමාණය වැඩි කිරීම
  - නිවස සහ වැසිකිළිය අතර අධිපාර ආරක්ෂා වන පරිදි පිට වැටක්, අගලක් වැනි සරල බාධකයක් ස්ථාපනය කිරීම
  - ටින් බඳුන් ඇමිණු ලණුවක් ඇදීම වැනි ගෙවත්තට අලින් ඇතුළුවීම පිළිබඳව පූර්වාවධානම් දැනුම්දීමේ සරල පද්ධතියක් සකස් කරගැනීම

බවහෝග සහ දේපොළ ආරක්ෂාකර ගැනීම

- ග්‍රාමීය විදුලි වැට සහ කාලීන කුඹුරු විදුලි වැට පිළිබඳ තොරතුරු
- අලි වෙඩි අවභාවිතය හේතුවෙන් අලි ඇතුන් ඊට හුරුවීම නිසා ඒවා භාවිතයෙන් ප්‍රයෝජන ලබාගැනීමට නොහැකි තත්වයට පත්වන බව

හානි පූර්ණ ක්‍රම

- රක්ෂණ සහ වන්දි ක්‍රම පිළිබඳ තොරතුරු

මිනිසුන් විසින් අලි ඇතුන් මරණයට පත්වීම අවම කිරීම

- වන අලි සාතනය නීති විරෝධී බව
- හක්ක පටස්, මදු හා විදුලිසැර වැද්දවීම නීති විරෝධී බව හා අලි ඇතුන් වෛද්‍යාත්මක මරණයකට ගොදුරු කරන බව

දැනුම්වත් කිරීම පහත සඳහන් සියළුම ස්ථරයන් ආවරණය වන පරිදි සිදුකළ යුතුය,

- ජාතික මට්ටම
- ප්‍රජා මට්ටම
- විශේෂ ඉලක්කගත කණ්ඩායම්
  - දේශීය / අන්තර්ජාතික සංවර්ධන නියෝජිතයන්
  - පුද්ගලික ආයෝජකයින් - ශ්‍රී ලංකා ආයෝජන මණ්ඩලය
  - අරමුදල් සපයන ආයතන
  - දේශපාලන අධිකාරිය
  - පුජ්‍ය පක්ෂය
  - පාසැල් ප්‍රජාව
  - ජාතික සැලසුම් සහ නියාමන ආයතන
  - ජනමාධ්‍යවේදීන්, මාධ්‍යකරුවන්
  - රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන

වෘත්තීයවේදීන්ගේ සහාය ඇතිව පුළුල් දැනුම්වත් කිරීමේ ව්‍යාපාරයක් සකස් කිරීමටත්, ඒ සඳහා කැපවූ අරමුදලක් වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය යටතේ ස්ථාපනය කිරීමටත් යෝජනා කෙරේ. ඒ සඳහා වාර්ෂිකව මුදල් වෙන් කිරීම සිදුකළ යුතුය.

වගුව 18. දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩසටහන් ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	දැනට සම්පාදිත වැඩසටහන් ජනමාධ්‍ය හරහා ප්‍රචාරනය සඳහා පහසුකම් සැපයීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය,	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	අදාළ ආයතන සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩපිළිවෙලක් සංවර්ධනය කිරීම	වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන, ජනමාධ්‍ය සංවිධාන, පළාත් පාලන ආයතන	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	ක්‍රියාකාරකම 2 මගින් සංවර්ධනය කෙරෙන වැඩපිළිවෙල සඳහා පිරිවැය ඇස්තමේන්තුගත කිරීම		ආරම්භයේ සිට මාස හයකින්
4.	අරමුදලක් ආරම්භ කිරීම සහ බෙදාහැරීම් සහ කළමනාකරණ යාන්ත්‍රණ සකස් කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය	ක්‍රියාකාරකම 3 සම්පූර්ණවීම මත
5.	ජනමාධ්‍ය සම්බන්ධීකරණය කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, ජනමාධ්‍ය සංවිධාන	දෙවැනි වසරේ සිට ඉදිරියට

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

පළමු වසර සඳහා රුපියල් මිලියන දහයක මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන වෙන් කිරීමට යෝජනා කරන අතර හඳුනාගත් ඇතැම් ක්‍රියාකාරකම් අදාළ ආයතනවල සාමාන්‍ය ක්‍රියාකාරිත්වය තුළ සිදු කළ හැකිය. කෙසේ වෙතත්, වගුව 18 හි ක්‍රියාකාරකම 3 හි සඳහන් වියදම් ඇස්තමේන්තුව සකස් කිරීමෙන් පසු ඊට අදාළ අරමුදල් සැපයීම සිදුකළ යුතුය.

B. මධ්‍ය කාලීනව ප්‍රතිපල ලබාදෙන ක්‍රියාකාරකම්

සංවර්ධනය විසින් සම්පූර්ණයෙන්ම මානව භාවිතයට පමණක් පත්වූ ප්‍රදේශ බවට පරිවර්තනය වන තෙක් මිනිසුන් සහ අලි ඇතුන් හවුලේ භාවිතාකරන ප්‍රදේශවල අලි-මිනිස් ගැටුම් පවත්නා බැවින් එතෙක් අලි-මිනිස් ගැටුම් කළමනාකරණය කළ යුතුය. හවුලේ භාවිතාකරන ප්‍රදේශවල සිදුකෙරෙන සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම්වල ප්‍රතිපලයක් ලෙස ගැටුම් වැඩිවීම අවම කිරීම සඳහා, එවැනි ප්‍රදේශවල සංවර්ධන කටයුතු සැලසුම් කිරීමේදී අලිගේ හැසිරීම් රටා සහ අවශ්‍යතා සැලකිල්ලට ගැනීම අත්‍යවශ්‍ය වේ. මෙම සාධක නොසලකාහැරීම මගින් අලි-මිනිස් ගැටුම් ඉහළ යන ආකාරය අතීත අත්දැකීම් තුළින් පෙන්වා දී ඇත.

B1. සංවර්ධන හා කළමනාකරණ කටයුතු වලට මග පෙන්වීම සඳහා අවශ්‍ය මූලික තොරතුරු ලබාගැනීම

සංවර්ධනය හේතුවෙන් ඇති වන අලි-මිනිස් ගැටුම් වැලැක්වීම සහ අවම කිරීම සඳහා සංවර්ධනය කිරීමට ප්‍රමුඛතාවය ලබා දිය යුතු ප්‍රදේශ හඳුනාගැනීමට අලි ඇතුන්ගේ සහ අලි-මිනිස් ගැටුමේ ව්‍යාප්තිය, සංවරණ මාර්ග, අලිගේ වාසභූමි සහ සම්පත් භාවිතය පිළිබඳ මූලික දත්ත අවශ්‍ය වේ. මෙම තොරතුරු සංවර්ධන ව්‍යාපෘති සඳහා සුදුසු බිම් හඳුනා ගැනීමේ පදනම විය යුතුය.

B1.1. වන අලි සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් ව්‍යාප්ති සමීක්ෂණ සිදු කිරීම

සංවර්ධනය සඳහා ප්‍රදේශ තෝරාගැනීමේදී තනි අලිගේ පමණක් වාර්තාවන ප්‍රදේශවලට ප්‍රමුඛතාවය දීම මගින් අලි-මිනිස් ගැටුම් සැලකිය යුතු ලෙස අඩු කරගත හැකි වන්නේ එමගින් එම ප්‍රදේශ ඉක්මනින්ම අලි ඇතුන් රහිත ප්‍රදේශ බවට පරිවර්තනය වන බැවිණි. තනි අලිගේ සහ රංචු සිටින ප්‍රදේශ සංවර්ධනය කිරීමේ ප්‍රතිපල ඊට භාත්පසින්ම වෙනස් වන අතර සංවර්ධනය තුළින් පළමුව එවැනි ප්‍රදේශ තනි අලිගේ පමණක් වාර්තාවන ප්‍රදේශ බවට පත්ව විශාල වශයෙන් ගැටුම් වාර්තාවන තත්වයට පත්වේ.

වන අලි සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් ව්‍යාප්තිය සම්බන්ධ 2015 වසරේ දත්ත දැනට අප සතුව ඇත^[4,6]. අලි ඇතුන් ජීවත්වන ප්‍රදේශ අතරින් විශේෂයෙන් උතුරු සහ නැගෙනහිර ප්‍රදේශවල, පසුගිය වසර කිහිපය තුළ සංවර්ධනයේ ප්‍රමාණය හා වේගවත් බව සැලකිල්ලට ගත් විට, වන අලි ව්‍යාප්තව සිටින වාසභූමි පෙර නොවූ විරූ ආකාරයෙන් වඩාත් වේගයෙන් වෙනස් වෙමින් පවතී. එම නිසා විශේෂයෙන්ම වන අලි සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් ව්‍යාප්තව පවතින ප්‍රදේශ මායිම් වල, වන අලි සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් ව්‍යාප්ති සිතියම් සෑම වසර පහකට වරක් එකම ක්‍රමවේදයක් භාවිතා කරමින් සිදුකෙරෙන සමීක්ෂණ මගින් යාවත්කාලීන කළ යුතුය^[4]. වන අලි සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් ව්‍යාප්ති දත්ත සඳහා මහජන ප්‍රවේශය ලබා දීම අත්‍යවශ්‍ය වන අතර එය සංවර්ධන සැලසුම් සකස් කිරීමේදී තීරණ ගැනීමේ ක්‍රියාවලියට එම දත්ත භාවිතා කිරීමට අවස්ථාව සලසයි.

වගුව 19. වන අලි සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් ව්‍යාප්ති සමීක්ෂණ ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	දැනට ඇති දත්ත https://www.nsd.gov.lk/geoportal වැනි පොදු ජනතාවට ප්‍රවේශ වීමට හැකි වෙබ්අඩවියකට ඇතුලත් කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	වසර පහකට වරක් එකම ක්‍රමවේදය භාවිතා කරමින් සමීක්ෂණ සිදු කිරීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ	2012 වසරේ සිට ආරම්භ කිරීම
3.	ව්‍යාප්ති සිතියම් යාවත්කාලීන කිරීම	දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	සමීක්ෂණය සම්පූර්ණ කිරීම මත

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

අවශ්‍ය අරමුදල් ප්‍රමාණය සමීක්ෂණය කළ යුතු භූමි ප්‍රමාණය මත රඳා පවතින අතර මේ සඳහා මිලියන 10 ක අරමුදලක් වෙන් කිරීමට යෝජනා කෙරේ.

B1.2. වන අලි සංගණන

යම් ප්‍රදේශයක සිටින අලි ඇතුන් සංඛ්‍යාව අලි-මිනිස් ගැටුම් කළමනාකරණ තීරණ ගැනීමට උපකාරී වේ. එබැවින් ජල මූලාශ්‍ර පාදක සංගණන, ඡායාරූප ලැයිස්තුගත කිරීම මගින් හඳුනා ගැනීම, වසුරු මගින් නිස්සාරණය කරන ලද සාම්පල යොදාගනිමින් ජාන විද්‍යාත්මක ක්‍රමවේද මගින් හඳුනා ගැනීම සහ අනුවිඡද (Transect) රේඛා සහ තීරු ඔස්සේ සිදුකරන වසුරු සනත්ව සමීක්ෂණ වැනි එකිනෙකට වෙනස් ක්‍රමවේදයන් භාවිතා කරමින් සීමිත ප්‍රදේශයක ගහන තක්සේරු කිරීමේ පරීක්ෂණ පැවැත්වීමට යෝජනා කෙරේ. එමගින් ශ්‍රී ලංකාවට අදාළ, පිළිගතහැකි විද්‍යාත්මක ක්‍රමවේදයක් සොයාගත හොත් එය පුළුල් ප්‍රදේශයක් සඳහා යොදා ගත හැකිය. මෙම පරීක්ෂණ පැවැත්වීමේදී, එකම ප්‍රදේශයේ විවිධ කාල වකවානු වලදී විවිධ ක්‍රම නැවත නැවත සිදු කළ යුතු අතර එමගින් එකම ක්‍රමයේ විචල්‍යතාවයන් පිළිබඳ තොරතුරු සපයා ගත හැකිය.

වගුව 20. වන අලි සංගණන ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	සංගණන අත්හදාබැලීම සඳහා සුදුසු ප්‍රදේශ හඳුනා ගැනීම	වනජීවී සහ වන සම්පත්	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	සංගණන සිදුකිරීම සඳහා සුදුසු ක්‍රමවේද හඳුනා ගැනීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	හඳුනාගත් ක්‍රමවේද යොදාගනිමින් සංගණන සිදු කිරීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ	ක්‍රියාකාරකම 1- 2 සම්පූර්ණ කිරීම මත
4.	දත්ත විශ්ලේෂණය කර වන අලි සංගණනය සඳහා සුදුසු ක්‍රමවේද සහ භූගෝලීය පරිමාණයන් තීරණය කිරීම	දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන,	ක්‍රියාකාරකම 3 සම්පූර්ණ කිරීම මත
5.	අදාළ පරිමාණයන්හි වන අලි සංගණන සිදු කිරීම	විශ්වවිද්‍යාල	ක්‍රියාකාරකම 4 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

අවශ්‍ය අරමුදල් ප්‍රමාණය හඳුනාගනු ලබන ක්‍රමවේදය සහ සමීක්ෂණය කළ යුතු භූමි ප්‍රමාණය මත රඳා පවතින අතර විවිධ ක්‍රමවේද පරීක්ෂා කිරීම සඳහා මිලියන 10 ක අරමුදලක් වෙන් කිරීමට යෝජනා කෙරේ.

B1.3. වන අලින්ට GPS කරපටි පැළඳවීම

අලි ඇතුන්ට GPS කරපටි පැළඳවීම මගින් අලින්ගේ ව්‍යාප්ති රටා, වාසභූමි සහ සම්පත් භාවිතය පිළිබඳ දත්ත ලබාගත හැකිය. අලි ඇතුන්ගේ සංචරණය පිළිබඳ බොහෝ විශ්වාසයන් පවතින අතර, දැනට ලබාගත් මෙම දත්ත මගින් එම බොහෝ විශ්වාස වැරදි බව ඔප්පු වී ඇත. කළමනාකරණ සහ සංවර්ධන තීරණ ගැනීමේදී අලි ඇතුන්ගේ සත්‍ය දත්ත භාවිතා කිරීමෙන් අනාගතයේදී අලි-මිනිස් ගැටුම් වැඩිවීම වලක්වා ගත හැකිය.

අලි ඇතුන්ට GPS කරපටි පැළඳවීම මගින් ලබාගන්නා දත්ත හරහා අලි ඇතුන්ගේ සංක්‍රමණ මාර්ග සහ තීරණාත්මක සම්පත් භාවිතාවන් හඳුනාගෙන ඒවා සංවර්ධනයට මග පෙන්වීම සඳහා භාවිතා කළ හැකි අතර එමගින් අලි ඇතුන්ගෙන් සංවර්ධන කටයුතුවලට සිදුවන බාධාද අවම කරගත හැක. එසේ

නොකිරීමෙන්, සංවර්ධනයේ ප්‍රතිපලයක් වශයෙන් අලි ඇතුන්ට සංවර්ධිත ප්‍රදේශ හරහා හෝ ගම්මාන වැනි අර්ධ සංවර්ධිත නව ප්‍රදේශ හරහා ගමන් කරමින් බාධා අතික්‍රමණය කිරීමට සිදුවීම අලි-මිනිස් ගැටුම් ඔබ්බ දිවීමට තුඩු දෙනු ඇත.

අලි ඇතුන්ට GPS කරපටි පැළඳවීම මගින් ලබාගන්නා දත්ත හරහා අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමට යොදා ගන්නා උපක්‍රම වල කාර්යක්ෂමතාව පිළිබඳ අපක්ෂපාතී ඇගයීමක් ලබා ගත හැකි අතර ඒවා වඩාත් ඵලදායී බවට පත් කිරීම සඳහා හැඩ ගසා ගැනීමටද උපකාරී වේ. නිදසුනක් වශයෙන්, බොහෝ විට ඉදිරිපත්වන අදහසක් නම් ග්‍රාමීය විදුලි වැට මගින් ගම්මාන ආරක්ෂා කිරීම නිසා අලි ඇතුන් වඩාත් සංවර්ධිත ප්‍රදේශ කරා ගමන් කරන්නේද යන්නයි. ග්‍රාමීය විදුලි වැට මගින් ගම්මාන ආරක්ෂා කර ඇති ප්‍රදේශවල අලි ඇතුන් කරපටි පැළඳවීම මගින් නිරීක්ෂණය කිරීමෙන් එවැනි ගැටළු සඳහා හෝ ඊට එරෙහිව සත්‍ය සාක්ෂි ලබා ගත හැකිය. එසේම අලි පලවාහැරීම් වලට ලක් වන අලිනට කරපටි පැළඳවීම මගින් අලි පලවාහැරීම් වල ප්‍රතිපල පිළිබඳ සත්‍ය දර්ශනයක් ලබා දේ. අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන තුලට යොමු කෙරෙන අලිනට කරපටි පැළඳවීම මගින් ඔවුන්ට සිදුවන්නේ කුමක්ද යන්න පෙන්වීම කරයි. වාසස්ථාන කළමනාකරණයට අලි ඇතුන් ප්‍රතිචාර දක්වන ආකාරය GPS දත්ත මගින් පැහැදිලිව පෙන්වීම කරනු ඇත.

මෙසේ ලබාගන්නා දත්ත මගින් විශේෂිත අවස්ථාවන්හිදී ගත යුතු කළමනාකරණ ක්‍රියාමාර්ග ද පෙන්වීම කරයි. උදාහරණයක් ලෙස අලි ඇතුන් සමග දුම්රිය හා වාහන ගැටුම් සිදුවන ප්‍රදේශවල අලි ඇතුන්ට GPS කරපටි පැළඳවීම මගින් ලබාගන්නා දත්ත, එම අනතුරු කළමනාකරණ විකල්පයන් වන පාලම්, විදුලි වැටවල්, වේග සීමා වැනි දේ තෝරා ගැනීමට උපකාරී වේ. බවහෝග ආක්‍රමණය කිරීමට පෙළඹුණු අලිනට මගින් ඔවුන් හානි පමුණුවනු ලබන රටාව, ඔවුන් වසරේ නිශ්චිත කාලයකදී / වසර පුරාම හානි පමුණුවනු ලබයිද යන වග, කොපමණ වාර ගණනක් හානි පමුණුවනු ලබයිද, කුමන අවස්ථා වලදී ඔවුන් හානි පමුණුවනු ලබයිද යන්න දැනගැනීමට උපකාරී වන අතර එමගින් උක්ත හානි වැලැක්වීම සඳහා ගතයුතු ක්‍රියාමාර්ග පෙන්වා දෙයි.

කරපටි පළඳවනු ලබන අලි ඇතුන් මගින් ඔවුන් ජීවත්වන පරාසය පිළිබඳව නිවැරදි අවබෝධයක් ලබා දීමට නම් ප්‍රමාණවත් නියැදියකට කරපටි පැළඳවිය යුතුය. එබැවින් යම් ප්‍රදේශයක පිරිමි සහ ගැහැණු සතුන් ප්‍රමාණවත් සංඛ්‍යාවකට කරපටි පැළඳවිය යුතුය:

- සංවර්ධන කටයුතු සඳහා මගපෙන්වීමක් ලබාගැනීම සඳහා, රක්ෂිත ප්‍රදේශවලින් පිටත සහ විශේෂයෙන් සංවර්ධනය සඳහා සැලසුම් කර ඇති ප්‍රදේශවලට අලිනට කරපටි පැළඳවීමේදී ප්‍රමුඛතාවය දිය යුතුය.
- අලි ඇතුන්ගේ සාමාන්‍ය වාසභූමියක විශාලත්වය වර්ග කිලෝමීටර 200 ක් පමණ වන අතර අලි ඇතුන් ශ්‍රී ලංකාවේ වර්ග කිලෝමීටර 40,000 ක පමණ ජීවත්වේ. අලි ඇතුන් සහ මිනිසුන් පොදු ප්‍රදේශයක ජීවත්වන වසරිය වර්ග කිලෝමීටර 29,000 ක් පමණ වේ. එබැවින් සමස්ත ශ්‍රී ලංකාව සහ පිරිමි අලිනට හා අලි රංචු ආවරණය වන පරිදි නියෝජිත නියැදියක් ලෙස අලි 300 කට පමණ කරපටි පැළඳවීම අවශ්‍ය වේ.
- විශේෂිත කළමනාකරණ ක්‍රියාවලීන්ගේ සාර්ථකත්වය තක්සේරු කිරීමට සහ සුදුසු ක්‍රියාමාර්ග මොනවාදැයි තීරණය කිරීමට, එම ක්‍රියාකාරකම්වලට සම්බන්ධ අතිරේක අලි ඇතුන්ට කරපටි පැළඳවිය යුතුය.
- කරපටි පැළඳවීම සඳහා අලි ඇතුන් නිර්වින්දනය හෝ නිදි ගැන්වීම සිදු කළ යුතු අතර එය අලියාට සහ මෙහෙයුම සිදුකරන අයට අවදානමක් ගෙන දේ. එබැවින් එවැනි අවදානම් තක්සේරු කළ යුතු අතර ඒවා අවම කිරීම සහ කළමනාකරණය කිරීම සඳහා ගත යුතු පියවර, එනම් ගුවන්විදුලි සංඥා සිරිත්පර (Radio-dart) භාවිතය, ප්‍රමාණවත් සම්පත් සැපයීම, හදිසි අවස්ථා ආමන්ත්‍රණය කිරීම සඳහා උපකරණ සහ ක්‍රියා පටිපාටි සැපයීම යනාදිය සිදුකළ යුතුය.

වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවේ පශු වෛද්‍ය අංශයට ඔවුන්ගේ එදිනෙදා රාජකාරී අතරතුර අපේක්ෂිත මට්ටමේ කරපටි පැළඳවීම ප්‍රමාණයක් සිදු කිරීමට හැකියාවක් නැත. උදාහරණයක්

වශයෙන් ESCAMP ව්‍යාපෘතිය යටතේ ලබාගත් කරපටි 40 කින්, වසර තුනකට ආසන්න කාලයක් තුළ කරපටි පැළඳවීමට හැකියාව ලැබී ඇත්තේ අලි 31 ක දෙනෙකුට පමණි. එබැවින් අලි-මිනිස් ගැටුම් කළමනාකරණයට අදාළ පරිමාණයට කරපටි පැළඳවීම සඳහා විශේෂිත ඒකකයක් පිහිටුවීම අවශ්‍ය වේ.

වගුව 21. වන අලින්ට GPS කරපටි පැළඳවීමේ වැඩසටහන ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	ESCAMP ව්‍යාපෘතිය යටතේ කරපටි පළඳවනු ලැබූ අලින්ගේ දත්ත තීරණ ගැනීම සඳහා අදාළ පාර්ශව වලට ලබා දීම*	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව	කඩිනමින්
2.	කරපටි 100 ක් මිලදී ගැනීම		ප්‍රසම්පාදන ක්‍රියාවලිය කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
3.	කරපටි පැළඳවීම සඳහා නව ඒකකයක් පිහිටුවීම		කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
4.	වන අලින් 100 කට කරපටි පැළඳවීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	පළමු වසර අවසානයට පෙර නිම කිරීම
5.	අලින්ට කරපටි පැළඳවීම මගින් ලබාගන්නා සංවරණ දත්ත වෙත පොදු ජනතාවට ප්‍රවේශ වීමට හැකි https://www.nsd.gov.lk/geoportals වැනි වෙබ්අඩවියක පළකිරීම		කරපටි පැළඳවීම ඇරඹීමෙන් පසු
6.	දත්ත අඛණ්ඩව විශ්ලේෂණය කර කළමනාකරණ සහ සංවර්ධන කටයුතු සඳහා මග පෙන්වීමක් ලෙස භාවිතා කිරීම		කරපටි පැළඳවීම ඇරඹීමෙන් පසු
7.	කරපටි පැළඳවීම සම්පූර්ණ කිරීම හා ඉදිරි අවශ්‍යතා හඳුනාගැනීම මත පදනම්ව අමතර කරපටි මිලදී ගැනීම සහ අංක 4 සිට 7 දක්වා ක්‍රියාකාරකම් අඛණ්ඩව සිදුකිරීම		දෙවැනි වසරේ සිට

* ESCAMP ව්‍යාපෘතිය යටතේ කරපටි පළඳවනු ලැබූ අලින්ගේ දත්ත මෙම ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම සකස්කිරීම සඳහාද නොලැබුණි.

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

ප්‍රකට නිෂ්පාදකයෙකුගෙන් ආනයනය කරන ලද GPS කරපටියක් සඳහා පිරිවැය ඇමරිකානු ඩොලර් 5,000 ක් පමණ වේ (රුපියල් මිලියනයක් පමණ). එබැවින් කරපටි 100 ක වියදම රුපියල් මිලියන 100 ක් පමණ වේ. කරපටි පැළඳවීම සඳහා වෙනම ඒකකයක් ස්ථාපනය කිරීම සහ කරපටි පැළඳවීමේ මෙහෙයුම් සඳහා විශේෂයෙන් වැය වන වියදම් ඇස්තමේන්තු අදාළ ආයතන විසින් සකස්කළ යුතුය. කෙසේ වෙතත්, පශුචෛද්‍යවරුන් දෙදෙනෙකුගෙන්, සෙසු කාර්ය මණ්ඩලය අට දෙනෙකුගෙන් සහ වාහන දෙකකින් සමන්විත ඒකකයක් ස්ථාපනය කිරීමට සහ අලින් 100 දෙනෙකුට කරපටි පැළඳවීමට වැයවන මුදල ආසන්න වශයෙන් රුපියල් මිලියන 100 ක් පමණ විය හැකිය. ඒ අනුව පළමු වසර සඳහා වියදම රුපියල් මිලියන 200 ක් පමණ වේ.

B.1.4. ගොදුරුබිම් කළමනාකරණ අත්හදාබැලීම්

ගොදුරුබිම් කළමනාකරණය සිදුකල ප්‍රදේශවලට අලි ඇතුන් ආකර්ෂණය කර ගත හැකිද යන්න සහ එහි රඳවාගත හැකිද යන්න මෙන්ම අලි ඇතුන් ආහාරයට ගන්නා හෝග වගා කිරීම මගින් අලින් වැඩි ගහන සනත්වයක් එහි පවත්වාගත හැකිද යන්න තීරණය කිරීම ඉතා තීරණාත්මක වන බැවින් ගොදුරුබිම් කළමනාකරණය පිළිබඳ පරීක්ෂණයන් පැවැත්වීමට යෝජනා කෙරේ. පරීක්ෂාවට ලක්

කළ යුතු ප්‍රධාන අංග වනුයේ ගොදුරුබිම් වෙනස් වීමට පෙර සහ පසු අලි ඇතුන් සහ අනෙකුත් වන ජීවීන්ගේ මැදිහත්වීම හා භාවිතය හේතුවෙන් ලැබෙන පිරිවැය-ප්‍රතිලාභ සහ ඵලදායිතාවයේ වෙනසයි. මේවායේ ප්‍රතිපල මගින් අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා ගොදුරුබිම් කළමනාකරණයේ කාර්යභාරය අර්ථ දක්වනු ඇත.

වගුව 22. ගොදුරුබිම් කළමනාකරණ අත්හදාබැලීම් ව්‍යාපෘති ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	ගොදුරුබිම් කළමනාකරණය කළහැකි ප්‍රදේශ හඳුනාගැනීම	වනජීවී සහ වන සම්පත්	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	ගොදුරුබිම් කළමනාකරණ අත්හදාබැලීම් සිදුකළ හැකි හෙක්ටයාර 100 බැගින් පමණ වන බිම් කැබලි 10 තෝරාගැනීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය,	ක්‍රියාකාරකම 1 සම්පූර්ණ කිරීම මත
3.	ගොදුරුබිම් කළමනාකරණයේ ප්‍රතිකාර 5 ක් තෝරාගැනීම විවිධ හෝග හෝ විවිධ බිම් සැකසුම් හෝ වගා ක්‍රම යොදාගෙන වගා කල හෝග කිහිපයක මිශ්‍රණ 5 ක් විය හැකිය	වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, වන සංරක්ෂණ	ක්‍රියාකාරකම 2 සම්පූර්ණ කිරීම මත
4.	එක් එක් ප්‍රතිකාර පහට අහඹු ලෙස ප්‍රතිවලින් (Replicate) 2 බැගින් යෙදීම	දෙපාර්තමේන්තුව,	ක්‍රියාකාරකම 3 සම්පූර්ණ කිරීම මත
5.	සෑම මාස 3 කටම වරක් අවුරුදු දෙකක කාලයක් සඳහා, අලි ඇතුන් සහ වෙනත් සතුන් විසින් එම පර්යේෂණ නියැදි භාවිතා කිරීම සම්බන්ධයෙන් අනුවිෂද (Transect) සහ නියැදි බිම් කඩ වල වසුරු ගණන් කිරීම මගින් දත්ත එක්රැස් කිරීම	දිස්ත්‍රික් ලේකම් කාර්යාල, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	ක්‍රියාකාරකම 1 සම්පූර්ණකිරීම මත දෙවැනි වසර සඳහා
6.	සෑම මාස 3 කටම වරක් අවුරුදු දෙකක කාලයක් සඳහා, නියැදි බිම් කඩ මත පදනම්ව ශාක වැස්මේ විවිධත්වය හා බහුලත්වය ලේඛනගත කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 1 සම්පූර්ණකිරීම මත දෙවැනි වසර සඳහා
7.	ගොදුරුබිම් කළමනාකරණය කරනු ලබන ප්‍රදේශයේ ජීවත්වන පිරිමි සතුන් පස් දෙනෙකුට සහ අලි රංචු දෙකක ගැහැණු සතුන් දෙදෙනෙකුට GPS කරපටි පැළඳවීම, ඔවුන් ගොදුරුබිම් කළමනාකරණය කල ප්‍රදේශය සහ වෙනත් ප්‍රදේශ භාවිතා කරන ආකාරය අධීක්ෂණය කිරීම		ආරම්භයේදී
8.	ගොදුරුබිම් කළමනාකරණය කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 5, 6 සහ 7 න් වසරකට පසු
9.	ගොදුරුබිම් කළමනාකරණයට පෙර සහ පසු නියැදි බිම් කඩ වල වෘක්ෂලතා පැතිකඩ සහ බහුලත්වය සහ අලි ඇතුන් සහ සෙසු වනජීවීන්ගේ භාවිතය විශ්ලේෂණය කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 5, 6 සහ 7 න් වසරකට පසු
10.	පිරිවැය-ප්‍රතිලාභ විශ්ලේෂණය කිරීම, අලි ඇතුන්ට ඇති බලපෑම සහ අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා අදාළත්වය තීරණය කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 9 සම්පූර්ණ කිරීම මත

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

හෙක්ටයාරයකට රුපියල් 100,000 බැගින් ගොදුරුබිම් හෙක්ටයාර 1,000 ක් කළමනාකරණය කිරීම සඳහා පිරිවැය රුපියල් මිලියන 100 කි. ප්‍රකට නිෂ්පාදකයෙකුගෙන් ආනයනය කරන ලද GPS කරපටියක් සඳහා සෘජු පිරිවැය ඇමරිකානු ඩොලර් 5,000 ක් පමණ වේ (රුපියල් මිලියනයක් පමණ). එබැවින් කරපටි 10 ක වියදම රුපියල් මිලියන 10 ක් පමණ වේ. දැනට පවත්නා වනජීවී සංරක්ෂණ

දෙපාර්තමේන්තු කාර්ය පටිපාටිය තුළ එක් අලියෙකුට කරපටියක් පැළඳවීම සඳහා ඇස්තමේන්තුගත පිරිවැය රුපියල් 200,000 ක් වන අතර මුළු වියදම රුපියල් මිලියන 2 කි. එබැවින් කරපටි මිලදීගැනීම සහ පැළඳවීම සඳහා මුළු පිරිවැය රුපියල් මිලියන 12 කි. වසර දෙකක් සඳහා වෘත්තීය සහ වනජීවී භාවිතයන් අධ්‍යයනය සඳහා රුපියල් මිලියන 4 ක් වැයකිරීමට යෝජනා කෙරේ. මේ අනුව යෝජිත මුළු ප්‍රතිපාදන රුපියල් මිලියන 116 කි.

B.2. අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ මෙවලම් සංවර්ධනය හා වැඩිදියුණු කිරීම

වන අලින්ගෙන් එල්ලවන බලපෑම් 100% ක් වලක්වන, සෑම ස්ථානයකටම එකසේ යොදාගත හැකි, අහිතකර බලපෑම් රහිත ක්‍රමවේදයක් වර්තමානයේ නොමැත. බාධක ක්‍රම වැඩිමනක් යොදාගැනීමට හැක්කේ සීමිත අවස්ථාවන්හි පමණක් වීම හෝ අලි ඇතුන් එය අතික්‍රමණය කිරීමට උගැනීම නිසා එම ක්‍රමවේද අකාර්යක්ෂම වීම තවද ගැටළුවකි. අද වන විට නැවත නැවත නිරාවරණය වීම නිසා අලි ඇතුන් බොහෝ පාලන ක්‍රම වලට හුරුවී ඇත. එමනිසා අලි ඇතුන්ගෙන් එල්ලවන බලපෑම් වැලැක්වීම සඳහා දැනට ඇති ක්‍රමවේද නවීකරණය, නව ක්‍රමවේද දියුණු කිරීම සහ නවෝත්පාදන හඳුන්වාදීම ඉතා වටී.

B.2.1 අගල්

අලි ඇතුන්ට බාධකයක් ලෙස අගල් කැපීම සිදු කරනු ලබන්නේ ඔවුන්ගේ විශාල ශරීර බර හේතුවෙන් පාද වලට එල්ලවන බලපෑම නිසා අලි ඇතුන් බාධක හරහා පැනීම සිදු නොකරන බව උපකල්පනය කරමිනි. එමනිසා අගලකට මුහුණ දෙන විට, අලි ඇතුන් එය හරහා දිගු පියවර තබා ඇදී ගමන් කිරීමට උත්සාහ කරයි. දිගු පියවර තබා එය හරහා ගමන් කිරීමට නොහැකි තරම් පළල් අගල් ඇති විට ඔවුන් එක් පසෙකින් ඒ තුලට බැස අනෙක් පසින් ඉවුරට ගොඩවී යාමට උත්සාහ කරයි. එනිසා අලි බාධක ලෙස අගල් තැනීමේ මූලධර්මය නම්, අලියෙකුට දිගු පියවර තබා එගොඩට යෑමට නොහැකි තරම් පළල හා අලියෙකුට ඇතුළුවීමට නොහැකි තරම් පටු වීමය. නමුත් අලි ඇතුන් විවිධ ප්‍රමාණයෙන් වන අතර සියල්ලන්ටම ගැලපෙන පළලක් සොයාගැනීම දුෂ්කරය.

පාංශු තත්ත්වයන්හි විචලනය, පාෂාණමය උපස්ථරයක් තිබීම වැනි කරුණු නිසා දිගු දුරක් අගල ඉදිකිරීම දුෂ්කර ය. අගල් මගින් මතුපිට ජලය බැස යෑමට ද බාධා ඇති විය හැකි අතර එමගින් වාරි ජලය සැපයීම සම්බන්ධ ගැටළු ඇති විය හැක. මීට අමතරව මහා මාර්ග, ජල මාර්ග ආදිය හරහා අගල් තැනීමට නොහැකි ය. අගල් පද්ධතියේ ඉතිරිව ඇති එවැනි ඕනෑම අවසරයක් හරහා අලි ඇතුන් ගමන් කරනු ඇත. තවද අගල් මගින් වෙනත් සතුන් ගමන් කිරීමට ද බාධා ඇති කරන බැවින් එමගින් අලි ඇතුන් පාලනයට වඩා පුළුල් බලපෑමක් ඇති කරයි.

අගල් වල ඇති විශාලම ගැටළුව නම් වැසි සමයේ ජලය පිරී තිබීම සහ එමගින් ඉවුරු බිඳී යාමයි. අලි ඇතුන් ද අගල් දෙපසට බර තබා සක්‍රීයව ඉවුරු බිඳ දමනු ලබයි. අලි ඇතුන්ට ලිස්සා යාමෙන් ඉතා තීව්‍ර බැවුමකින් පවා පහළට ගමන් කළහැකි අතර එවන් බැවුම් දණ ගසමින් ඉහළට නැගීමද කළ හැකිය. කොන්ක්‍රීට් ඇතිරීම මගින් අගල් දෙපස ඉවුරු ස්ථාවර කර ඉවුරු බිඳීම වලක්වා ගත හැකිය. කෙසේ වෙතත්, එවැනි ස්ථායීකරණයක් ඉතා මිල අධික විය හැකි අතර කිලෝමීටරයකට රුපියල් මිලියන ගණනක පිරිවැයක් දැරීමට සිදුවනු ඇත. ඉවුරු ස්ථාවර කිරීම සඳහා විවිධ ක්‍රම හෝ ද්‍රව්‍ය භාවිතා කිරීම මගින් අගල් වඩාත් ලාභදායී කිරීම කළ හැකි දැයි සොයා බැලිය හැකිය.

දකුණේ පැල්වත්ත උක් වගාවේ ආශ්‍රිතව සහ ලුණුගම්වෙහෙර ජාතික උද්‍යානයේ මෙන්ම වයඹ පළාතේ කත්තෝරුව ප්‍රදේශයේ වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මගින් විදුලි වැට සමග ඒකාබද්ධව අගල් අත්හදා බලා ඇති නමුත් එමගින් අපේක්ෂිත ප්‍රතිපල ලැබී නොමැත. පුත්තලම ප්‍රදේශයේ පෞද්ගලික ඉඩම් හිමියන් ඔවුන් විසින්ම අගල් අත්හදා බලා ඇති නමුත් එයද සාර්ථකවී නැත. අලි ඇතුන් විසින් විදුලි වැට බිඳීම සඳහා ශාක කඳන් ගෙනැවිත් දැමීම වැලැක්වීම සඳහා

ගල්ගමුව ප්‍රදේශයේ යොදාගෙන ඇති කුඩා අගල් යම් සාර්ථකත්වයක් ලබා ඇත. එබැවින් අගල් විශේෂීකරණයන් අත්හදා බලා නියමු පරිමාණයෙන් පරීක්ෂා කර ඵලදායී යැයි පෙනේ නම් ක්‍රියාකාරී සැලැස්මට ඇතුළත් කළ යුතුය.

වගුව 23. අගල් සංවර්ධනය කිරීම ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	අගල් විකරණයන් සංවර්ධනය කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත්	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	පරීක්ෂණ අගල් තැනීම, පිරිවැය, කල්පැවැත්ම, සහ ඵලදායීතාව තක්සේරු කිරීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය	ක්‍රියාකාරකම 1 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව
3.	නියමු පරීක්ෂණ සිදුකිරීම කල්පැවැත්ම, සහ ඵලදායීතාව අධීක්ෂණය	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ	ක්‍රියාකාරකම 2 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව
4.	සාර්ථක නම් ක්‍රියාකාරී සැලැස්මට අනුගත කිරීම සහ සුදුසු පරිමාණයෙන් ක්‍රියාවට නැංවීම	දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	ක්‍රියාකාරකම 3 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

අගල් විශේෂීකරණයන් අධ්‍යයනය කිරීම සඳහා පළමු වසරේදී රුපියල් මිලියන 50 ක මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන වෙන්කිරීමට යෝජනා කෙරේ. එහි ඵලදායීතාව නිර්ණය කිරීමට පෙර අඩු තරමින් වසරක කාලයක් අධ්‍යයන සිදුකර යුතුය.

B 2.2. විදුලි වැට ආකෘති වැඩිදියුණු කිරීම

වර්තමාන විදුලි වැට ආකෘතිය නියමිත ස්ථානයේ පිහිටා තිබෙන්නේ නම්, නියමිත ප්‍රමිතියෙන් ඉදිකර තිබෙන්නේ නම් සහ නඩත්තු කරන්නේ නම් ඒවා සෑහෙන තරමක් ඵලදායී වේ. කෙසේ වෙතත්, අලි ඇතුන් ඇතැම් අවස්ථාවලදී එවැනි විදුලි වැට පවා බිඳ දමයි. ‘එල්ලෙන වැට’ වැනි විදුලි වැට විකරණයන් වඩා ඵලදායී බව සොයාගෙන ඇත - නිදසුනක් ලෙස හම්බන්තොට කසළ බැහැරලන ස්ථානය වටා ඉදිකර ඇති විදුලි වැට. එබැවින් ඒවා සුදුසු භූගෝලීය හා කාල පරිමාණයකින් පරීක්ෂා කළ යුතු අතර ඒවා වඩාත් ඵලදායී බව සනාථ වුවහොත් පුළුල් පරාසයක ක්‍රියාත්මක කිරීමට අවශ්‍ය අතිරේක වෙනස්කම් සිදුකර භාවිතයට ගත යුතුය.

වගුව 24. විදුලි වැට ආකෘති වැඩිදියුණු කිරීමේ වැඩසටහන ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	විදුලි වැට විකරණයන් සංවර්ධනය කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත්	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	පරීක්ෂණ විදුලි වැට තැනීම, පිරිවැය, කල්පැවැත්ම, සහ ඵලදායීතාව තක්සේරු කිරීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය	ක්‍රියාකාරකම 1 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව
3.	නියමු පරීක්ෂණ සිදුකිරීම කල්පැවැත්ම, සහ ඵලදායීතාව අධීක්ෂණය	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී	ක්‍රියාකාරකම 2 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව
4.	සාර්ථක නම් ක්‍රියාකාරී සැලැස්මට අනුගත කිරීම සහ සුදුසු පරිමාණයෙන් ක්‍රියාවට නැංවීම	සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල	ක්‍රියාකාරකම 3 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

විදුලි වැට වශේෂීකරණයන් අධ්‍යයනය කිරීම සඳහා පළමු වසරේදී රුපියල් මිලියන 50 ක මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන වෙන්කිරීමට යෝජනා කෙරේ. එහි ඵලදායීතාව නිර්ණය කිරීමට පෙර අඩු තරමින් වසරක කාලයක් අධ්‍යයන සිදුකර යුතුය.

B2.3. නව අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ මෙවලම් සංවර්ධනය කිරීම

නව ක්‍රම, උපකරණ හෝ ද්‍රව්‍ය වැනි අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ විවිධ අංශ සඳහා නව ප්‍රවේශයන් විමර්ශනය කිරීම දිරිමත් කළ යුතුය.

වගුව 25. නව අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ මෙවලම් සංවර්ධනය කිරීමේ වැඩසටහන ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	ප්‍රායෝගිකව යොදාගතහැකි ක්‍රම, නවෝත්පාදන හඳුනාගැනීම	වනජීවී සහ වන සම්පත්	කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම
2.	ක්‍රම, ආකෘති සංවර්ධනය කිරීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය	පළමු වසරේ සිට ඉදිරියට
3.	ඵලදායීතාව, ප්‍රායෝගිකබව, කල්පැවැත්ම හා නිරසාරබව පරීක්ෂා කිරීම සහ පිරිවැය-ප්‍රතිලාභ තක්සේරු කිරීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ	ක්‍රියාකාරකම 2 සම්පූර්ණකිරීම මත
4.	ක්‍රියාකාරකම 2 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව ක්‍රම/නවෝත්පාදන තෝරාගැනීම සුදුසු ප්‍රදේශවල, ප්‍රමාණවත් භූගෝලීය සහ කාල පරිමාණයට අනුව නියමු පරීක්ෂණ සිදුකිරීම	දෙපාර්තමේන්තුව , පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල, නව	ක්‍රියාකාරකම 3 සම්පූර්ණකිරීම මත
5.	ක්‍රියාකාරකම 4 හි ප්‍රතිපල මත පදනම්ව අදාළ නම් ක්‍රියාකාරී සැලැස්මට අනුගත කිරීම	නිපැයුම්කරුවන්, අනෙකුත් ඇල්මැති පාර්ශව	ක්‍රියාකාරකම 4 සම්පූර්ණකිරීම මත

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

ක්‍රමවේදයන් හෝ ආකෘති හඳුනා ගැනීම සහ සංවර්ධනය කිරීම සඳහා අවම වශයෙන් වසරක්වත් ගතවනු ඇතැයි අපේක්ෂා කරන බැවින්, පළමු වර්ෂයේදී නිශ්චිත ප්‍රතිපාදන අවශ්‍ය නොවේ, එය අදාළ ආයතනවල සාමාන්‍ය ක්‍රියාකාරිත්වය තුළ සිදු කළ යුතුය. නව මෙවලම් සංවර්ධනය කරන ඕනෑම නව නිපැයුම්කරුවකු හෝ ආයතනයක් ඒවා සංවර්ධනය කිරීම සඳහා සම්පත් සොයා ගත යුතුය. එවැනි ක්‍රම / ආකෘති සංවර්ධනය කිරීමෙන් පසු, ඊළඟ පියවර සඳහා ඇස්තමේන්තුගත පිරිවැය මත පදනම්ව අරමුදල් වෙන් කිරීම අවශ්‍ය වේ (වගුව 25, ක්‍රියාකාරකම 3 සිට ඉදිරියට).

B3. අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම් වලට අනුගත කිරීම

අලි ඇතුන් ජීවත්වන ප්‍රදේශවල සිදුවන සැලසුම් සහගත සංවර්ධන ව්‍යාපෘති සකස් කිරීමේදීම අලි-මිනිස් ගැටුම් වැලැක්වීම සඳහා ගතයුතු පියවර ඊට ඇතුළත් කළයුතු අතර ඒවා සම්පූර්ණයෙන් ක්‍රියාත්මක කිරීම සහතික කළයුතුය. අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සංවර්ධන ව්‍යාපෘතියේ අනිවාර්ය අංගයක් ලෙස සැලකිය යුතු අතර සැලසුමේ සංකල්පිත අවධියේ සිට ව්‍යාපෘති සැලසුම් ක්‍රියාවලියට ඒකාබද්ධ කළ යුතුය. සංවර්ධන ව්‍යාපෘතිය හේතුවෙන් සෘජුවම අවට ප්‍රදේශවල පැන නගින හෝ වැඩිවිය හැකි අලි-මිනිස් ගැටුම් මෙන්ම ව්‍යාපෘතියේ ප්‍රතිපලයක් ලෙස සිදුවන ද්විතීයික සංවර්ධනයන්

හරහා සංවර්ධන ව්‍යාපෘතියේ වක්‍ර හා සමුච්චිත බලපෑම් ද හේතුවෙන් ඇතිවන සියළු අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීම සඳහා උපාය මාර්ග සහ අරමුදල් සැලසුම් වලට ඇතුළත් වීම වැදගත්ය.

ඒ හා සමාන හෝ ඇතැම් විට ඊටත් වඩා වැදගත් කරුණක් වන්නේ අලි-මිනිස් ගැටුම් උත්සන්න වීම වැළැක්වීමට නම් අලි ඇතුන් ජීවත්වන ප්‍රදේශවල සැලසුම් රහිත / සැලසුම් නොකළ සංවර්ධන කටයුතු (අනවසර අල්ලා ගැනීම්) වැළැක්වීම ය. කෙසේ වෙතත්, A5.1 පරිච්ඡේදය යටතේ අනවසර අල්ලා ගැනීම් පිළිබඳව සාකච්ඡා කෙරෙන බැවින් මෙහි සැලසුම්ගත සංවර්ධනය පමණක් සාකච්ඡා කරනු ඇත.

අලි ඇතුන් සමග ගැටුම් ඇති කරන ප්‍රධාන සංවර්ධන ක්‍රියාකාරකම වන්නේ කෘෂිකාර්මික සංවර්ධනය සහ ඊට අනුබද්ධ වැව් ඉදිකිරීම, වැව් පුනරුත්ථාපනය හා වාරිමාර්ග නිර්මාණය වැනි ක්‍රියාකාරකම් ය. ඊට අමතරව යටිතල පහසුකම් සංවර්ධනය හා ඉදිකිරීම් මගින් වන අලිගේ සංවරණ මාර්ගවලට හා තීරණාත්මක සම්පත් වෙත ප්‍රවේශ වීමට බාධා ඇති කළ හැකි අතර එමගින්ද ගැටුම් උග්‍ර වේ.

වර්තමානයේදී අලි ඇතුන් ජීවත්වන ප්‍රදේශවල සිදුවන බොහෝ සංවර්ධන කටයුතු වලදී සංවර්ධනයේ ප්‍රතිපලයක් ලෙස උග්‍ර වන අලි-මිනිස් ගැටුම් වැළැක්වීම සඳහා සංවර්ධකයා සුදුසු පියවර ගැනීමක් සිදු නොකරයි. ව්‍යාපාරික කිහිපයක් හැරුණුකොට රාජ්‍ය ආයතන, රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන, සමාගම් සහ පුද්ගලයින් විසින් සිදු කරන සංවර්ධන කටයුතු සම්බන්ධයෙන් මෙය සත්‍ය වේ. මෙම තත්ත්වය අඛණ්ඩව පැවතුනහොත් අලි-මිනිස් ගැටුම් කළමනාකරණය කිරීමට නොහැකි වනු ඇත.

B3.1. මහා පරිමාණ සැලසුම්ගත ව්‍යාපෘති

මහා පරිමාණ සැලසුම්ගත සංවර්ධන ව්‍යාපෘති පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුකරණ ක්‍රියාවලියකට (EIA) භාජනය වන අතර එමගින් ව්‍යාපෘතිය හේතුවෙන් ඇතිවිය හැකි අලි-මිනිස් ගැටුම් වැළැක්වීම සහ කළමනාකරණය කිරීම සඳහා ප්‍රමාණවත් ආරක්ෂක උපක්‍රම යෙදීමට සංවර්ධකයාට බල කෙරෙන කොන්දේසි පැනවිය හැකිය. මෙය ඵලදායී වීමට නම් A2.1 පරිච්ඡේදය යටතේ දක්වා ඇති ගැටළු පිළිබඳව, නියාමන ආයතනය හොඳින් දැනුවත්වී සිටිය යුතුය.

අවස්ථා ගණනාවකදී, නියාමන ආයතනය ලෙස මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය විසින් කොන්දේසි සහිත අනුමැතිය ලබා දුන්නද, ව්‍යාපෘති යෝජක විසින් කොන්දේසි පිළිපැදීමෙන් වැළකී ව්‍යාපෘතිය සම්පූර්ණ කර ඇත. එබැවින් පැනවූ කොන්දේසි ක්‍රියාත්මක කිරීම සහතික කරන ඵලදායී අධීක්ෂණ හා දණ්ඩන ක්‍රියාවලියක් තිබීම අත්‍යවශ්‍ය වේ.

වගුව 26. මහා පරිමාණ ව්‍යාපෘති වලට අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ ක්‍රියාමාර්ග අනුගත කිරීම ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	අලි ඇතුන් ජීවත්වන ප්‍රදේශ ආශ්‍රිතව මහා පරිමාණයේ සංවර්ධනය කටයුතු සිදු කිරීමේදී එම පාර්ශව විසින් අලි-මිනිස් ගැටුම් ඇතිවීම සහ වර්ධනයවීම වැළැක්වීම සඳහා අනුගමනය කළයුතු ක්‍රියාමාර්ග අඩංගු මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය	කඩිනමින්
2.	මිනිසුන් සහ අලි ඇතුන් පොදුවේ ජීවත්වන ප්‍රදේශ තුළ යෝජනා කර ඇති සංවර්ධන ව්‍යාපෘතිවල පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුකරණයට (EIA) අදාළ විෂයය නිර්ණය සටහනට (Terms of Reference) අලි-මිනිස් ගැටුම් විභවය සහ එය අවම කිරීම තක්සේරු කිරීම ඇතුළත් කර ඇති බවට සහතික වීම	මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය, ව්‍යාපෘති අනුමත කරන නියෝජිතායතන	කඩිනමින්

3.	පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුකරණ ක්‍රියාවලියට අදාළ කොන්දේසි පැනවීම සහතික වීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය,	මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම මත
4.	අදාළ මාර්ගෝපදේශ අධීක්ෂණය සහ ක්‍රියාත්මක කිරීම සහතික කිරීම සඳහා යාන්ත්‍රණයක් සකස් කිරීම	වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය, ව්‍යාපෘති අනුමත කරන නියෝජිතායතන	කොන්දේසි පැනවීම මත

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

හඳුනාගත් ක්‍රියාකාරකම් අදාළ ආයතනවල සාමාන්‍ය ක්‍රියාකාරිත්වය තුළ සිදු කළ හැකි බැවින් විශේෂිත ප්‍රතිපාදන වෙන්කිරීමක් අවශ්‍ය නොවේ.

B3.2. කුඩා පරිමාණ ව්‍යාපෘති

කුඩා පරිමාණ සංවර්ධන ව්‍යාපෘතිවල සමුච්චිත බලපෑම මහා පරිමාණ ව්‍යාපෘතිවලට වඩා වැඩි විය හැකිය. කුඩා පරිමාණ ව්‍යාපෘති පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරුකරණ ක්‍රියාවලියකට භාජනය නොවේ. එබැවින් ඒවායින් සිදුවන බලපෑම් ආමන්ත්‍රණය සඳහා වෙනස් ක්‍රියාවලියක් සකස් කළ යුතුය.

අලි-මිනිස් ගැටුම් කෙරෙහි කුඩා ව්‍යාපෘතිවල සමුච්චිත බලපෑම තක්සේරු කිරීම සහ එවැනි සංවර්ධන ව්‍යාපෘති වල ප්‍රතිපලයක් ලෙස අලි-මිනිස් ගැටුම් ඇතිවීම හා නිවු වීම වැලැක්වීම සඳහා ගත හැකි පියවර අලි-මිනිස් ගැටුම් කළමනාකරණය සඳහා ඉතා වැදගත් වේ. මහා පරිමාණ ව්‍යාපෘති වලට සමානවම, නිර්දේශිත ක්‍රියාමාර්ග නිසි ලෙස ක්‍රියාවට නැංවීම අධීක්ෂණය හා සහතික කිරීම සඳහා යාන්ත්‍රණයක් කුඩා පරිමාණ ව්‍යාපෘති සඳහාද අනුගමනය කළ යුතුය.

වගුව 27. කුඩා පරිමාණ ව්‍යාපෘති වලට අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමේ ක්‍රියාමාර්ග අනුගත කිරීම ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	අලි ඇතුන් ජීවත්වන ප්‍රදේශ ආශ්‍රිතව සුළු පරිමාණයේ සංවර්ධන කටයුතු සිදු කිරීමේදී එම පාර්ශව විසින් අලි-මිනිස් ගැටුම් ඇතිවීම සහ වර්ධනයවීම වැලැක්වීම සඳහා අනුගමනය කළ යුතු ක්‍රියාමාර්ග අඩංගු මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, මධ්‍යම පරිසර අධිකාරිය, දිස්ත්‍රික් ලේකම් කාර්යාල	කඩිනමින්
2.	අදාළ මාර්ගෝපදේශ පැනවීම, අධීක්ෂණය සහ ක්‍රියාත්මක කිරීම සහතික කිරීම සඳහා යාන්ත්‍රණයක් සකස් කිරීම		ක්‍රියාකාරකම 1 සම්පූර්ණකිරීම මත

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

හඳුනාගත් ක්‍රියාකාරකම් අදාළ ආයතනවල සාමාන්‍ය ක්‍රියාකාරිත්වය තුළ සිදු කළ හැකි බැවින් විශේෂිත ප්‍රතිපාදන වෙන්කිරීමක් අවශ්‍ය නොවේ.

B3.3. හේන් වගා කළමනාකරණය

හේන් වගාව පුළුල් භාවිතයක් සහිත දිගු කලක් තිස්සේ පැවත ආ සාම්ප්‍රදායික කෘෂිකාර්මික ක්‍රමයක් වන නමුත් සාමාන්‍යයෙන් එය පාරිසරික වශයෙන් විනාශකාරී කටයුත්තක් ලෙස සැලකේ. වියළි කලාපයේ එළවලු නිෂ්පාදනයෙන් සැලකිය යුතු ප්‍රමාණයක් හේන් වගාවෙන් සැපයෙන අතර එබැවින්

එය වැදගත් ආර්ථික කටයුත්තක් ලෙස සැලකිය හැකිය. අතීතයේ දී, බොහෝ දුරට එක් බිම් කඩක කන්තයක් හෝ කන්ත කිහිපයක් වගා කර හේන් වගාව වෙනත් බිම් කට්ටියකට මාරුවීම සිදු කරන ලදී. එහිදී පරිණත වනාන්තර කුට්ටි හේන් වගාව සඳහා කපා පුළුස්සා දමනු ලැබීය (නව දැලි හේන්). එවැනි ක්‍රමයක වගා කිරීමේ වක්‍රයක් බොහෝ විට අවුරුදු 25 ක් හෝ ඊට වැඩි විය හැකිය.

හේන් වගාව සඳහා පරිණත වනාන්තර කැපීම තවදුරටත් අනුමතකල නොහැකි අතර එය තිරසාර නොවන, වනාන්තර ආවරණය අහිමි කරන ක්‍රියාවකි. එසේම කඳු බෑවුම්වල හේන් වගාව ද තිරසාර නොවන අතර එය පාංශු බාදනයට හා මතුපිට පස අහිමි වීමට තුඩු දෙන අතර, එවැනි ඉඩම් මුඩු බිම් බවට පත්වේ. හේන් වගාව පවත්වාගෙන යාමෙන් ඇතිවන තවත් ප්‍රධාන ගැටළුවක් වනුයේ හේන් ඉඩම් ස්ථිර වගාවන් හා ජනාවාස බවට පරිවර්තනය වීමයි. එවැනි පරිවර්තනයන් අලි-මිනිස් ගැටුම් නිර්මාණය කිරීමට ප්‍රධාන හේතුවක් වන්නේ එය ඒකපුද්ගල මට්ටමින් වන අලි වාසභූමි තුළ සිදුවන බැවිනි. වර්තමානයේ බොහෝ හේන් වගා කටයුතු එක් ස්ථානයකින් තවත් ස්ථානයකට මාරුවීම සිදු නොවන අතර දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ වාර්ෂිකව වගා කිරීම සිදුවේ. අද වන විට බොහෝ හේන් වගා හුදෙක් සෘතුමය වගාවන් සහ/හෝ අවුරුදු පහකට අඩු කෙටි වගා වක්‍ර වේ.

කෙසේ වෙතත්, කෙටි වගා වක්‍ර තුළත් පුරෝගාමී ශාක විශේෂවල බීජ වියලි කාලයේ වගා නොකරන කාල පරිච්ඡේදයන්හිදී හේන් ඉඩම් වල පුරෝහණය වී වර්ධනය වන අතර අලි ඇතුන්ගේ ප්‍රියතම ගොදුරු ශාක වේ. එමනිසා වියලි කාලවලදී අලි ඇතුන් සඳහා හේන් ඉඩම් ඉතා වැදගත් ගොදුරුබිම් වේ. රක්ෂිත ප්‍රදේශවල පිහිටි පරිණත වනාන්තර තුළ තත්ත්වය ඊට භාත්පසින්ම වෙනස් වන අතර අලින්ට වියලි කාලයේදී ආහාරයට ගත හැකි ශාක නොමැති තරම්ය. කාලීන වශයෙන් හේන් ඉඩම් වගා කිරීම සහ අලි ඇතුන්ට එවැනි ඉඩම් හා රක්ෂිත ප්‍රදේශ අතර ගමන් කිරීමට ඉඩ සැලසීම අලි-මිනිස් ගැටුම් වැළැක්වීමට සහ අලි සංරක්ෂණයට ප්‍රයෝජනවත් වේ. අලි ඇතුන් වගාවන් නොමැති විට හේන් ඉඩම් භාවිතා කිරීම, අලි-මිනිස් ගැටුම් වලට හේතු නොවේ.

හේන් වගා කළමනාකරණයේදී පරිණත වනාන්තර කැපීම, කඳු බෑවුම්වල වගා කිරීම සහ හේන් ඉඩම් ස්ථිර වගාවන්ට හෝ පදිංචියට පරිවර්තනය තහනම් කළ යුතුය.

වගුව 28. හේන් වගා කළමනාකරණය ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	හේන් වගාවට අවසර දිය හැකි ප්‍රදේශ හඳුනා ගැනීම සහ සිතියම් ගත කිරීම	වනජීවී සහ වන සම්පත්	ආරම්භයේ සිට මාස 6 කින්
2.	වාර්ෂික අවසර පත්‍ර ක්‍රමයක් මගින් හේන් වගාව නියාමනය කිරීමේ යාන්ත්‍රණයක් සකස් කිරීම	අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව,	ක්‍රියාකාරකම 1 සම්පූර්ණකිරීම මත
3.	වාර්ෂික අවසර පත්‍ර ක්‍රමය ක්‍රියාත්මක කිරීම, අධීක්ෂණය කිරීම හා අවශ්‍ය පරිදි අනුවර්තනය කිරීම	වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, දිස්ත්‍රික් ලේකම් කාර්යාල	ක්‍රියාකාරකම 2 සම්පූර්ණවීමෙන් පසු ඉදිරියට

ඇස්තමේන්තුගත මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන

හඳුනාගත් ක්‍රියාකාරකම් අදාළ ආයතනවල සාමාන්‍ය ක්‍රියාකාරිත්වය තුළ සිදු කළ හැකි බැවින් විශේෂිත ප්‍රතිපාදන වෙන්කිරීමක් අවශ්‍ය නොවේ.

C. දිගු කාලීනව ප්‍රතිපල ලබාදෙන ක්‍රියාකාරකම්

වන අලි සම්පත දිගුකාලීනව කළමනාකරණය කිරීම සඳහා පුළුල් සැලැස්මක් අවශ්‍ය වේ. එවැනි සැලැස්මක් සකස් කිරීම වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය, වනජීවී රාජ්‍ය අමාත්‍යාංශය, වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, දිස්ත්‍රික් ලේකම්වරුන්, ශ්‍රී ලංකා මහවැලි අධිකාරිය, වාරිමාර්ග දෙපාර්තමේන්තුව, පර්යේෂණ සංවිධාන, විශ්වවිද්‍යාල, සංවර්ධන ආයතන, ජාතික සැලසුම් හා නියාමන අධිකාරීන් සහ අනෙකුත් ඇල්මැතිපාර්ශවයන් ගේ උපදේශනයෙන් සිදුකළ යුතුය.

එබැවින් වන අලි කළමනාකරණය සඳහා මහා සැලැස්මක් සකස් කිරීම සඳහා ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය යටතේ වෙනම කමිටුවක් පත් කිරීමට යෝජනා කෙරේ. මෙය කඩිනමින් ආරම්භ කිරීම තීරණාත්මක වැදගත්කමකින් යුක්තය.

අවධානය යොමු කළ යුතු ඇතැම් අංශ:

- බොහෝ අලි-මිනිස් ගැටුම් කළමනාකරණ ක්‍රියාකාරකම්වල ප්‍රායෝගිකභාවය, එලදායීතාවය සහ පිරිවැය-ප්‍රතිලාභ පිළිබඳ සවිස්තර තොරතුරු දැනට නොමැත. කෙසේ වෙතත්, එවැනි දත්ත පුළුල් කළමනාකරණ සැලැස්මක් සංවර්ධනය කිරීම සඳහා පූර්ව අවශ්‍යතාවයකි. දත්ත රැස් කිරීම, විශ්ලේෂණය කිරීම සහ සමාලෝචනය කිරීම අවශ්‍ය කළමනාකරණ ක්‍රියාමාර්ග කිහිපයක් නම්:
  - අලි ඇතුන් විශේෂිත ප්‍රදේශවලට සීමා කිරීම
  - අලි ඇතුන් අලි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන තුළ රඳවා තැබීම
  - තෘණ වගා කිරීම, ආක්‍රමණික ශාක ඉවත් කිරීම (උදාහරණ: බුන්දල ජාතික උද්‍යානයේ පතොක් සහ කලපු අන්දර) සහ ජල මූලාශ්‍ර පුනරුත්ථාපනය කිරීම මගින් ගොදුරුබිම් කළමනාකරණය
  - රක්ෂිත ප්‍රදේශ මායිම්වල විදුලි වැට පිහිටි ප්‍රදේශ, ක්‍රියාකාරීත්වය සහ එලදායීතාවය
  - රක්ෂිත ප්‍රදේශ මායිම්වල අගල් පිහිටි ප්‍රදේශ, ක්‍රියාකාරීත්වය සහ එලදායීතාවය
  - ගැටුම් මගින් අලි ඇතුන්ගේ ආක්‍රමණශීලීත්වයට ඇතිවන බලපෑම
  - ගොදුරුබිම් සන්තතිය වීම සහ ගවයින් විසින් තණබිම් උලාකෑම අලි ඇතුන්ට එල්ලකරන බලපෑම
- වන අලි සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ, වන අලි කළමනාකරණ ප්‍රදේශ, සහ වන අලි පිවිසුම් (අලි මංකඩ) සැලකිල්ලට ගනිමින් වන අලි වාසභූමි හඳුනාගැනීම සහ සිතියම්ගත කිරීම මගින් අලි ඇතුන්ගේ නිදහස් සංචරණය සහතික කිරීම
  - වන අලින්ට GPS කරපටි යොදා ලබාගන්නා දත්ත අනුසාරයෙන් හඳුනාගන්නා වන අලින්ගේ වාසභූමි සහ සංචරණ රටා සහ අනාගත සංවර්ධන අවශ්‍යතා මෙවැනි වන අලි වාසභූමි හඳුනාගැනීමේදී සැලකිල්ලට ගත යුතුය.
  - ඇතැම් ගම්මාන නැවත පදිංචි කරවීම සහ පවත්නා ආරක්ෂිත ප්‍රදේශ නැවත සකස් කිරීම අවශ්‍ය විය හැකි අතර ඒ සඳහා අවශ්‍ය මාර්ගෝපදේශ සකස් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම, සාර්ථකත්වය අධීක්ෂණය කිරීම සහ අවශ්‍ය පරිදි අනුවර්තනය කිරීම අවශ්‍ය වේ.
  - අවශේෂ වනාන්තර යනු වන අලි වාසභූමි වල වැදගත් කොටසකි. බොහෝ අවස්ථාවන්හිදී එමගින් විශාල වනාන්තර සම්බන්ධ කරන අතර අලි ඇතුන් අලි මංකඩ ලෙස මෙම වනාන්තර භාවිතා කරමින් තම වාසභූමියේ එක් කොටසක සිට තවත් කොටසකට ගමන් කිරීම සිදු කරයි. එබැවින් මිනිසුන් සමග ගැටුම් ඇති කර නොගනිමින් ආහාර සපයා ගැනීම සහ සහකරුවන් සොයා ගැනීම වැනි වර්ගාත්මක අවශ්‍යතා සඳහා ගමන් කිරීමට මෙම වනාන්තර වැදගත් වේ. අලි ඇතුන් භාවිතා කරන අවශේෂ වනාන්තර, වන හා වනජීවී රක්ෂිත සමග සම්බන්ධ කිරීම විශාල වශයෙන් අලි-මිනිස් ගැටුම් අඩු කිරීමට දායක වේ. එවැනි අවශේෂ වනාන්තර අහිමි කිරීමෙන්

අලි ඇතුන් තම අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීම සඳහා සංවර්ධිත ප්‍රදේශ හා මිනිස් වාසස්ථාන හරහා ගමන් කරනු ඇති අතර එමගින් අලි-මිනිස් ගැටුම් ඵලදායී ලෙස කළමනාකරණය කළ නොහැකි වනු ඇත. එනිසා එවැනි අවශේෂ වනාන්තර හඳුනාගැනීම, සිතියම්ගතකිරීම, සහ ආරක්ෂා කිරීම තීරණාත්මක වැදගත්කමකින් යුක්තය.

- දැනට පවතින වන සහ වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තු වලට අයත් ප්‍රදේශ සහ රජය යටතේ ඇති වෙනත් වනාන්තර සහ වන අලි වාසභූමි සැලකිල්ලට ගනිමින්, හැකි සෑම අවස්ථාවකම වනාන්තර සහ වාසස්ථාන ජාලගත කිරීම අනිශ්චිතව වැදගත් වේ. එවැනි ජාලගත කිරීමක් සඳහා අලි ඇතුන්ට කරපටි පැළඳවීම මගින්, දුරස්ථ සන්නිවේදනය මගින් සහ ක්ෂේත්‍ර අධ්‍යයන මගින් ලබා ගන්නා දත්ත මත පදනම්වූ ශක්‍යතා හා භූමි ස්ථායීතා අධ්‍යයන සිදු කිරීම අවශ්‍ය වේ. වනජීවී සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මගින් සිය 2014 අලි-මිනිස් ගැටුම් කළමනාකරණ සැලැස්ම යටතේ මෙම ක්ෂේත්‍ර බොහොමයක් හඳුනාගෙන ඇති අතර ඒවා දැනටමත් ආරක්ෂා කර නැතිනම් ඒවායේ ආරක්ෂාව තහවුරු කිරීම අත්‍යාවශ්‍යය.
- අදාළ ප්‍රදේශවල වන අලි ගහණය සඳහා ප්‍රමාණවත් සම්පත් ඇතිබව; විශේෂයෙන් ආහාර හා ජල සම්පත්, සහතික වීම
  - අලි ඇතුන්ගේ පැවැත්ම සඳහා වැදගත් ප්‍රදේශ හඳුනා ගැනීම සහ ඒවා පවත්නා වනජීවී හා වන රක්ෂිතයන් සමග සම්බන්ධ කිරීම හෝ රක්ෂිත වලට ඇදා ගැනීම සිදුකළ යුතුය. නොඑසේ නම් අලි ඇතුන්ගේ සහ වෙනත් වනජීවීන්ගේ වාසස්ථාන අවශ්‍යතා සපුරාලීම සඳහා රක්ෂිත සංකීර්ණයක් ලෙස කළමනාකරණය කිරීම යෝග්‍ය වේ.
  - වාසස්ථාන කළමනාකරණය මගින් අලි ඇතුන් සඳහා අවශ්‍ය ආහාර සම්පත් වැඩි කිරීම පිළිබඳ පරීක්ෂණ පැවැත්වීම සහ එම භූමි වල ඵලදායීතා වර්ධනය සහ අලි ඇතුන් සහ අනෙකුත් වනජීවීන් ප්‍රයෝජනයට ගැනීම අධීක්ෂණය මගින් පිරිවැය, ප්‍රායෝගිකභාවය සහ ඵලදායීතාව තක්සේරු කිරීම
  - අලි ඇතුන් සඳහා අවශ්‍ය ජල සම්පත් වැඩි කිරීම පිළිබඳ පරීක්ෂණ පැවැත්වීම සහ එම ජල මූලාශ්‍ර අලි ඇතුන් සහ අනෙකුත් වනජීවීන් ප්‍රයෝජනයට ගැනීම අධීක්ෂණය මගින් පිරිවැය, ප්‍රායෝගිකභාවය සහ ඵලදායීතාව තක්සේරු කිරීම
  - අලි ඇතුන්ට ඇතිකරන බලපෑම තක්සේරු කිරීම සඳහා විවිධ කළමනාකරණ ක්‍රමවේද වලට යටත්වන අලි ගහණයන්ගේ සෞඛ්‍ය හා ගහනවිකාශනය (Demography) අධීක්ෂණය කිරීම.
- අලි ඇතුන් ඔවුන් සඳහා වෙන් කර ඇති ප්‍රදේශවලින් පිටතට නොයන බවට සහතික වීම
  - සුදුසු බාධක සංවර්ධනය කිරීම, ඒවා පරීක්ෂා කිරීම, පිරිවැය-ප්‍රතිලාභ සහ දිගු කාලීන ඵලදායීතාව තක්සේරු කිරීම සහ ඵලදායී නම්, මහා සැලැස්මට ඇතුළත් කිරීම.
- අලි ඇතුන්ගේ අවකාශීය හා කාලීන ව්‍යාප්තිය තක්සේරු කිරීම සහ එවැනි තක්සේරු කිරීමකට අවශ්‍ය සංඛ්‍යා හා වෙනත් මූලික තොරතුරු සපයාගැනීමත් කළමනාකරණ තීරණ අදාළ විශ්ලේෂණ මත පදනම් වන බව සහතික වීම.

ඉහත කරුණු ආමන්ත්‍රණය කළ යුතු අංගයන්ගේ සම්පූර්ණ ලැයිස්තුවක් නොවේ. නමුත් වන අලි කළමනාකරණය සඳහා දිගු කාලීන මහා සැලැස්මක් සකස් කිරීමේ සංකීර්ණතාව මෙමගින් විද්‍යාමාන වේ.

වගුව 29. වන අලි කළමනාකරණ මහා සැලැස්මක් සකස් කිරීම ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	වන අලි කළමනාකරණ මහා සැලැස්මක් සකස් කිරීම සඳහා කමිටුවක් පත් කිරීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය	කඩිනමින්

D. ජාතික ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීම

D1. ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීම සහ අධීක්ෂණය සඳහා ජනාධිපති කාර්යසාධක බලකායක් පිහිටුවීම

ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම විවිධ ආයතන හා පාර්ශවකරුවන් විසින් ක්‍රියාත්මක කළ යුතු බැවින් නිසි සම්බන්ධීකරණය අත්‍යවශ්‍ය වේ. ඊට අමතරව, ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාත්මක කිරීම සම්පව අධීක්ෂණය කිරීම ඉතා වැදගත්ය. ආයතනික සම්බන්ධීකරණය හා ක්‍රියාත්මක කිරීමේදී කඩිනම් බව සහතික කිරීම සඳහා ජනාධිපති කාර්ය සාධක බලකායක් පත් කිරීම නිර්දේශ කරනු ලැබේ. කාර්ය සාධක බලකායේ ප්‍රාදේශීය, පළාත් හා ජාතික මට්ටමේ අධීක්ෂණ ආයතන දුරාවලියක් සකස් කළ යුතුය.

වගුව 30. ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීම සහ අධීක්ෂණය සඳහා ජනාධිපති කාර්ය සාධක බලකායක් පත්කිරීම ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීම සහ අධීක්ෂණය සඳහා ජනාධිපති කාර්ය සාධක බලකායක් පත්කිරීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය	කඩිනමින්

D2. ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීමේදී ඇතිවිය හැකි ගැටළු

පසුගිය දශක කිහිපය තුළ අලි-මිනිස් ගැටුම් උග්‍රවීමට ප්‍රධාන හේතුවක් වී ඇත්තේ කෙටිකාලීන දේශපාලන තීරණ සහ තාක්ෂණික තීරණ සහ ක්‍රියාකාරකම් වලට එල්ලවූ දේශපාලන මැදිහත්වීම් ය. මෙම ජාතික ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම මගින් සාර්ථකව අලි-මිනිස් ගැටුම් අවම කිරීමට නම්, තාක්ෂණික තීරණ සහ ක්‍රියාකාරකම්, විද්‍යාව හා පවතින දත්ත මත පදනම් වීම අත්‍යවශ්‍ය වේ.

වගුව 31. ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීමේදී ඇතිවිය හැකි ගැටළු මගහැරීමේ යාන්ත්‍රණය ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	තාක්ෂණික තීරණ සහ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය දේශපාලන මැදිහත්වීම් වලින් තොර බවට සහතික කිරීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය	කඩිනමින්

D3. ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම සංශෝධනය

මෙම ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීමෙන් පසු සෑම වසර දෙකකටම වරක් වශයෙන් කාලීනව සමාලෝචනය කිරීමට යෝජනා කෙරේ.

වගුව 32. ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම සංශෝධනය ක්‍රියාවට නැංවීමේ සැලැස්ම

අනු අං:	ක්‍රියාකාරකම	වගකීම	කාල රාමුව
1.	ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම ක්‍රියාවට නැංවීම අධීක්ෂණය සඳහා පත්කර ඇති කාර්යසාධක බලකාය සමග සම්බන්ධීකරණයෙන් මෙම ක්‍රියාකාරී සැලැස්ම අවශ්‍ය පරිදි සමාලෝචනය සහ සංශෝධනය සඳහා කමිටුවක් පත්කිරීම	ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය, වනජීවී සහ වන සම්පත් අමාත්‍යාංශය	පළමු වසර අවසානයේදී

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

- 1 Fernando P (2020) *Guide for Implementing Community-Based Electric Fences for the Effective Mitigation of Human-Elephant Conflict*. The World Bank, Washington DC.
<<http://www.ccrsl.org/Literature/Reports>>
- 2 Fernando P, Ekanayaka S & Prakash SL (2017) *A Protective Fence That Prevents Elephant Depredation of Villages* (Manual in Sinhala). Centre for Conservation and Research, Tissamaharama, Sri Lanka.
<<http://www.ccrsl.org/Literature/Reports>>
- 3 Fernando P, Ekanayaka S, & Prakash SL (2017) *A Protective Fence That Prevents Elephant Depredation of Paddy-Fields* (Manual in Sinhala). Centre for Conservation and Research, Tissamaharama, Sri Lanka.
<<http://www.ccrsl.org/Literature/Reports>>
- 4 Fernando P, De Silva MKCR, Jayasinghe LKA, Janaka HK, & Pastorini J (in press) First country-wide survey of the endangered Asian elephant: Towards better conservation and management in Sri Lanka. *Oryx*.
- 5 Department of Wildlife Conservation (2013) *The First Island Wide National Survey of Elephants in Sri Lanka*. Department of Wildlife Conservation, Sri Lanka.
- 6 Prakash TGSL, Wijeratne AW & Fernando P (2020) Human-elephant conflict in Sri Lanka: Patterns and extent. *Gajah* **51**: 16-25.
- 7 Somasuntharam *et al.* (1959). *Sessional Paper XIX – 1959 Report of the Committee on Preservation of Wild Life*. Government of Ceylon, Government Press, Ceylon.
- 8 Fernando P & Pastorini J (2020) *Elephant Drives in Sri Lanka*. Unpublished report, Centre for Conservation and Research, Tissamaharama, Sri Lanka.
<<http://www.ccrsl.org/Literature/Reports>>
- 9 Fernando P, Leimgruber P, Prasad T, & Pastorini J (2012) Problem-elephant translocation: Translocating the problem and the elephant? *PLoS ONE* **7**: e50917.
- 10 Pastorini J & Fernando P (2020) *Details of Translocated Elephants Tracked with GPS Collars*. Report, Centre for Conservation and Research, Sri Lanka.
<<http://www.ccrsl.org/Literature/Reports>>
- 11 Fernando P (2010) Managing 'problem elephants'. *Loris* **25(6)**: 32-36.
- 12 Fernando P (2020) *Asian Elephants and the Concept of Carrying Capacity*. Unpublished Report, Centre for Conservation and Research, Tissamaharama, Sri Lanka.
<<http://www.ccrsl.org/Literature/Reports>>
- 13 Jayewardene J (1994) *The Elephant in Sri Lanka*. Wildlife Heritage Trust of Sri Lanka, Colombo.
- 14 Pastorini J, Janaka HK, Nishantha HG, Prasad T, Leimgruber P & Fernando P (2013) A preliminary study on the impact of changing shifting cultivation practices on dry season forage for Asian elephants in Sri Lanka. *Tropical Conservation Science* **6**: 770-780.
- 15 Department of Wildlife Conservation (2015) *Performance Report 2015*. Department of Wildlife Conservation, Battara-mulla, Sri Lanka.